

T.C

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ VE EKONOMİYE ETKİLERİ

Hazırlayan

Tarık EGE

İktisat Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Prof. Dr. Salih BARIŞIK

TOKAT – 2016

TÜRKİYE’DE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ VE EKONOMİYE ETKİLERİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: / /

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Salih BARIŞIK

.....

Üye :

.....

Üye :

.....

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun
...../...../..... tarih vesayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK

Mühür

İmza

ETİK SÖZLEŞME

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçlara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

(07 / 01 / 2016)

Tarık EGE

İmza

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tez çalışmam boyunca bana her zaman kolaylık sağlayan, akademik bilgi birikimi ve tecrübesi ile rehberlik yaparak yolumu aydınlatan, karşılaştığım zorluklarda bana yol gösteren, desteğini asla esirgemeyen ve istediğim alanda bana çalışma fırsatı tanıyan çalışmam boyunca yanımda olan çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Salih BARIŞIK' a en içten dileklerle teşekkürlerimi sunarım.

Karşılaştığım zorluklarda bana her zaman yol gösteren ve desteğini eksik etmeyen, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca akademik bilgi ve tecrübeleriyle yanımda olan ve kafamdaki tüm sorularıma içtenlikle cevap bulduğum değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Türker ŞİMŞEK' e çok teşekkür ederim.

Hayatım boyunca maddi ve manevi olarak hep yanımda olan, eğitim hayatım boyunca desteklerini hep yanımda hissettiğim, haklarını asla ödeyemeyeceğim ve benim bugünlere gelmemi sağlayan değerli annem Şengül EGE' ye ve çok kıymetli babam Hüseyin EGE' ye en içten duygularıyla teşekkür ederim. Ayrıca çok sevdiğim ve her zaman yanımda olup beni destekleyen, güvenen ve çalışmam boyunca bana yardımcı olan nişanlım Şeyma Nur Tel'e teşekkür ederim.

Tarık EGE

Tokat-2016

ÖZET

Çocuk işçiliği, değişik çeşitleriyle eski zamanlardan bu yana devletlerin mali ve sosyo-kültürel yapıları kapsamı içinde değerlendirilmektedir. Şimdiki zamanda çocuk işçiliği istatistikleri yönünden, dünya genelinde işçi çocuk sayısının 306 milyondan fazla olduğu tahmin edilmektedir. Bu kapsamda, ilk önce ILO olmak üzere çok sayıda kuruluş, çocukların iş yaşamından dışarı çıkarılması doğrultusunda düzenlemeleri gerçekleştirse ve bu husus üstündeki çalışmalarını devam ettirmeye çalışsa da, hem Türkiye gibi gelişmeye devam eden devletlerde hem de gelişimlerini tamamlamış devletlerde çocuk işçiden yararlanmalar hala devam etmektedir.

Bu çalışmada çocuk işçi kavramı hem Türkiye hem de Dünya genelinde ele alınmıştır. Son bölümde ise çocuk işçiliğinin Türkiye ekonomisine olan etkisinden bahsedilmiştir. Çalışmada çocuk işçiliği için en önemli ve güvenilir anketler yapan Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan istatistiki araştırmalar kapsamında değerlendirilmiş, bu kurumdan elde edilen veriler analiz edilmiş ve çalışmada kullanılmıştır.

Çocuk işçiliği her geçen gün artmaktadır. Çocuk işçi işletmelere çok büyük yarar sağlamaktadır. Ekonomik anlamda firma menfaatlerini gözeten çocuk işçiler, haklarını bilmediklerinden dolayı da işletmeler tarafından her konuda kullanılmaktadır. Bu bağlamda çocuk işgücü sorunu dünya çapında büyük bir sorun haline gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk işgücü, Hanehalkı, Çalışan çocuklar, İstihdam,

ABSTRACT

Child labor is considered within the scope of financial and socio-cultural structures of different types of state since ancient times. At the present time in terms of child labor statistics, the number of child workers worldwide is estimated to be more than 306 million. In this context, although many organizations, including the ILO first, the arrangements in accordance with the expulsion of children from work if you perform and in this respect tries to continue the work on, both in the state that both continue to evolve as Turkey benefiting from child labor in the state have completed their development than is currently It is ongoing.

The concept of child labor in Turkey are addressed in this study, both general as well as the world. Child labor has been analyzed by the Statistical Institute of Turkey and it was utilized in this study.

Child labor is increasing every day. Child labor is a significant benefit to the company. The company considers the interests of child labor in the economic sense, since they know their rights is used by businesses in all matters. In this context, the problem of child labor is becoming a major problem worldwide.

Key Words: Child Labour, Household, Working Children, Employment.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK İŞGÜCÜ KAVRAMININ ANALİZİ	3
1.1. ÇOCUK VE ÇOCUK İŞGÜCÜ KAVRAMLARININ TANIMI.....	3
1.2. ÇOCUK ÇALIŞANLARIN SINIFLANDIRILMASI	6
1.3. ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN ORTAYA ÇIKMASINA NEDEN OLAN ETMENLER	12
1.3.1. Yoksulluk	14
1.3.2. İşsizlik.....	16
1.3.3. Eğitim Olanaklarının Yetersizliği.....	19
1.3.4. Göçler	24
1.3.5. Geleneksel Bakış Açısı.....	27
1.3.6. Mevzuat Eksiklikleri Ve Denetim Yetersizlikleri	30
1.3.7. İşveren Kaynaklı Etmenler	31
1.3.8. Gelir Dağılımındaki Eşitsizlik	33
1.3.9. Ailenin Geliri ve Çocuk Sayısı	35
1.4. ÇOCUK İŞÇİLİĞİYLE ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR.....	36
1.4.1. İşyerindeki Fiziksel Riskler	36
1.4.2. İşyerindeki Psikolojik Riskler.....	40
1.5. TÜRKİYE’DE ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN KORUNMASINA YÖNELİK ÇALIŞMALAR.....	43
1.6. DÜNYADA ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN KORUNMASINA YÖNELİK ÇALIŞMALAR	47

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE VE DÜNYADA ÇOCUK İŞGÜCÜ İSTİHDAMI	49
---	-----------

2.1. TÜRKİYE’DE ÇOCUK İŞGÜCÜ İSTİHDAMI.....	49
2.1.1. Çocuk İstihdamının Genel Görünümü.....	51
2.1.2. Çalışan Çocukların Çalışma Nedenleri	53
2.1.3. Çalışan Çocukların Okul Durumları.....	56
2.1.4. Çalışan Çocukların Sektörel Dağılımı.....	58
2.1.5. Çalışan Çocukların İşteki Durumları.....	61
2.1.6. Çalışan Çocukların İşyerlerinin Kayıtlılık Durumları.....	62
2.1.7. Çalışan Çocukların Çalışma Süreleri.....	64
2.1.8. Hanehalkı Sayısının Çocuk İstihdamına Etkisi	65
2.2. DÜNYADA ÇOCUK İŞGÜCÜ İSTİHDAMI.....	66
2.2.1. Dünyada Çalışan Çocukların Durumu.....	66
2.2.2. Dünya Üzerinde Toplam Çalışan Çocukların Ülkelere Göre Dağılımı.....	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÇOCUK İŞGÜCÜ İSTİHDAMININ EKONOMİK ETKİLERİ... 74

3.1. ÇOCUK İSTİHDAMININ OLUMLU ETKİLERİ	74
3.1.1. İstihdamın Artırılmasına Katkısı	75
3.1.2. Çalışanların Gelir Düzeylerinin Artırılmasına Katkısı.....	75
3.1.3. Kaynakların Etkin Dağılımını Sağlaması	76
3.1.4. Firmaların Rekabet Gücünün Artırılmasına Katkısı.....	77
3.2. ÇOCUK İSTİHDAMININ OLUMSUZ ETKİLER.....	77
3.2.1. Vergi Gelirlerinin Azalmasına Etkisi	78
3.2.2. Vergi Adaletinin Ortadan Kaldırılmasına Etkisi	79
3.2.3. Haksız Rekabete Etkisi.....	79
3.2.4. Ekonomik Verilerin Doğru Değerlendirilmesinin Engellenmesine Etkisi....	80
3.2.5. Çalışma Hayatının Verimliliğinin Azalmasına Etkisi	81
3.2.6. Çocuk Emeginin Sömürülmesine Etkisi.....	82
3.2.7. Yabancı Kaçak İşçiliğinin Artmasına Etkisi	83
3.2.8. Sosyal Güvenlik Sisteminin Mali Yapısına Etkisi	84
3.2.9. Sendikalaşmaya Engel Olması	85
SONUÇ	86
KAYNAKLAR	90
ÖZGEÇMİŞ	96

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Çalışan Çocuklar Anketleri Yaş Grubu ve Örnek Hacmi.....	8
Tablo 1.2. Yaş Grubu, Cinsiyet ve Sektöre Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocuklar (2006 – 2012 Karşılaştırması).....	10
Tablo 1.3. Yaş Grubu, Cinsiyet ve Sektöre Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocuklar İşteki Durum (2006 – 2012 Karşılaştırması).....	11
Tablo 1.4. Çocuk İşçilerin Çalışma Nedenleri.....	13
Tablo 1.5. Mevsim Etkilerinden Arındırılmamış Temel İşgücü Göstergeleri (Mart 2014 – 2015).....	18
Tablo 1.6. OECD Ülkeleri Eğitim Harcamalarının GSMH'ye Oranı (%).....	21
Tablo 1.7. Hanehalkı Reislerinin Eğitim Durumu, Okula Devam ve Çalışma Durumuna Göre Çocuklar – 2012.....	23
Tablo 2.1. Yaş Aralıklarına, Cinsiyetlerine ve Sektörlerine Bağlı Olarak Çalışan Çocuklar.....	50
Tablo 2.2. Çocuk İşçiliğinin Global Eğilimi 5-12 Yaş Grubu – 2012.....	52
Tablo 2.3. 5-17 Yaş Aralığı, 2000-2012 Verileri.....	53
Tablo 2.4. Milli Gelir Düzeyine Göre 5-17 Yaş Arası İşçi Çocukların Dağılımı 2012.....	54
Tablo 2.5. Yaş Grupları ve Çalışma Sebeplerine Göre Ekonomik Alanlarda Çalışan Çocuklar-2012.....	55
Tablo 2.6. Yaş Gruplarına Göre Eğitime Devam Edemeyen Çocuklar, 2006-2012.....	57
Tablo 2.7. Ülkemizde Çocukların Okulu Bırakmalarının Nedenleri, 2006.....	58
Tablo 2.8. Yaş Aralıklarına, Cinsiyetlerine, Sektörlerine Göre Çalışan Çocuklar.....	60
Tablo 2.9. İşyerlerinin Kayıtlılık Durumları ve Ekonomik Faaliyetlere Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışanlar.....	63
Tablo 2.10. Fiili Çalışma Süresi ve Çalışan Çocukların Çalıştıkları Sektörler.....	64
Tablo 2.11. Dünyada Çalışan Çocuklar.....	67
Tablo 2.12. Avrupa'da Çocukların Zorunlu Eğitim Süresi.....	69
Tablo 2.13. Bölgeler ve Ekonomik Faaliyetlerde Yer Alan Çocuklar.....	70
Tablo 2.14. İstihdamda Yer Alan Çocuklar, Tehlikeli İşler ve Çocuk İşçi, 2010 – 2012.....	71

Tablo 2.15. Dünyadaki Toplam Çalışan Çocuk Sayısının Ülkelere Göre Dağılımı (%).....	72
Tablo 3.1. Sosyal Güvenlik Açığının Yıllar İtibariyle Seyri.....	84

GRAFİKLER

Grafik 1. 2006 Yılı Çocuk İşgücü Anketi Ekonomik Faaliyetler ve Çalışmakta Olan Çocukların İş Durumları Dağılımı.....	61
Grafik 2. 1994, 1999 ve 2006 Yıllarında Ülkemizde Çocuk İşgücü Anketi Neticesinde Ekonomik Faaliyetler Alanında Çalışanların İş Durumu.....	62
Grafik 3. Hanehalkı Sayısı Ve Buna Bağlı Olarak Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocuk Sayısı.....	65

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNSK	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
BAĞ–KUR	Esnaf ve Sanatkârlar ile Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DB	Dünya Bankası
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IPEC	Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Çalışma Örgütü
SIMPOC	Çocuk İşçiliğinin İncelenmesi Ve İstatistiksel Bilgi Programı
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TİSK	Türkiye İşverenler Sendikaları Konfederasyonu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK– İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Federasyonu
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
WHO	Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Çocuk çalışanların çalışma hayatında yer almalarına insanlık tarihinin hemen hemen her aşamasında rastlanmaktadır. Sanayi Devrimi ile birlikte çocuk işçiler üretimde daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde de bu durum varlığını devam ettirmektedir ve devamlı mücadele edilmesi gereken önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocuk işçiliği sorunu gelişmekte olan ülkelerin temel sorunlarından biri olmakla birlikte ülkemiz içinde önem taşıyan konulardan biridir. Türkiye’de kırdan kente göç olaylarının fazlasıyla yaşanması ve tarım ekonomisinden sanayi ekonomisine geçilmesi çocuk işçiliği kavramının daha fazla gündemde olmasına neden olmaktadır. Yaşanan bu gelişmeler ile çocuklar aile gelirine katkı sağlamak amacıyla eğitim hakları ellerinden alınarak çalışma hayatında kendilerine yer bulmaktadırlar. Bu durum çocukların fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak gelişmesini olumsuz etkilemektedir. Ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelerle çocukların hakları korunmaya çalışılmaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization – ILO) tarafından 2008 yılında yapılmış olan çalışmaya göre Dünya genelinde yaklaşık olarak 1 milyar 586 milyon 288 bin çocuk nüfusunun yaklaşık olarak 306 milyonu ekonomik anlamda aktif olarak yaşamlarını sürdürdükleri belirtilmektedir. Bu çocukların ise yaklaşık 215 milyonu “çocuk işçi” olarak nitelendirilmekte ve 115 milyon çocuğun tehlikeli ve zor koşullar altında çalışma zorlandıkları tespit edilmiştir.

Türkiye’de ise kişi başına düşen GSMH’nin düşük olması, işsizlik oranlarının yüksek olması, özellikle doğuda eğitim imkânlarına ulaşmada karşılaşılan zorluklar, gelir dağılımının adaletsiz olması, kırdan kente göç olaylarının yaşanması, işverenlerin çocuk işçileri daha ucuza çalıştırması ve istediği her şeyi rahatlıkla yaptırabilmeleri, hanehalkı nüfusunun fazla olması, ailelerin eğitim düzeylerinin düşük olması, çalışma hayatında etkin ve düzenli denetimlerin yapılamaması ve çalışma hayatının düzenlenmesinde karşılaşılan mevzuat eksikliklerinden dolayı Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2012 yılında yapılan Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre ülkemizde toplam 15 milyon 247 bin çocuk nüfusunun 893 bini istihdam edilerek çalışma hayatında yer almaktadırlar. 1996 – 2006 yılında yapılan anket çalışmasında

alıřan ocuk sayısının 2 milyon 270 bin olduėunu dūřunulurse ocuk iřçiliėiyle mūcadelede bařarılı olduėumuz sūylenbilir. 2012 verilerine gūre istihdam içinde deėerlendirilmeyen ve ev iřlerinde çalıřan ocuk sayısı ise 7 milyon 503 bin civarındadır. 2006 verileri dikkate alındıėında 6 milyon 540 bin olan ev iřlerinde çalıřan ocuk sayısında yaklaşık 1 milyon kiřilik bir artıř yařandıėı gūrūlmektedir.

Bu çalıřmada, literatūr tarama yūnteminden yararlanılarak Tūrkiye’de yařanan ocuk iřçiliėi sorunu ele alınacak ve ocuk iřçiliėinin ekonomiye olan etkileri analiz edilecektir. Analiz yapılabilmesi için verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Çalıřmada ocuk iřçiliėiyle ilgili kapsamlı bilgilere sahip olan TūİK ocuk İřgūcū Anketleri ait gūncel veriler kullanılmıřtır. Hazırlanan bu çalıřma ū ana bōlūmden oluřmaktadır.

Çalıřmanın birinci bōlūmūnde ocuk ve ocuk iřgūcū kavramları ele alınarak, ocuk iřçiliėinin ortaya çıkmasına neden olan etmenler, ocuk iřçiliėinin neden olduėu sorunlar ve Tūrkiye’de ocuk iřçilerin korunmasına yūnelik çalıřmalardan bahsedilmiřtir. Çalıřmanın ikinci bōlūmūnde, Tūrkiye’de ocuk iřgūcū istihdamının genel gūrūnūmū, çalıřma nedenleri analiz edilmiř ve dūnyada ocuk iřgūcū istihdamının durumu incelenmiřtir. Ūūncū bōlūmūnde, ocuk iřçiliėinin ekonomiye etkisi Tūrkiye ūleėinde incelenerek ekonomiye olan olumlu ve olumsuz etkilerini anlatılmıřtır. Sonuç bōlūmūnde ise ocuk iřçiliėinin azaltılmasına ve ekonomik etkilerine yūnelik tespit edilen ūnerilere yer verilmiřtir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK İŞGÜCÜ KAVRAMININ ANALİZİ

1.1. ÇOCUK VE ÇOCUK İŞGÜCÜ KAVRAMLARININ TANIMI

Tarihsel süreç içerisinde çocuk kavramı, farklı bakış açıları doğrultusunda farklı temellerde algılanmış ve bu doğrultuda anlamı da süreç içerisinde değişiklik göstermiştir. Örneğin; geleneksel aile modelinin hâkim olduğu kırsal toplum yapısında çocuk, aile için sadece duygusal anlama sahip bir aile ferdi olarak görülmemekte, aynı zamanda fazla işgücü bunun yanında yaşlılık döneminde anne ve babaya bakacak bir sosyal güvenlik aracı olarak değerlendirilmektedir (Taş ve Karaduman, 1997: 1).

Aynı şekilde emek yoğun tarımsal aile işletmelerinin yaygın olduğu kırsal bölgeler anlamında değerlendirildiğinde, ülkemizde de çocuklar ucuz işgücü olarak görülmekte ve ekonomik getirisi düşük düzeyde olsa dahi çocuklar, aile bütçesine katkı sağlaması gereken bireyler olarak kabul edilmektedirler. Bu anlayışa sahip ailelerin göç nedeni ile kentlere taşınması ile de, çocuklar yine ucuz işgücü olarak kentin resmi olmayan işgücü piyasalarında yerlerini almaya başlamaktadırlar (Ağcabay, 2012: 1-4).

Çocuk kavramının tanımlanmasında ülkelerin gelişmişlik düzeyleri etkili olduğu gibi, farklı yaş dönemlerinin de ölçü olarak kabul edildiği görülmektedir. Sosyolojik, psikolojik, hukuki, siyasi vb. birtakım ölçütlere göre farklı kapsamlarda değerlendirilmesi adına farklı şekillerde tanımlanabilen çocukluk döneminin hangi yaşlarda başladığı ve hangi yaşlarda sona erdiği de bu nedenle toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir (Karaman ve Özçalık, 2007: 32).

Örneğin; bir toplumda içerisinde bulunduğu yaş dönemi itibarıyla çocuk kabul edilen bir birey, bir başka toplumda yetişkin olarak değerlendirilebilmektedir. Bu temelde yine özellikle gelişmiş ülkelerde zorunlu eğitim süresinin çok daha uzun olması, çocukluk dönemi üst yaş sınırının yukarı çekilmesini beraberinde getirmektedir.

Ülkelerin hukuki mevzuatları temelinde de çocuk kavramının ve çocukluk dönemi yaş sınırının farklı ele alındığı görülmektedir. Bu çerçevede Türk Hukuk Sistemi'nde de konu ile ilgili birçok yasal düzenlemede bulunulması söz konusudur. Örneğin; 22.11.2001 Tarih ve 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu kapsamında bir

kimsenin reşit olabilmesi için, evlilik ve ergin kılınma gibi birkaç istisna dışında 18 yaşını tamamlamış olması gerektiği hükme bağlanmıştır. Bu nedenle de 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nda yer verilen hüküm gereği, 18 yaşını tamamlamamış olan tüm bireyler çocuk olarak kabul edilmektedir (Çetinkaya, 1999: 15).

22.05.2003 Tarih ve 4857 Sayılı İş Kanunu kapsamında da çocuk kavramının tanımlanmasına yer verilmekte ve kimlerin kabul edilmesi gerektiğine yönelik belirlemeler hükme bağlanmaktadır. Bu doğrultuda 4857 Sayılı İş Kanunu'na göre, yine 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nda olduğu gibi 18 yaşını tamamlamamış olan kişiler çocuk olarak kabul edilmektedir.

Türkiye tarafından onaylanmış olan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde – 1 kapsamında da 18 yaşından küçük herkesin “çocuk” olarak tanımlandığı görülmektedir. “Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization – ILO)” tarafından ise; 15 – 25 yaş grubunda yer alanlar “genç işçi” olarak kabul edilmekteyken, 15 yaşın altında olan ve aile bütçesine katkıda bulunmak ya da yaşamını kazanmak amacıyla çalışanlar “çocuk işçi” ya da “çocuk çalışan” olarak nitelendirilmektedir (Tor, 2010: 26).

“Çocuk işçiliği” kavramı bu kapsamda farklı sosyal yapılara sahip toplumlarda farklı anlamlar içermekte ve kavramın tanımlanması ülkeden ülkeye, ülkenin gelişmişlik derecesine göre ve hatta aynı ülke içerisinde dahi farklılık gösterebilmektedir. Bununla birlikte ilgili literatürde çocuk işçiliği kavramının genel olarak, hayatını kazanmak ya da aile bütçesine katkıda bulunmak amacıyla çalışma yaşamının içerisinde yer alan 18 yaş altı bireylerin tanımlanması adına kullanıldığı görülmektedir (Fidan, 2004: 31).

24.04.1930 Tarih ve 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu kapsamında 12 yaşından küçük çocukların çalışamayacağı hükme bağlanmışken, 4857 Sayılı İş Kanunu'na göre çalıştırma yaşı 15 olarak belirlenmiş, hafif işlerde de bu yaşın 14'e indirilebileceği ifade edilmiştir.

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından hazırlanmış olan ve çocuk işgücü ile ilgili temel sözleşmelerden birisi olarak kabul edilen 138 Sayılı ILO Sözleşmesi'ne göre de istihdama kabulde asgari yaş sınırı 15 olarak belirlenmiş, bununla birlikte asgari yaş

sınırının 13'e kadar indirilebileceği hükme bağlanmıştır. Bu doğrultuda görülmektedir ki, ILO tarafından her ne sebeple olsun 13 yaşın altında çalıştırılanlar “çocuk işgücü” olarak değerlendirilmektedir (Günöz, 2007: 5).

“Çocuk işgücü (child labour)” ve “çocuk çalışması (child work)” kavramları ILO tarafından en fazla üzerinde durulan kavramlar olmakla birlikte, bu iki kavramın birbirinden farklı kavramlar olduğu ve farklı şekillerde tanımlanması ve anlaşılması gerektiği belirtilmektedir. Bu bağlamda çocuk işgücü kavramı; çocukların eğitim almalarını engelleyen ve fiziksel, duygusal, zihinsel, ahlaksal ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyen işlerde çalıştırılan çocukları ifade etmeye yönelik olarak kullanılmaktadır. Çocuk çalışma kavramı ise; çocukların eğitim almalarına engel teşkil etmeyen ve fiziksel, zihinsel, duygusal, ahlaksal ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemeyen işlerde çalıştırılan çocukları ifade etmeye yönelik olarak değerlendirilmektedir (Karamanoğlu, 1996: 5).

8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Çocuk Özel İhtisas Komisyon Raporu kapsamında da bu belirlemeler çerçevesinde çocuk kavramı; sosyo – ekonomik konumu gereği esnaf ve sanatkârlar yanında, tarım sektöründe ve marjinal çalışma alanlarında maddi kazanç elde etmek ya da meslek edinmek amacı ile üretime katılan ve 19 yaşından gün almamış kimse olarak tanımlanmaktadır (8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Çocuk Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2015: 85).

Çocuk işçiliği sorunu, sadece ülkemizde değil genel olarak tüm dünyada ivedi çözümlenmesi gereken sorunlar arasında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda çocuk işçiliği, yine genel olarak tüm ülkelerde söz konusu olan evrensel bir olgu olarak görülmekte ve konu ile ilgili ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelere karşın çocukların sağlıklı gelişim şartlarına uygun düşmeyecek şekilde çalıştırılmalarına devam edilmektedir (Ağcabay, 2012: 1–4).

Bölgesel gelişmişliğe göre dünya genelinde ortalama beş ile üç çocuktan birinin ekonomik olarak faal olduğu belirtilmekte ve bu çocukların büyük bir bölümünün, düşünüldüğünün aksine gelişmemiş ya da gelişmekte olan değil, bilakis gelişmiş ülkelerde yaşadığı ifade edilmektedir. Bu doğrultuda özellikle zorunlu eğitimden

yoksun kalınmasına neden olan çocuk işçiliği; bireysel, sosyal, kültürel, ekonomik vb. birçok sorunu da beraberinde getirmektedir (Avşar ve Öğütoğulları, 2012: 10).

Çocuk ve çocuk işçiliği kavramlarına yönelik söz konusu edilen bu açıklamalardan sonra çalışmanın bu aşamasında, çocuk çalışanların sınıflandırılmasına yönelik ayrıntılı açıklamalarda ve değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1.2. ÇOCUK ÇALIŞANLARIN SINIFLANDIRILMASI

Çocuk çalışanların sınıflandırılması ile ilgili olarak ülkemizde yapılan en kapsamlı çalışma, “Çalışan Çocuklar – 2012” başlıklı ILO ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yürütülen ortaklaşa bir çalışmanın ürünü olarak gerçekleştirilen ve 2006 – 2012 yılları arası çocuk işgücü verilerini kapsayan anket çalışmasıdır. Çocuk işgücü ile ilgili olarak yaptığı çalışmalar kapsamında ILO, özellikle 13. Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı’nda benimsenmiş olan temel tanım ve kavramlardan yola çıkarak Türkiye’de de “Hanehalkı İşgücü Anketleri” ile “Çocuk İşgücü Anketleri” yapılması sürecine destek sağlamış ve bu temelde ülkemizde 1988 yılı Ekim ayından itibaren düzenli olarak anket uygulamaları yapılmaya başlanmıştır (TÜİK, 2012: 9).

Belirtildiği üzere çocuk çalışanların sınıflandırılmasına yönelik olarak gerçekleştirilmeye başlanan “Çocuk İşgücü Anketleri”, ilk kez 1988 – 1999 yılları arasında her yılın Nisan ve Ekim aylarında uygulanmış ve 2000 – 2004 yılları arasını kapsayan dönemde de yılda dört kez ve dönemsel olarak yayımlanacak şekilde devam ettirilmiştir. 2005 yılından itibaren ise üçer aylık dönemler esas alınmak suretiyle yayımlanmaya devam edilen “Çocuk İşgücü Anketleri”, çocuk işgücü piyasasına ilişkin tüm ayrıntılı verileri içerecek şekilde uygulanmış ve anket uygulamaları aynı zamanda işgücü piyasasından elde edilen verilerle desteklenmiştir.

1991 yılından itibaren ILO çocuk işçiliğini uluslararası düzeyde dikkate alınması gereken bir konu olarak belirlemiştir. Bu anlayışla ILO, söz konusu tarihten itibaren “Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (IPEC)” kapsamında çalışmalar başlatmış ve IPEC, 1992 yılından itibaren Türkiye’de dâhil olmak üzere altı ülkede çalışmalar yapılmasını sağlamıştır. Çocuk işçiliğine yönelik belirlemelerde bulunulabilmesi amacıyla çocuk işçiliğinin sınıflandırılması kapsamında IPEC, uzun

vadeli olarak çocuk işçiliğinin sona erdirilmesini amaçlamış ve orta vadede ise çocukların korunmasının ve çalışma koşullarının iyileştirilmesinin amaçlandığını ifade etmiştir (TÜİK, 2012: 9).

Bu temelde gelişmekte olan her ülkede olduğu gibi ülkemizde de çocuk istihdamı ve çocuk işçiliği kavramı; nüfus, eğitim, ekonomik gelişme ve sosyal kalkınma kavramları ile birlikte değerlendirilmeye başlanmış ve konu ile ilgili istatistikî verilerin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla IPEC Programı çerçevesinde 1992 yılı itibariyle ILO ve TÜİK arasında bir çalışma programı imzalanmıştır (TÜİK, 2012: 10).

Çocuk İşgücü Anketleri kapsamında gerçekleştirilen ikinci uygulama olan “Çalışan Çocuklar Anketi” 1999 yılı Ekim ayı itibariyle “Çocuk İşçiliğinin İzlenmesi ve İstatistiksel Bilgi Programı (SIMPOC)” çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Üçüncü uygulama kapsamında 2006 yılında gerçekleştirilen Çalışan Çocuklar Anketi, yine IPEC Programı kapsamında ve ILO ile TÜİK arasında imzalanan bir başka çalışma programına istinaden Hanehalkı İşgücü Anketleri ile birlikte Ekim – Kasım – Aralık aylarında uygulanmıştır.

Konu ile ilgili olarak güncel verilere ihtiyaç duyulması adına en son 2012 yılında uygulanan ve belirtildiği üzere o döneme dek ülkemizde çocuk işçiliği ve çocuk işçiliğinin sınıflandırılmasına yönelik olarak yapılmış en kapsamlı çalışma olarak değerlendirilen dördüncü uygulamayı içeren Çalışan Çocuklar Anketi de, yine Hanehalkı İşgücü Anketleri ile birlikte uygulanmış ve hem 1994, 1999, 2006 ve 2012 yıllarında uygulanan Çalışan Çocuklar Anketlerini de kapsayacak hem de yaş gruplarına göre sınıflandırmaları içerecek şekilde yayımlanmıştır.

Çocuk işgücünün ve çocuk işgücü sınıflandırmasının yapılabilmesine yönelik olarak ILO ve TÜİK ortaklaşa çalışma doğrultusunda uygulanan “Çalışan Çocuklar Anketleri Yaş Grubu ve Örnek Hacmi” ile ilgili belirlemeler Tablo 1.1.’de yer almaktadır.

Tablo 1.1. Çalışan Çocuklar Anketleri Yaş Grubu ve Örnek Hacmi

YILLAR	KAPSANAN YAŞ GRUBU	ÖRNEK HACMİ		
		TÜRKİYE	KENT	KIR
EKİM – 1994	6 – 14	13.537	9.194	4.343
EKİM – 1999	6 – 17	23.189	17.978	5.211
EKİM – KASIM – ARALIK – 2006	6 – 17	38.039	26.566	11.473
EKİM – KASIM – ARALIK – 2012	6 – 17	42.360	30.600	11.760

(Kaynak: TÜİK, Çocuk İşgücü İstatistikleri, 2012)

Çalışan Çocuklar – 2012 Anketi'nin temel amacı; Türkiye'de çalışan çocukları konulu ulusal bir veri seti oluşturmak, çalışan çocukların hangi sektörlerde ve hangi çalışma koşullarında çalıştıklarına yönelik sosyal, demografik ve ekonomik özellikleri ortaya koyarak bir çocuk işgücü sınıflandırması yapmak olarak ifade edilmektedir. Bu temelde Çalışan Çocuklar – 2012 Anketi'ne, Türkiye genelinde her yerleşim yeri örnek seçimi için kapsama dâhil edilmiş ve çalışmada 20.001 ve daha fazla nüfusa sahip olan yerleşim yerleri “kent”, 20.000 ve daha az nüfusa sahip olan yerleşim yerleri ise “kır” olarak tanımlanmıştır (ILO, 2012: 10).

Çalışan Çocuklar – 2012 Anketi; Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan tüm hanehalklarını, birey bazında ise bu hanehalklarında bulunan 6 – 17 yaş grubundaki bireyleri kapsayacak şekilde uygulanmış ve otel, okul, yurt, çocuk yuvası, çocuk bakımevi, özel nitelikteki hastaneler ve hapishanelerde bulunan çocuklar anket kapsamı dışında tutulmuştur. İstatistiksel değerlendirmeye tabi tutulan örneklem hacmi ise yıllık 169.440 ve dönemlik 42.360 hane olarak belirlenmiştir (ILO, 2012: 11).

Çalışan Çocuklar – 2012 Anketi kapsamında değerlendirilen Çalışan Çocuklar – 2006 Anketi verileri, sonuçların doğru karşılaştırılabilmesi için 2008 yılı verileri baz alınarak değiştirilmiştir. Bu nedenle de Çalışan Çocuklar – 2012 Anketi kapsamında yayımlanan veriler ile TÜİK tarafından yayımlanmış olan 2006 yılı verileri arasından ve özellikle de ayrıntılarda bazı farklılıklar bulunabileceği belirtilmektedir (TÜİK, 2012: 12).

Çalışan Çocuklar – 2012 Anketi soruları; çocuk işçiliğinin sınıflandırılabilmesine yönelik olarak, özellikle 6 – 14 yaş grubuna ilişkin hazırlanmış olan istihdam durumu, iktisadi faaliyet, meslek, işteki durum, işyeri büyüklüğü vb. gibi soruları içerecek şekilde hazırlanmıştır. Bununla birlikte Çalışan Çocuklar – 2012 Anketi’nde, 6 – 14 yaş grubundaki çocukların istihdamda olup olmadıklarının belirlenmesine yönelik olarak hatırlatıcı nitelikte bazı ilave sorulara da yer verilmiştir. (ILO, 2012: 13).

Çalışan Çocuklar – 2012 Anketi’nde; çocukların içerisinde yer aldıkları ekonomik faaliyet kapsamında ücret, kâr ya da ailenin kazancı için (aile işletmelerinde ücretsiz olarak çalışma da dâhil olmak üzere) yapılan tüm işler değerlendirilmiştir. Çocuk işçiliğinin sınıflandırılmasına yönelik söz konusu edilen bu işlere (ücret, kâr ya da ailenin kazancı) piyasaya yönelik olarak gerçekleştirilen ya da gerçekleştirilmesine yardımcı olunan faaliyetler de dâhil edilmiştir. Bu faaliyetler; ekilmeyen bazı ürünlerin doğadan temin edilmesi, odun toplama ya da kesme, avlanma, süt sağma, hayvan otlatma, harman yapma, tahıl öğütme, tavuk besleme, hanehalkı olmayan bireylerin yüklerini taşıma ve hanehalkı olmayan bireylerin arabalarını yıkama gibi. Söz konusu edilen bu faaliyetler çocuk işçiliğinin sınıflandırılmasına yönelik olarak; çocukların bu işlerde en az 1 saat çalışmaları ve en az 1 saatlik ücret almaları, aile işletmelerinde ücretsiz olarak çalışmaları ve yapılan işten kâr ya da ailenin kazanç sağlaması nedeniyle istatistiksel değerlendirmeye tabi tutulmuştur (TÜİK, 2012: 15).

Bu doğrultuda “Yaş Grubu, Cinsiyet ve Sektöre Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocuklar (2006 – 2012 Karşılaştırması)” ile ilgili veriler Tablo 1.2’de ve “Yaş Grubu, Cinsiyet ve Sektöre Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocuklar İşteki Durum (2006 – 2012 Karşılaştırması)” ile ilgili veriler Tablo 1.3.’de yer almaktadır.

Tablo 1.2. Yaş Grubu, Cinsiyet ve Sektöre Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocuklar (2006 – 2012 Karşılaştırması)

YAŞ GRUBU VE CİNSİYET	TOPLAM		EKONOMİK FAALİYET KOLU					
			TARIM		SANAYİ		HİZMET	
	2006	2012	2006	2012	2006	2012	2006	2012
TOPLAM	890*	893	326	399	275	217	289	277
6 – 14	285	292	152	200	50	40	83	52
15 – 17	605	601	174	198	225	178	206	225
ERKEK	601	614	172	236	189	168	240	210
6 – 14	190	185	89	117	31	30	71	37
15 – 17	411	430	84	118	158	138	169	173
KADIN	289	279	154	163	85	49	50	67
6 – 14	95	108	63	83	19	9	12	15
15 – 17	194	171	90	80	66	40	37	52

* Rakamlar bin olarak değerlendirilmelidir.

Not: 1. 2006 Çalışan Çocuklar Anketi sonuçları, 2008 bazlı nüfus projeksiyonuna göre revize edilmiştir.

2. 4 bin kişiden az değerlerde örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.

3. Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

(Kaynak: TÜİK, Çocuk İşgücü İstatistikleri, 2012)

Tablo 1.2. doğrultusunda, 2006 yılı itibariyle toplam 890 bin ve 2012 yılı itibariyle de toplam 893 bin çocuğun iş yaşamı içerisinde yer aldığı görülmektedir. Çocuk işgününün sınıflandırılmasında temel alınan ekonomik faaliyet kolu değişkenine göre de sektörel sınıflandırma ve bu sınıflandırmaya endeksli veriler aşağıda verildiği gibidir;

- a) **Tarım Sektöründe Çalışan Çocuklar:** Tarım sektöründe çalışan çocuk sayısı 2006 yılı verilerine göre 326 bin iken, bu rakamın 2012 yılı verilerinde 399 bine yükseldiği görülmektedir. Bu doğrultuda tarım sektöründe çocuk işçiliğinin 6 yıl içerisinde, 73 bin çocuğun sektörde istihdam edilmesi anlamında artış göstermesi söz konusu olmuştur. Aynı şekilde tarım sektörü, çocuk işgücününün en fazla kullanıldığı ve çocuk istihdamının artış gösterdiği tek sektör olma niteliğine sahiptir.
- b) **Sanayi Sektöründe Çalışan Çocuklar:** Sanayi sektöründe çalışan çocuk sayısı 2006 yılı verilerine göre 275 bin iken, bu rakamın 2012 yılı verilerinde

217 bine yükseldiği görülmektedir. Bu doğrultuda sanayi sektöründe yer alan çocuk işgücünün 6 yıl içerisinde, 58 bin çocuk anlamında azalma göstermesi söz konusu olmuştur.

- c) **Hizmet Sektöründe Çalışan Çocuklar:** Hizmet sektöründe çalışan çocuk sayısı 2006 yılı verilerine göre 289 bin iken, bu rakamın 2012 yılı verilerinde 277 bine yükseldiği görülmektedir. Bu doğrultuda hizmet sektöründe de yer alan çocuk işgücünün 6 yıl içerisinde, 12 bin çocuk anlamında azalma göstermesi söz konusu olmuştur.

Tablo 1.3. Yaş Grubu, Cinsiyet ve Sektöre Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocuklar İşteki Durum (2006 – 2012 Karşılaştırması)

YAŞ GRUBU VE CİNSİYET	TOPLAM		İŞTEKİ DURUM					
			ÜCRETLİ YA DA YEVMİYELİ		KENDİ HESABINA		ÜCRETSİZ AİLE İŞÇİSİ	
			2006	2012	2006	2012	2006	2012
TOPLAM	890	893	505	470	24	10	362	413
6 – 14	285	292	103	70	6	1	176	222
15 – 17	605	601	402	400	18	9	186	191
ERKEK	601	614	348	353	19	10	235	252
6 – 14	191	185	67	50	4	1	119	133
15 – 17	411	430	280	303	15	9	116	118
KADIN	289	279	157	117	5	1	127	161
6 – 14	95	108	36	19	2	-	57	88
15 – 17	194	171	121	98	3	1	70	73

* Rakamlar bin olarak değerlendirilmelidir.

Not: 1. 2006 Çalışan Çocuklar Anketi sonuçları, 2008 bazlı nüfus projeksiyonuna göre revize edilmiştir.

2. 4 bin kişiden az değerlerde örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.

3. Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

(Kaynak: TÜİK, Çocuk İşgücü İstatistikleri, 2012)

Tablo 1.3 doğrultusunda, çocuk işgününün sınıflandırılmasında temel alınan çocukların işteki durumu değişkenine göre söz konusu edilen belirlemeler ve bu sınıflandırmaya endeksli veriler aşağıda verildiği gibidir;

Ücretli ya da Yevmiyeli: Ücretli ya da yevmiyeli olarak çalışan çocuk sayısı 2006 yılı verilerine göre 505 bin iken, bu rakamın 2012 yılı verilerine göre 470 bine indiği ve 35 bin çocuk anlamında düşüş gösterdiği görülmektedir.

Kendi Hesabına: Kendi hesabına çalışan çocuk sayısı 2006 yılı verilerine göre 24 bin iken, bu rakamın 2012 yılı verilerine göre 10 bine indiği ve 14 bin çocuk anlamında düşüş gösterdiği görülmektedir.

Ücretsiz Aile İşçisi: Ücretsiz aile işçisi olarak çalışan çocuk sayısı 2006 yılı verilerine göre 362 bin iken, bu rakamın 2012 yılı verilerine göre 413 bine çıktığı ve 51 bin çocuk anlamında artış gösterdiği görülmektedir.

Çocuk işçiliğinin sınıflandırılmasında baz alınan ev işleri değişkeni ise, hanehalkı bireyler tarafından kendi evlerinde gerçekleştirilen ve ekonomik faaliyet tanımı dışında kalan faaliyetleri kapsamaktadır. Bu faaliyetler, çocuklar da dâhil olmak üzere tüm hanehalkı bireyleri tarafından ücretsiz olarak gerçekleştirilen ve evle ilgili şu işleri kapsamaktadır; yemek pişirme, çamaşır yıkama, ütü yapma, alışveriş yapma, çocuk bakma, hasta bakma, ev temizleme, eşya onarma vb. (ILO, 2012: 16).

1.3. ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN ORTAYA ÇIKMASINA NEDEN OLAN ETMENLER

Çocuk işçiliğinin temel nedenleri; yoksulluk, göç, geleneksel bakış açısı, eğitim olanaklarının yetersizliği ve etkin uygulanamaması gibi nedenler bağlamında değerlendirilebilmektedir. Bununla birlikte söz konusu edilen bu nedenler, kimi zaman bir diğ erinin sonucu olarak ortaya çıkabilmekte ya da hem neden hem de sonuç olarak kendisini ortaya koyabilmektedir. Bu durum çocuk işçiliğinin bir kısır döngü olarak varlığını devam ettirmesine neden olmakta ve bu doğrultuda çalışan çocuk anlayışının tamamen ortadan kaldırılabilmesi olası olamamaktadır (Tor, 2010: 32).

Çalışan Çocuklar – 2012 Anketi verilerine göre “Çocuk İşçiliğinin Ortaya Çıkmasına Neden Olan Etmenler” Tablo 1.4’de verildiği gibi ifade edilmektedir.

Tablo 1.4. Çocuk İşçilerin Çalışma Nedenleri – 2012

YAŞ GRUBU VE CİNSİYET	ÇALIŞMA NEDENİ						
	TOPLAM	HANEHALKI GELİRİNE KATKIDA BULUNMA	HANEHALKININ EKONOMİK FAALİYETİNE YARDIMCI OLMA	İŞ ÖĞRENME / MESLEK SAHİBİ OLMA	AİLENİN İSTEĞİ	KENDİ İHTİYAÇLARINI KARŞILAMA	DİĞER
TOPLAM	100,0*	41,4	28,7	15,2	6,0	6,8	1,8
6 – 14	100,0*	29,8	48,6	5,5	12,0	3,1	1,0
15 – 17	100,0*	46,9	19,0	20,1	3,0	8,7	2,2
KENT	100,0*	45,5	10,5	25,3	4,5	11,0	3,0
6 – 14	100,0*	39,2	29,1	13,9	8,9	7,6	0,0
15 – 17	100,0*	46,9	5,9	28,3	3,1	11,8	3,7
KIR	100,0*	37,9	43,4	7,1	7,3	3,4	0,8
6 – 14	100,0*	26,2	56,1	2,3	13,1	1,4	0,9
15 – 17	100,0*	47,0	33,7	10,8	2,9	5,0	0,4

* (%)

Not: Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

(Kaynak: TÜİK, Çocuk İşgücü İstatistikleri, 2012)

Tablo 1.4. doğrultusunda, çocuk işçiliğinin ortaya çıkmasına neden olan en önemli etmen % 41,4 ile hanehalkı gelirine katkıda bulunma olarak ifade edilmiştir. Bu nedeni ise, % 28,7 ile hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olma ve % 15,2 ile iş öğrenme / meslek sahibi olma izlemektedir. 6 – 14 yaş grubunda bulunan çocukların çalışmalarına neden olan en önemli etmenler ise, % 48,6 ile hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olma ve % 29,8 ile hanehalkı gelirine katkıda bulunma olarak belirlenmiştir. 15 – 17 yaş grubunda ise çocuk işçiliğinin ortaya çıkmasına neden olan en temel etmenler % 46,9 ile hanehalkı gelirine katkıda bulunma ve % 20,1 ile iş öğrenme / meslek sahibi olma şeklinde saptanmıştır.

Çalışmanın bu aşamasında, söz konusu edilen bu etmenler ile ilgili ayrıntılı açıklamalarda ve değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1.3.1. Yoksulluk

Yoksulluk kavramı genel olarak; açlık, konutsuzluk, hasta olduğunda sağlık hizmetlerinden yararlanamama, eğitim olanağına sahip olamama ve nitelikli bir birey olarak yetişememe, çocuklarını sağlıklı olmayan ortamlarda yetiştirmek durumunda kalma ve bu temelde iş sahibi olamamak adına geleceğe yönelik sürekli kaygı ve korku taşıma şeklinde ifade edilebilmektedir. Bu bağlamda ülkemiz kapsamında çocuk işçiliğinin nedenlerine yönelik gerçekleştirilen araştırmalar doğrultusunda da, çocuk işçiliğinin en temel nedeninin yoksulluk olduğu belirlenmiştir. Zira ailelerin geçim sıkıntısı yaşamaları ve aile bireylerini geçindirebilecek maddi olanaklardan yoksun olmaları temelinde karşı karşıya kaldıkları ekonomik güçlükler, ailelerin çocuklarını eğitim hayatının dışında kalmak pahasına çalıştırmaya başlamalarını beraberinde getirmektedir (Günöz, 2007: 7).

Bununla birlikte yine ekonomik yetersizlikler dolayısıyla ailelerin çocuklarının eğitim masraflarını karşılama konusunda sıkıntı yaşamaları ve çocukların çalıştırılmaması nedeniyle ailenin yaşayacağı gelir kaybı da, yoksulluk temelinde çocuk işçiliğini gündeme getiren etmenler arasında değerlendirilmektedir (Sunal, 2011: 119).

Ailelerin ekonomik yetersizlikler yaşamaları ve yoksulluk ile karşı karşıya kalmalarının temelinde ise genel olarak; işsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik, ekonomik krizler, ülke kaynaklarının verimli ve etkin kullanılmaması, hızlı nüfus artışı, önlemeyen göçler, plansız kentleşme ve kayıt dışı ekonomi gibi birçok etmenin yer alması söz konusudur (Günöz, 2007: 6).

Tablo 1.4'de de yer verildiği üzere, Çalışan Çocuklar – 2012 Anketi verilerine göre çocuk işçiliğinin ortaya çıkmasına neden olan en önemli etmen de bu çerçevede % 41,4 ile hanehalkı gelirin katkıda bulunma olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda Çalışan Çocuklar – 2012 Anketi verilerine göre hanehalkının gelirin katkıda bulunmak amacıyla çalışma durumu çocuk işçiliğinin nedenleri arasında hem kent hem de kırsal için önemli bir yet tutmaktadır.

Ülkemiz kapsamında değerlendirildiğinde yoksulluğu artıran en önemli etmenlerde birinin de hızlı nüfus artışı olduğu görülmektedir. Bu çerçevede ülkemizde nüfus artış hızının yüksek olması; kırsal işsizliği, göçleri ve bu temelde kentsel işsizliği ve plansız kentleşmeyi beraberinde getirmekte, gelir dağılımında adaletsizliklerin artmasına neden olmakta ve bu nedenler doğrultusunda aile gelirinde düşüş yaşanması, tüm aile bireylerinin çalışmasını zorunlu kılması adına çocuk işçiliğini gündeme getirmektedir (Avşar Kurnaz, 2009: 12).

Türkiye, bugün itibariyle “Demografik Geçiş Dönemi” olarak adlandırılan ve hızı giderek düşmekle birlikte hâlihazırda nüfus artışının devam ettiği bir süreç içerisinde yer almaktadır. Ülkemizde nüfus artış hızının, 1945 yılından sonra ilk kez 1990 – 2000 yılları arasını kapsayan dönemde binde 20’nin altına düşerek ‰ 18,3 olarak gerçekleşmesi söz konusu olmuş ve 2006 yılında ‰ 12,4 olarak gerçekleşen nüfus artış hızı 2007 yılında 12,1’e gerilemiştir (ADNSK Sonuçları, 2014).

Aynı şekilde 2007 – 2013 dönemini kapsayan 9. Kalkınma Planı’nda ülke nüfusunun 2013 yılı sonu itibariyle 79 milyona ulaşacağı tahmin edilmekteyken, ülke nüfusu 74,93 olarak belirlenmiştir. Konu ile ilgili olarak TÜİK tarafından en son yayımlanan “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNSK) Sonuçları – 2014” kapsamında da ülke nüfusunun 77 milyon 695 bin 904 kişi olduğu açıklanmıştır. Yıllık nüfus artış hızı da 2013 yılında ‰ 13,7 iken, 2014 yılında ‰ 13,3 olarak gerçekleşmiştir. İl ve ilçe merkezlerinde ikamet edenlerin oranı 2013 yılında % 91,3 iken, bu oran 2014 yılında % 91,8’e yükselmiş ve belde ve köylerde yaşayanların oranı ise % 8,2 olarak belirlenmiştir (ADNSK Sonuçları, 2014).

Türkiye nüfusunun % 18,5’inin ikamet ettiği İstanbul, 14 milyon 377 bin 18 kişi ile en çok nüfusa sahip olan il olmuştur. Bunu sırasıyla % 6,6 ile (5.150.072 kişi) Ankara, % 5,3 ile (4.113.072 kişi) İzmir, % 3,6 ile (2.787.539 kişi) Bursa ve % 2,9 ile (2.222.562 kişi) Antalya illeri takip etmiştir (ADNSK Sonuçları, 2014).

Bayburt ili ise 80 bin 607 kişi ile en az nüfusa sahip il olarak belirlenmiştir. Ülkemizde 15 – 64 yaş grubunda bulunan (çalışma çağındaki) nüfusun oranı 2013 yılına (% 67,7) göre 0,1 puan artarak % 67,8 (52.640.512 kişi) olarak gerçekleşmiştir. Çocuk yaş grubundaki (0 – 14) nüfusun oranı ise % 24,3'e (18.862.430 kişi) gerilerken, 65 ve daha yukarı yaştaki nüfusun oranı da yaklaşık % 8'e (6.192.962 kişi) yükselmiştir (ADNSK Sonuçları, 2014).

Bu belirlemeler doğrultusunda görülmektedir ki, geçmiş dönemlere göre nüfus artış hızında söz konusu olan olumlu gelişmelere karşın ülkemiz halen önemli sorunlar ile karşı karşıya bulunmaktadır. Zira yine ADNSK Sonuçları – 2014 verileri doğrultusunda, ülke içerisinde nüfusu en hızlı artan kesimin en az eğitime ve gelire sahip olan kesim olduğu görülmekte ve en az eğitime ve gelire sahip ailelerin sahip olduğu çocuk sayısının, en yüksek eğitime ve gelir düzeyine sahip ailelere oranla 4 – 5 kat daha fazla olduğu belirtilmektedir. Bu durum neticesinde, eğitim ve gelir düzeyleri düşük ailelerin çocuklarının eğitime yeterli kaynak ayıramamaları adına çocuk istihdamının artmasını beraberinde getirmiş olmaktadır.

Kayıt dışı ekonomi de, yine yoksulluğa neden olması bağlamında çocuk işçiliğine neden olan temel etmenler arasında değerlendirilmektedir. Konu ile ilgili olarak TÜİK tarafından gerçekleştirilen ve kapsamlı bir çalışma olarak değerlendirilen Hanehalkı İşgücü Anketi – 2012 sonuçlarına göre, toplam istihdamın % 49,7'si kayıt dışıdır. TÜİK – 2012 verilerine göre bu doğrultuda görülmektedir ki, Türkiye'de hem parasal sektörde hem de işgücü piyasasında kayıt dışılık oranı oldukça yüksek seviyededir ve kayıt dışı ekonominin büyüerek alanını genişletmesi, hem hanehalkı hem de kamu gelirlerinin azalmasına neden olması bakımından çocuk işçiliğine neden olmaktadır.

1.3.2. İşsizlik

İşsizlik olgusu, hem bireysel hem de toplumsal sorunları beraberinde getirmekle birlikte, çocuk işçiliğinin de en önemli nedenleri arasında değerlendirilmektedir. Bu temelde işsizlik; genel olarak çalışma yeterliliğine ve isteğine sahip olunmasına ve çalışmaya hazır bulunulmasına karşın cari ücret düzeyinde bir işe sahip olamama

durumu olarak tanımlanmaktadır ve söz konusu edilen bu tanımlama da “açık işsizlik” ifade etmektedir (Dinler, 2007: 474).

ILO tarafından yapılan belirlemeler doğrultusunda da “açık işsizlik” kavramı; belirli bir yaşı geçmiş ve belirli bir dönemde işsiz olan, çalışmaya hazır bulunmasına karşın iş arayan kişileri kapsayan işsizlik olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlama doğrultusunda ILO, işsizlik oranını da işsiz sayısının toplam işgücüne oranı olarak ifade etmektedir (Berberoğlu, 1995: 72).

TÜİK İşgücü İstatistikleri Mart – 2015 verilerine göre, Türkiye genelinde 15 ve daha yukarı yaştakilerde işsiz sayısı 2015 yılı Mart döneminde geçen yılın aynı dönemine göre 322 bin kişi artarak 3 milyon 69 bin kişi olmuştur. İşsizlik oranı ise 0,9 puanlık artış ile % 10,6 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Aynı dönemde tarım dışı işsizlik oranı 1 puanlık artış ile % 12,6 olarak tahmin edilmiş ve 15 – 24 yaş grubunu içeren genç işsizlik oranı 1,9 puanlık artış ile % 18,6 olurken, 15 – 64 yaş grubunda bu oran 0,9 puanlık artış ile % 10,8 olarak gerçekleşmiştir. Aynı şekilde TÜİK İşgücü İstatistikleri Mart – 2015 verilerine göre; istihdam edilenlerin sayısı 2015 yılı Mart döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 370 bin kişi artarak 25 milyon 953 bin kişi, istihdam oranı ise 0,1 puanlık azalış ile % 45 olarak gerçekleşmiştir.

Bu dönemde tarım sektöründe çalışan sayısı 122 bin kişi azalırken, tarım dışı sektörlerde çalışan sayısı ise 491 bin kişi artmış ve istihdam edilenlerin % 20’si tarım, % 20,5’i sanayi, % 6,9’u inşaat ve % 52,6’sı ise hizmetler sektöründe yer almıştır. Önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında hizmet sektörünün istihdam edilenler içindeki payı % 1,4 oranında artarken, tarım sektörünün payı % 0,8 puan, sanayi sektörünün payı % 0,5 ve inşaat sektörünün payı % 0,2 oranında azalmıştır (TÜİK, 2015).

İşgücü, 2015 yılı Mart döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 692 bin kişi artarak 29 milyon 22 bin kişi, işgücüne katılma oranı ise 0,5 puan artarak %50,4 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemler için yapılan kıyaslamalara göre, erkeklerde

işgücüne katılma oranı değişim göstermeyerek % 70,6, kadınlarda ise 0,9 puanlık artışla % 30,7 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2015: 1 – 3).

“Mevsim Etkilerinden Arındırılmamış Temel İşgücü Göstergeleri (Mart 2014 – 2015)” ile ilgili veriler Tablo 1.5’de yer almaktadır.

Tablo 1.5. Mevsim Etkilerinden Arındırılmamış Temel İşgücü Göstergeleri (Mart 2014 – 2015)

	Toplam		Erkek		Kadın	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015
	(Bin)					
15 ve daha yukarı yaşta kiler						
Nüfus	56 718	57 609	28 014	28 451	28 704	29 157
İşgücü	28 330	29 022	19 782	20 085	8 548	8 937
İstihdam	25 583	25 953	17 979	18 165	7 604	7 787
Tarım	5 315	5 193	2 887	2 855	2 427	2 339
Tarım dışı	20 268	20 759	15 091	15 311	5 177	5 488
İşsiz	2 747	3 069	1 803	1 920	944	1 150
İşgücüne dahil olmayanlar	28 388	28 587	8 233	8 366	20 155	20 221
	(%)					
İşgücüne katılma oranı	49,9	50,4	70,6	70,6	29,8	30,7
İstihdam oranı	4,1	45,0	64,2	63,8	26,5	26,7
İşsizlik oranı	9,7	10,5	9,1	9,6	11,0	12,9
Tarım dışı işsizlik oranı	11,6	12,5	10,4	10,8	15,1	17,2
15 – 64 yaş grubu						
İşgücüne katılma oranı	54,5	55,0	75,8	75,8	23,1	34,1
İstihdam oranı	49,1	49,1	68,8	68,4	29,3	29,6
İşsizlik oranı	9,9	10,8	9,3	9,7	11,2	13,1
Tarım dışı işsizlik oranı	11,7	12,6	10,4	10,8	15,1	17,3
Genç nüfusta (15 – 24 yaş) işsizlik oranı	16,7	18,6	15,7	16,6	18,8	22,2

Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Not: Rakamlar bin olarak değerlendirilmelidir.

Kaynak: (TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2015)

Tablo 1.5 doğrultusunda; 2014 yılı verilerine göre 15 ve daha yukarı yaşta ki 56 milyon 718 bin kişilik toplam nüfusta 28 milyon 330 bin kişinin işgücüne sahip olduğu, buna karşın 25 milyon 583 bin kişinin istihdam edildiği ve 2 milyon 747 bin kişinin ise işsiz olduğu görülmektedir.

2015 yılı verilerine göre ise; 15 ve daha yukarı yaşta ki 57 milyon 609 bin kişilik toplam nüfusta 29 milyon 22 bin kişinin işgücüne sahip olduğu, buna karşın 25 milyon 963 bin kişinin istihdam edildiği ve önceki anlatımlarda da yer verildiği üzere 3 milyon 69 bin kişinin ise işsiz olduğu görülmektedir. Dolayısıyla da işsiz sayısının, 2014 yılından 2015 Mart ayına dek 322 bin kişi arttığı belirlenmektedir.

Sonuç olarak anne – babanın ve/veya işgücü içerisinde yer almasına karşın hanehalkı bireylerinin işsiz olması ya da düzenli bir gelire sahip olmamaları çocuk işçiliğini direkt olarak etkilemekte ve çocukların işgücü piyasasında yer almalarını beraberinde getirmektedir (Tunçsan, 200: 481).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 2007 yılında gerçekleştirilen “Türkiye’de Çocuk İşçiliği Araştırması” verileri doğrultusunda da, deri işkolunda çalışan çocukların % 91’inin annesinin ve % 44’ünün de babasının işsiz olduğu belirlenmiştir. Bu durum da dar gelirli ailelerdeki yetişkinlerin işsizliği doğrultusunda, aile yaşamının devam ettirilebilmesi adına çocukların çalıştırılmalarını ve enformel sektörde yer almalarını beraberinde getirmektedir.

1.3.3. Eğitim Olanaklarının Yetersizliği

Eğitim olanaklarının yetersizliği, çocuk işçiliğinin bir diğer önemli nedeni olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda bir ülkenin eğitim olanaklarının sınırlı olması, eğitime yönelik altyapının yeterli düzeyde olmaması, çocukların eğitim hizmetlerinden yararlanmasını engelleyen ailevi ve sosyal etmenler vb. sonucunda eğitim – öğretim faaliyetlerinden yararlanamayan çocuklar, ya çalışma yaşamının içerisinde yer almaya başlamakta ya da çalışması gereken bireyler olarak görülmektedirler (Bakırcı, 2004: 52–56).

Ülkemiz kapsamında değerlendirildiğinde ise; eğitim sisteminin nitelikli işgücü yetiştirmede yetersiz kalması ve eğitilmiş işgücünün istihdam edilmesine yönelik olanakların sınırlı olması, ailelerin çocuklarını okula göndermek yerine direkt olarak çalışma yaşamının içerisinde yer almalarını istemelerini beraberinde getirmekte, bu durum da neticesinde bireylerin eğitime olan güvenlerinin sarsılmasına neden olmaktadır (Fidan, 2004: 34).

Bireylerin eğitim olanaklarından gereği gibi yararlanabilmeleri, hem bireysel hem de toplumsal anlamda üretkenliğin artmasını sağlamaktadır. Bu nedenle de kamu harcamalarının sınıflandırılmasında eğitim harcamaları da sağlık harcamaları gibi cari harcamalar sınıfında yer almasına karşın, işgücü kalitesinin artırılmasına yönelik olarak ve üretim kapasitesini olumlu olarak ve direkt etkilemesi adına farklı bir bakış açısı ile

değerlendirilmelidir. Zira eğitim ve sağlık harcamaları sadece “yatırım carileri” olarak adlandırılmaktadır ki, bu durum eğitime yapılacak harcamaların sadece yatırım yapılması ihtiyacı olması durumunda gündeme getirilmesine neden olmaktadır (Ünal, 2014: 298).

Tablo 1.6’da, “Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Cooperation and Development – OECD)” tarafından konu ile ilgili olarak 2007 yılında yayımlanan ve OECD’ye Üye Ülkelerin eğitim harcamalarının belirlenmesine yönelik kapsamlı bir çalışma olarak değerlendirilen “Eğitim Harcamaları Raporu” yer almaktadır. Eğitim Harcamaları Raporu; OECD ülkelerinin eğitim harcamalarının Gayri Safi Milli Hasıla’ya (GSMH) oranını içermekte ve Rapor’da 1995 – 2000 – 2004 yılı eğitim harcamalarının oranlarını vermektedir.

Tablo 1.6. OECD Ülkeleri Eğitim Harcamalarının GSMH'ya Oranı (%)

OECD ÜLKELERİ	1995	2000	2004
Avustralya	5,5	5,6	5,9
Avusturya	6,1	5,5	5,4
Belçika	m*	6,1	6,1
Kanada	7,9	5,9	m
Çek Cumhuriyeti	5,1	4,2	4,9
Danimarka	6,2	6,6	7,2
Finlandiya	6,3	5,6	6,1
Almanya	5,4	m	5,2
Yunanistan	2,3	3,1	3,4
Macaristan	5,3	4,9	5,6
İzlanda	m	6,1	8,0
İrlanda	5,2	4,5	4,6
İtalya	m	4,8	4,9
Japonya	4,7	4,8	4,8
Kore	m	7,1	7,2
Meksika	5,6	5,5	6,4
Hollanda	4,8	4,5	5,1
Norveç	6,3	5,4	6,2
Polonya	m	5,6	6,0
Portekiz	5,0	5,4	5,4
Slovak Cumhuriyeti	4,6	4,0	4,8
İspanya	5,3	4,8	4,7
İsveç	6,2	6,4	6,7
İsviçre	6,0	5,8	6,2
TÜRKİYE	2,4	3,4	4,1
Birleşik Krallık	5,5	5,0	5,9
ABD	6,6	7,0	7,4
<u>OECD ORTALAMA</u>	m	m	5,8

* m: Veri Yok

(Kaynak: OECD, Eğitim Harcamaları Raporu, 2007)

Tablo 1.6. doğrultusunda; Türkiye’de 1995 yılında eğitim harcamalarının GSYH’ye oranı % 2,4 iken, bu oranın 2000 yılında % 3,4’e ve 2004 yılında % 4,1’e yükseldiği görülmektedir. Buna göre ülkemizde eğitim harcamalarının GSYH’ye oranı artış göstermekle birlikte, OECD ortalamasının altında kalmıştır. Bununla birlikte OECD üyesi ülkelerde eğitim harcamalarının GSYH’ye oranının genel anlamda sürekli olarak artış gösterdiği görülmektedir.

Aynı şekilde Tablo 1.6. doğrultusunda, OECD’ye üye ülkeler arasında 2004 yılında milli gelire oranla en yüksek eğitim harcaması yapan ülkelerin İzlanda, Kore, Danimarka ve ABD olduğu görülmektedir ve bu ülkelerde eğitim harcamalarının GSYH’ye oranının % 7’den daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Milli gelire göre en düşük eğitim harcaması yapan ülkeler ise, % 3,4 ile Yunanistan ve % 4,1 ile Türkiye olarak ifade edilmektedir. “OECD Ülkeleri Eğitim Harcamalarının GSMH’ye Oranı (%)” ile ilgili Tablo 1.6. aşağıda yer almaktadır.

OECD Eğitim Harcamaları Raporu – 2007, ülkemizde eğitim harcamalarına GSYH’den ayrılan paya yönelik doğru değerlendirmeler ortaya koymaktadır. Gerçekten de ülkemizde GSMH’den Milli Eğitim Bakanlığı’na (MEB) ayrılan pay oldukça yüksek düzeydedir. Bu pay istikrarlı bir şekilde artmıştır. 1995 yılında 2,4 olan oran kademeli olarak artış göstermiş ve 2000 yılında 3,4’e çıkmıştır. 2004 yılında ise artış devam etmiş ve 4,1’e ulaşmıştır (MEB Bütçesi Üzerinde Değerlendirmeler, 2014: 2).

Türkiye’de eğitime ayrılan payın GSMH’ye oranı son on yıl içerisinde iki katına çıkmış ve özellikle de son beş yıl içerisinde bu payın düzenli olarak arttığı görülmekle birlikte, MEB bütçesinin % 63 gibi büyük bir bölümünün personel harcamalarına ayrıldığı ve eğitim yatırımlarının ise sadece % 7 düzeyinde kaldığı belirtilmektedir (MEB Bütçesi Üzerinde Değerlendirmeler, 2014). Bu doğrultuda ülkemizde eğitim kalitesinin artırılabilmesi ve çocukların çalışma yaşamının dışında kalarak eğitim – öğretim sürecine dâhil edilebilmelerinin sağlanması için mutlaka söz konusu edilen bu payın artırılması gerekmektedir.

Eğitim olanaklarının yetersizliği anlamında çocukların çalışma yaşamının içerisinde yer almaya başlamaları, sadece çocukların eğitim olanaklarından

yararlanamamaları doğrultusunda değil, aynı zamanda anne – babaların / ebeveynlerin eğitim düzeylerinin düşük olmasından da kaynaklanabilmektedir (TÜİK, 2012: 56). Bu temelde Hanehalkı İşgücü Anketi – 2012 verileri doğrultusunda, anne – babaların eğitim düzeylerinin de düşük olduğu ve neticesinde de bu durumun çocuk işgücünün artmasını beraberinde getirdiği görülmektedir. Tablo 1.7.’de, “Hanehalkı Reislerinin Eğitim Durumu, Okula Devam ve Çalışma Durumuna Göre Çocuklar – 2012” ile ilgili belirlemeler yer almaktadır.

Tablo 1.7. Hanehalkı Reislerinin Eğitim Durumu, Okula Devam ve Çalışma Durumuna Göre Çocuklar – 2012

HANEHALKI REİSİNİN EĞİTİM DURUMU	OKULA DEVAM EDEN				OKULA DEVAM ETMEYEN			
	TOPLAM	Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan	Ev İşlerinde Çalışan	Çalışmayan	TOPLAM	Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan	Ev İşlerinde Çalışan	Çalışmayan
TOPLAM	13.950*	445	7.000	6.504	1.297	448	503	346
Okuma – Yazma Bilmeyen	1.054	31	371	651	241	70	94	77
Okuma – Yazma Bilen, Ancak Okul Bitirmeyen	691	28	272	391	141	43	61	38
İlkokul Mezunu	6.948	295	3.518	3.135	743	290	283	170
İlköğretim, Ortaokul ya da Dengi Meslek Okul Mezunu	1.591	42	878	670	94	28	37	29
Genel Lise ve Dengi Meslek Okul Mezunu	2.204	40	1.213	950	60	17	22	22
Yüksek Öğretim	1.463	8	748	707	18	-	6	11

* Rakamlar milyon olarak alınmalıdır.

Not: 4 bin kişiden az değerlerde örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.

(Kaynak: TÜİK, Çocuk İşgücü İstatistikleri, 2012)

Tablo 1.7 doğrultusunda, hanehalkı reislerinin 6 milyon 948 bin gibi büyük bir rakamla ve neredeyse toplam hanehalkı reisi sayısının % 50’sini teşkil edecek şekilde ilkokul mezunu oldukları görülmektedir. İlkokul mezunu hanehalkı reislerini ise, 2

milyon 204 bin ile genel lise ve dengi meslek okulu mezunu hanehalkı reisleri izlemektedir. Genel lise ve dengi meslek okulu mezunu hanehalkı reislerini ise, 1milyon 463 bin ile yükseköğretim mezunu hanehalkı takip etmektedir. Aynı şekilde ekonomik faaliyetlerde çalışan ve okula devam eden 295 bin çocuğun da aile reisinin ilkokul mezunu olduğu görülmektedir.

Yüksek öğretim düzeyinde eğitim derecesine sahip hanehalkı reislerinin okula devam eden çocuklarından ekonomik faaliyetler içerisinde yer alanların sayısı da sadece 8 bin olarak belirlenmiştir. Okula devam etmeyen ve ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuk sayısı da, 290 bin ile yine ilkokul mezunu hanehalkı reislerinin çocukları olarak belirlenmiştir.

Bu belirlemeler doğrultusunda görülmektedir ki; önceki anlatımlarda da yer verildiği üzere eğitim olanaklarının yetersizliği sadece çocukların eğitim – öğretim sürecine dâhil olamamasını değil, aynı zamanda hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin düşük olması nedeniyle çocuklarını çalışma yaşamına dâhil etmelerini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle de ülkemizde çocuk çalışması bağlamında eğitimin, sadece eğitim olanaklarından yararlanamayan çocuklar anlamında değil, genel olarak eğitim seviyesinin yükseltilmesi kapsamında ele alınması ve değerlendirilmesi yerinde olacaktır (TÜİK, 2012: 56).

1.3.4. Göçler

II. Dünya Savaşı sonrasında gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de kırdan kente göç olgusu nüfus hareketliliği hızlanmıştır. Bu doğrultuda özellikle 1940'lı yılların sonları itibariyle kentlerde; işportacılık, ayakkabı boyacılığı, hamallık, seyyar satıcılık, kapıcılık vb. gibi örgütlü olmayan, sosyal güvence olanaklarından yoksun, düşük ücretli, emek yoğun ve gelecek korkusunun yüksek düzeyde olduğu iş kolları doğmuştur (Sarı, 2006: 126–137).

Kırdan kente göç eden nüfusun kentsel istihdama katılımı açısından “geçiş dönemi” olarak nitelendirilen bu dönemde göç eden aileler, kent yaşamının içerisinde yer almaya başlamalarına karşın kentlileşememişler ya da kırla bağlantılarını sıkı sıkıya

korumaya devam etmişlerdir. Bu durum, göç eden ailelerde ancak ikinci ya da üçüncü kuşağın kent yaşamına endeksli bireyler olabilmelerini beraberinde getirmiştir (Sönmez, 2007: 319–338). Neticesinde günümüzde de göç eden ailelerde aynı durumun görüldüğü söylenebilir.

1980’li yıllardan itibaren de ülkemizde kırdan kente göç eden ailelerin çocuklarının çalışma yaşamının içerisinde daha fazla yer almaya başladıkları görülmektedir. Konu ile ilgili olarak, yoksulluk ve istihdam ilişkisi bağlamında ve göç ve çocuk işçiliği ilişkisinin belirlenmesine yönelik gerçekleştirilen çalışmalar doğrultusunda da bu yönde bulgulara ulaşılması söz konusudur. Bu kapsamda gerçekleştirdikleri araştırmaları çerçevesinde Lordoğlu ve Başyatmaz (1984); 12 – 18 yaş arasında yer alan ve Bursa’da yaşayan 179 çocuk işçi örnekleminde, hem göç olgusu ile çocuk işçiliği arasındaki ilişkiyi hem de çocuk işçilerinin çalışma koşullarını incelemeyi amaçlamışlardır. Örneklem grupta yer alan çocuk işçilerin % 68,4’ünün kırdan kente göç eden ailelerin çocukları olduklarını ve bu çocukların da ailelerine maddi anlamda yardımcı olmak ve kendi ihtiyaçlarını karşılamak adına çalıştıklarını belirlemişlerdir. Söz konusu edilen bu oran, aynı zamanda göç eden ve ekonomik anlamda güçlük yaşayan ailelerin oranını vermek açısından da önem taşımaktadır. Örneklem grupta yer alan çocuk işçilerin % 68,1’inin günde 8 saatten fazla çalıştıklarını ve % 43,6’sının da herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmadan çalıştıklarını belirlemişlerdir. Söz konusu edilen bu % 43,6’lık oranda yer alan çocuk işçilerin ailelerinin de herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmamaları söz konusudur ki, bu durum da yine göç eden ailelerin göç ettikleri yerlerde ya istihdam olanaklarından yararlanamadıkları ya da sosyal güvenceden yoksun işlerde çalışmak durumunda kaldıkları şeklinde yorumlanabilir.

İlik ve Türkmen (1994) tarafından gerçekleştirilen araştırma kapsamında da, Ankara’nın önemli iç göç çekim alanlarından biri olarak değerlendirilen Şentepe Semtinde yaşayan 15 yaş ve altı yaş grubundaki çocuk işçiler örnekleminde çalışılmıştır. Araştırmaları sonucunda İlik ve Türkmen (1994); çalışma yaşamında yer alan 15 yaş ve altı yaş grubunda yer alan çocuk işçilerin % 53,5’inin kırdan kente göç eden ailelerin çocukları olduklarını ve bu ailelerin de yoksulluk dolayısıyla çocuklarını çalıştırmak zorunda olduklarını belirttiklerini bulgulamışlardır.

Akşit vd. (2001) tarafından sokakta çalışan çocuklar örnekleminde gerçekleştirilen en kapsamlı çalışma olarak değerlendirilen ve IPEC tarafından desteklenen çalışma kapsamında da; Adana, Diyarbakır ve İstanbul illeri örnekleminde yoksulluk – göç – eğitim ve kentleşme dinamikleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmaları sonucunda Akşit, Karancı ve Gündüz – Hoşgör (2001); söz konusu edilen illerde sokakta çalışan çocukların ailelerinin % 90 oranında, 1985 yılı sonrasında bu illere göç ettiklerini belirlemişlerdir.

Konu ile ilgili olarak yapılan bu ve benzeri çalışmalar, özellikle kırdan kente göç eden ailelerin ekonomik yetersizlikler dolayısıyla çocuklarını çalışma yaşamına dâhil ettiklerini göstermektedir. Bununla birlikte ülkemizde göç olgusu, sadece geçmiş dönemlerde değil günümüzde de varlığını devam ettirmektedir. Bu bağlamda ADNSK Sonuçları – 2014’e göre, 31.12.2014 itibariyle Türkiye’de son bir yıl içerisinde 2 milyon 681 bin 275 kişi göç etmiştir.

ADNSK Sonuçları 2013 – 2014 dönemi kapsamında ayrıca aşağıda verilen sonuçlara ulaşılmaktadır;

- Türkiye’de 2013 – 2014 döneminde 53 ilin verdiği göç aldığı göçten daha fazladır. Bu iller göç veren iller olarak nitelendirilir.
- Türkiye’de 2013 – 2014 döneminde 28 ilin aldığı göç verdiği göçten daha fazladır. Bu iller ise göç alan iller olarak nitelendirilir.
- Türkiye’de 2013 – 2014 döneminde net göç hızı negatif olan birinci il Çankırı, ikinci il Kars, üçüncü il Ağrı olmuştur. Bu illeri sırasıyla; Ardahan, Yozgat, Muş, Erzurum, Kırıkkale, Bitlis, Çorum, Ordu, Van, Hakkari, Kilis, Bingöl, Adıyaman, Niğde, Siirt, Zonguldak, Mardin, Iğdır, Nevşehir, Sivas, Afyonkarahisar, Burdur, Elazığ, Şanlıurfa, Kırşehir, Şırnak, Aksaray, Diyarbakır, Bartın, Amasya, Sinop, Kütahya, Adana, Batman, Tokat, Isparta, Karaman, Hatay, Artvin, Kahramanmaraş, Malatya, Samsun, Manisa, Uşak, Rize, Kastamonu, Edirne, Düzce, Osmaniye ve Bilecik takip etmiştir.

- Türkiye’de yine bu dönemde net göç hızı pozitif olan il birinci Bayburt, ikinci il Tekirdağ ve üçüncü il Muğla’dır. Bu illeri sırasıyla; Gümüşhane, Yalova, Balıkesir, Kocaeli, Çanakkale, Aydın, Antalya, Eskişehir, Erzincan, Ankara, Giresun, Kayseri, Bursa, İzmir, Tunceli, Sakarya, Denizli, Trabzon, Kırklareli, Gaziantep, Karabük, İstanbul, Bolu, Mersin ve Konya takip etmiştir.

Sonuç olarak ekonomik, toplumsal ve/veya siyasi nedenlerle bireylerin ya da toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye ya da bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine yerleşmeleri olarak tanımlanabilen göç olgusunun günümüz itibariyle ülkemizde halen yoğun olarak devam ettiği görülmektedir. Bu durum göç olgusunun beraberinde getirdiği çocuk işçiliğinin de artmasına neden olmakta ve göç aldığı belirtilen iller, aynı zamanda çocuk işçiliğinin de en yüksek olduğu iller arasında değerlendirilmektedir (TÜİK, 2012).

1.3.5. Geleneksel Bakış Açısı

Toplumsal yaşamda hâkim olan bakış açısı, genel olarak toplumsal yaşamın temel dinamiklerini etkilediği gibi çocuk işçiliğinin nasıl değerlendirildiği üzerinde de etkili olmaktadır. Bu bağlamda ülkemizde günümüz itibariyle hâkim olan geleneksel bakış açısı, çocuk işçiliğini aile bütçesinin desteklenmesi adına kabul edilebilir gördüğünden, bu durum çocukların çalışma yaşamının dışında tutulmalarını zorlaştırmaktadır (Avşar ve Öğütoğulları, 2012: 10).

“Doğurganlığın Ekonomik Teorisi”, geleneksel bakış açısının çocuğu aşağıda verilen üç fayda bağlamında değerlendirdiğini ifade etmektedir;

- Toplumsal bakış açısına göre çocuk, öncelikle bir üretim aracı olarak aileye fayda sağlamaktadır.
- Toplumsal bakış açısına göre çocuk, ikinci olarak sosyal güvence aracı olarak aileye fayda sağlamakta ya da yaşlılık döneminde anne – babanın bakımını üstlenecek olmak bakımından önemli görülmektedir.

- Toplumsal bakış açısına göre çocuk, son olarak bir neşe kaynağı olarak görülmesi bakımından aileye fayda sağlamakta ve bu temelde psikolojik bir anlama sahip olması açısından önemli görülmektedir (Günöz, 2007: 19).

Bu belirlemeler çerçevesinde Doğurganlığın Ekonomik Teorisi'ne göre geleneksel bakış açısının çocuğu değerlendirmesinde öngördüğü faydanın ilki ekonomik, ikincisi hem ekonomik hem sosyal, üçüncüsü de psikolojik fayda olarak görülmektedir. Bu nedenle de ailenin ekonomik yetersizlik içerisinde yer almaya başlaması ile birlikte, geleneksel bakış açısına sahip ailelerde direkt olarak ekonomik temelli olan ilk fayda gündeme gelmekte ve bu durum çocuğun çalışma yaşamının içerisinde yer almasını zorunlu hale getirmektedir (Polat, 2004: 2).

Genel olarak değerlendirildiğinde de, toplumsal bakış açısına sahip düşük gelirli ailelerin çocuklarını bir üretim ve sosyal güvenlik aracı olarak gördükleri belirtilmektedir. Zira ailelerin gelir düzeyi arttıkça çocuk aile için ekonomik anlamda değil daha çok psikolojik anlamda değerlendirilmeye başlanmaktadır. Bununla birlikte ülkemizde konu ile ilgili olarak yapılan araştırmaların birçoğunda, ailelerin çocuklarını üretim ve sosyal güvenlik aracı olarak görmek bakımından daha çok ekonomik anlamda algıladıkları belirlenmiştir (Günöz, 2007: 18).

Kırsal kesimde yaşayan aileler genel olarak geleneksel bakış açısına sahip olduklarından, kırsal kültürde çocukların yetişkin bireylere yönelik rolleri çok erken yaşlardan itibaren üstlenmek durumunda kaldıkları ya da bırakıldıkları görülmektedir. Bu temelde kız çocukları, öncelikli olarak anneleri tarlada çalışmak durumunda olduğun ev işlerini ve/veya kardeşlerinin bakımını üstlenmeye başlamakta; erkek çocukları ise daha çok, hayvanların otlatılması ve/veya tarlada yetişkinlere yardım edilmesi gibi işleri yapmaktadırlar (Şişman, 2004: 5).

Aynı şekilde toplumsal bakış açısına sahip ailelerde çocuklar ücretsiz aile işçisi olarak çalıştırılmakta ve en önemlisi de içerisinde yer alınan sosyal çevrede bu durum

normal karşılanmakta ve bir kültür değeri olarak benimsenebilmektedir (Kalkınma Atölyesi, 2012: 3–10).

Göç olgusu ile birlikte geleneksel bakış açısı kent yaşamına da taşınmakta ve kırsal kesimde tarlada aile işinde çalıştırılan çocuğun, kentte de çalışma yaşamının içerisinde yer alması ya da herhangi bir ücret karşılığında çalıştırılması aynı şekilde normal karşılanmaktadır. Hatta çocuğun artık aile bütçesine katkı sağlayan ve kimi zamanda ailenin geçimini sağlayan tek kişi olması bakımından para kazanması artı bir değer olarak görülmektedir (Kılıç, 2009: 58).

Geleneksel bakış açısına sahip olan ve kırsal kesimden kente göç ailelerde genel olarak kadının çalışma yaşamının içerisinde yer alması da kabul edilemez görüldüğünden, bu doğrultuda ailenin geçimi öncelikle baba tarafından sağlanmakla birlikte, babanın çalışmadığı ya da maddi anlamda desteklenmesinin gerektiğinin düşünüldüğü durumlarda erkek çocuklarının ve hatta ihtiyaç duyulması halinde kız çocuklarının eğitim yaşamının dışında kalarak çalıştırılmaya başlandıkları görülmektedir (Kalkınma Atölyesi, 2012: 3–10).

Sonuç olarak toplumsal bakış açısına sahip aileler, gerek kırsal kesimde yaşamaya devam ettiklerinde ve gerekse de kırdan kente göç ettiklerinde çocuklarını okula göndermeyerek çalıştırmalarını kısa ve/veya uzun vadede maddi ve ekonomik anlamda fayda sağlayacağını düşündüklerinden bu yönde hareket etmekte ve bu durum çocuklarının kendilerine bir gelecek kurmak açısından da önemli olduğu gibi yanlış bir yargıya sahip olarak yaşamaya devam etmektedirler (Tor, 2010: 33).

Genel olarak eğitim ve gelir düzeyleri düşük olan bu ailelerin sahip oldukları bu geleneksel bakış açısı, çocuk işçiliğinin geçmişte olduğu gibi günümüzde de ülkemizde devam etmesine neden olan önemli etmenler arasında değerlendirilmektedir.

1.3.6. Mevzuat Eksiklikleri Ve Denetim Yetersizlikleri

Ülkemizde çocuk işçiliğinin önüne geçilememesinin en önemli nedenlerinden birisi, konu ile ilgili mevzuat eksiklikleri ve denetim yetersizlikleri dolayısıyla söz

konusun olan yasal boşluklar olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda ülkemizde çalışma yaşamını düzenleyen temel Kanun olan 4857 Sayılı İş Kanunu ve 4857 Sayılı İş Kanunu kapsamında yayımlanan yönetmelikler, konu ile ilgili uluslararası mevzuata ve normlara uygun olarak hazırlanmış olmakla birlikte, başta tarım sektöründe olmak üzere sanayi ve hizmet sektöründe de bazı sorunlar yaşandığı bilinmektedir. Konu ile ilgili olarak en fazla tarım sektöründe sorun yaşanmasının temel nedeninin, bu sektörde faaliyet gösteren işletmelerde işgücü denetiminin; 50'den fazla, daimi statülü ve tam zamanlı işçi çalıştıran işletmelerde yapılmasından kaynaklandığı görülmektedir. Dolayısıyla da 50'den az, daimi statüye sahip olmayan ve tam zamanlı çalışmayan işçilerin istihdam edildikleri tarım işletmelerinde işgücü denetimi yapılmamakta ve bu işletmelerde diğer birçok sorunla birlikte çocuk işçiliği kontrol edilememektedir (Günöz, 2007: 21).

Ülkemizde tarım sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde istihdam edilen işçilerin % 98'i küçük tarım işletmelerinde çalışmaktadırlar ve bu doğrultuda görülmektedir ki, tarım işletmelerinin % 98'i denetlenmemektedir ya da denetlenmemektedir (Darbaz ve Uysal Kolaşın, 2009: 3).

Bu nedenle de çocuk işçilerin hem çalışma koşulları ve iş güvenliğine yönelik durumları denetlenememekte hem de çocuk işçiliği kontrol edilememektedir. Buna karşın tarım sektörü, hem genel anlamda tarım işçileri hem de özel anlamda çocuk işçiler anlamında özel birtakım riskleri ve tehlikeleri içeren ve iş sağlığı ve güvenliği anlamında özel tedbirler alınmasını gerektiren bir sektör olması bakımından çok daha fazla denetlenmesi gereken bir sektör olarak görülmelidir.

Ülkemizde çocuk işçiliği ile ilgili sorunların devam etmesine neden olan bir diğer etmen de, 94/33/EC Sayılı “Genç İşçilerin Korunmasına İlişkin Avrupa Birliği (AB) Direktifi” ile 4857 Sayılı İş Kanunu arasında uyum sağlanmamış olmasıdır. AB Uyum Yasaları çerçevesinde Türkiye'nin de “Taraf Ülke” statüsü ile kabul ettiği Genç İşçilerin Korunmasına İlişkin AB Direktifi'ne göre; yetkili makamların izin vermesi doğrultusunda, küçük çocukların kültürel, sanatsal, sportif ve reklamcılık faaliyetlerinde çalıştırılabilmelerine olanak tanınmaktadır. 4857 Sayılı İş Kanunu ile Genç İşçilerin Korunmasına İlişkin AB Direktifi arasında uyum sağlanmamış olduğundan; Türkiye'de

18 yaşını doldurmamış olan çocukların sinema, tiyatro, müzik, bale ve dans gibi güzel sanatlar kapsamındaki işlerle ilgilenmeleri ve sirk, radyo, televizyon, film çekimi, reklamcılık ve modellik gibi işlerde çalıştırılması yetkili makamların prosedüründe yoktur. Denetimi gerçekleştirmek adına bir makam da yetkili kılınmış değildir (ÇSGB, 2007: 16).

Çalışma yaşamının denetlenmesi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Teftiş Kurulu Başkanlığı bünyesinde istihdam edilmiş olan iş müfettişleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Merkezde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, dışında 10 ilde taşra teşkilatına sahip olan İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nda ise; baş iş müfettişi ve iş müfettişi olmak üzere toplam 600 personel istihdam edilmiş durumdadır. Bu sayının yeterli olmasının beklenmesi mutlaka ki gerçekçi olmayacaktır (Günöz, 2007: 21).

Ülkemizde genel olarak iş yaşamının denetlenmemesi birçok eksikliği beraberinde getirdiği gibi, çocuk işçilerin çalışma koşullarının denetlenmesi ve çocuk işçiliğinin önlenmesi noktasındaki eksikliklerin ve yetersizliklerin önlenememesine neden olmaktadır.

1.3.7. İşveren Kaynaklı Etmenler

Çocuk işçiliğinin nedenlerinden bir diğeri de, işveren kaynaklı etmenler olarak değerlendirilmektedir. Zira işverenlerin konu ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmamaları nedeniyle çocuk işçi talep etmeleri ve Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) ekonomik ve teknik yetersizliklere sahip olmaları, piyasa şartları, işverenlerin mali sıkıntılar yaşamaları, çocuk işçilerin ucuz ve itaatkâr işgücü olarak görülmesi, önceki anlatımlarda da yer verildiği üzere konu ile ilgili yasal düzenlemelerin ve denetimlerin yetersizliği, bazı ailelerin işverenlerden çocuklarının işe alınmasını talep etmeleri vb. nedenler, çocukların çalışma yaşamında yer almasında artışa neden olmaktadır (Günöz, 2007: 22).

Toran (2010), çocukların fiziksel özelliklerinden kaynaklanan bazı becerilere sahip olmaları da, işverenlerin çocuk işgücü talep etmelerine neden olabilmektedir. Örneğin; özellikle el dokuması halı imalatında çocukların çok daha seri hareket

edebilmeleri dolayısıyla tercih edilmesi söz konusu olmaktadır ki, bu durum da neticesinde çocuk işgücü talebinin bu imalat sektöründe yoğunlaşmasına neden olmaktadır.

Ülkemizde 1980’li yıllardan itibaren sanayileşmenin hız kazanması ve ihracata yönelik sanayileşme stratejisinin uygulanması ile birlikte, sanayi işletmeleri daha fazla gelir elde edebilmek adına işgücü maliyetlerini düşürmeyi önemsemeye başlamışlardır. Bu durum hem sosyal güvenceden yoksun işçi istihdam edilmesini hem de çok daha ucuza çalıştırılmaları dolayısıyla çocuk işgücünün işverenler tarafından daha fazla tercih edilmesini beraberinde getirmiştir. Özellikle emek yoğun işletmelerde çocuk istihdam oranları çok büyük artış göstermeye başlamış ve genel olarak tüm işçiler ve özel anlamda da çocuk işçiler işverenler tarafından bir sömürü aracı olarak görülür hale gelmiştir (Yıldız, 2007: 137).

İşverenler, hem çocuk işçilere yetişkin işçilere olduğundan daha düşük ücret ödeyebildiklerinden, hem de çocuk işçilerin kendilerine daha fazla itaat etmesinden dolayı çocuk işçi istihdam edebilmektedirler. Bununla birlikte işletmenin mali durumunun bozulması nedeniyle çocuk işçilerin işten çıkartılması da yetişkin işçilerin işten çıkartılması kadar sorun teşkil etmemekte ve çocuk işçilerin işletmeyi ya da işvereni şikâyet etmesi de söz konusu olmadığından işveren kaynaklı etmenler bağlamında çocukların çalışma yaşamında yer almaya devam ettikleri görülmektedir (Tor, 2010: 34).

1.3.8. Gelir Dağılımındaki Eşitsizlik

Gelir dağılımındaki eşitsizlik, çocuk işçiliğinin temel nedenlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda bir ülkede gelir dağılımının eşit olmaması, o ülkenin ekonomisinin kırılğan bir yapıya sahip olduğunun göstergesidir ve gelirin ne şekilde dağıtılacağına karar veren birimlerin doğru kararlar alamamış olmasından kaynaklanmaktadır (Karaman ve Özçalık, 2007: 27).

Gelir dağılımında eşitlik sağlanması sorunu, tarihsel süreçte olduğu gibi bugün de ve sadece ülkemiz adına değil dünya genelinde tüm ülkelerde söz konusu olan bir

sorun olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte her ülke, gelir dağılımındaki eşitsizliği ortadan kaldırmak adına kendi ekonomik ve sosyal yapısına uygun stratejiler geliştirmek ve tedbirler almak durumundadır. Zira tüm ülkeler için standart bir gelir dağılımı çizelgesi oluşturulması mümkün değildir (Selim, vd. 2014: 61).

Gelir dağılımındaki eşitsizlik temelde ekonomik bir olgu olmakla birlikte; genel olarak nüfus artış hızından ve nüfusun bölgelere göre dağılımından, toplumun sosyo – kültürel yapısından ve toplumsal yaşamda adalet ve eşitlik kavramlarının ne yönde değerlendirildiğinden etkilenebilmektedir. Bu temelde özellikle gelişmiş ülkelerde gelir dağılımındaki eşitsizliğin, sosyal adaletin gerçekleştirilebilmesi ve toplumsal barışın sağlanabilmesi adına önemli görülmesi söz konusu iken, gelişmekte olan ve gelişmemiş olan ülkelerde gelir dağılımındaki eşitsizlik önemli bir sorun olarak algılanmamaktadır (Yükseler ve Türkan, 2008: 140–141).

Bir ülkede gelir dağılımından görece daha düşük pay alan bireylerin ülke nüfusu içerisindeki oranının yüksek olması, bu kesimlerin aynı zamanda sosyal devlet anlayışına sahip ve vatandaşlarının belirli bir refah düzeyinde yaşamalarını amaçlayan devletlerde vatandaşlara sağlanması öngörülen eğitim, sağlık, beslenme, barınma vb. olanaklardan da yeterince yararlanılamamasına neden olmaktadır. Bu ülkelerin ekonomik anlamda büyümesinin ve kalkınmasının sağlanabilmesi için gerekli olan nitelikli işgücünün yetiştirilmesi de güç olduğundan, bu doğrultuda hem işgücü piyasasında niteliksiz elemanlar istihdam edilmesi adına hareket edilmekte hem de ülkenin ekonomik büyümesi ve kalkınması bu durumdan olumsuz etkilenmektedir (Candaş, 2010: 45).

Dünya Bankası (DB – World Bank – WB), ülkelerin ekonomik refah düzeylerini belirlemek amacıyla ülkeleri kişi başına düşen gelire göre üç gruba ayırmıştır (Dünya Bankası, 2014);

1. **Düşük Gelirli Ülkeler:** 0 – 1005 ABD Doları arası GSMH'ye sahip ülkeler;
2. **Orta Gelirli Ülkeler:** 1006 – 12.275 ABD Doları arası GSMH'ye sahip ülkeler ve bunu da ikiye ayırmıştır;

- a) **Orta Alt Gelirli Ülkeler:** 1006 – 3.975 ABD Doları GSMH'ye sahip ülkeler
- b) **Orta Üst Gelirli Ülkeler:** 3976 – 12.275 ABD Doları GSMH'ye sahip ülkeler
ve
- 3. Yüksek Gelirli Ülkeler:** 12.276 ABD Doları ve üzeri GSMH'ye sahip ülkeler.

DB tarafından söz konusu edilen bu düzeyler dönem dönem revize edilmekle birlikte, 2014 yılı itibariyle Türkiye 10.807 ABD Doları GSMH'ye sahip olması bakımından kendisine “ Orta Üst Gelirli Ülkeler” arasında yer bulmuştur.

Gelir dağılımının tüm dünyada eşit kılınması ve bütün ülkelerin ekonomik gelirlerini vatandaşlarına eşit bir şekilde dağıttığı düşüncesi gerçekçi bir yaklaşım olarak değerlendirilemez. Bu yüzden dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de gelir dağılımındaki eşitsizliğin belirlenmesinde kullanılan en iyi yöntem Lorenz eğrileri yöntemi ve bu yöntem yardımıyla hesaplanan Gini Katsayısı'dır. Her ülkede gelir dağılımının farklı nedenlerle eşit olmaması söz konusu olabilmektedir. Ülkemiz kapsamında değerlendirildiğinde, karar birimlerinin doğru kararlar verememesi yanında gelir dağılımındaki eşitsizlik görülmesinin temel nedenleri aşağıdaki gibi ifade edilmektedir (Dinler, 2007: 296-298) ;

- Çalışma yoğunluğundaki farklılıklar ya da çalışma saatlerinin uzun ya da görece kısa olması;
- İşin özelliğinden dolayı istihdam edilen personelin ücretlerin farklılaşması;
- Ekonomik yetersizlikler dolayısıyla düşük ücretlerle çalışılması;
- İstihdam edilen personelin eğitim – öğretim düzeylerinin farklı olması;
- İstihdam edilen personelin iş tecrübesine sahip olması ya da olmaması;
- Piyasasının rekabet yapısı (Monopol, Oligopol, Monopson vb.);
- Bölgelerarası gelişmişlik farkları;
- Aileden servet sahibi olmak dolayısıyla çalışmak durumunda kalmamak;
- Toprak mülkiyetinin dağılımında adaletsizlikler;

- Ülkede izlenen iktisat politikası ve kanunlar;
- Sendikal haklar ve tesadüfler;
- Şanslı olmak ya da olmamak.

Söz konusu edilen bu ve benzeri nedenlerden dolayı ülkemizde gelir dağılımındaki adaletsizlik görülmesi neticesinde ailelerin yaşamlarını idame ettirebilmek adına çocuklarını çalıştırmak için hareket etmelerini beraberinde getirmekte ve bu durum da çocuk işçiliğinin önlenmesini imkânsızlaştırmaktadır (Tunçcan, 2000: 248).

1.3.9. Ailenin Geliri Ve Çocuk Sayısı

Ailenin geliri çocuk işçiliğinin ortaya çıkmasına neden olan en önemli nedenlerden biridir. Yoksullukla birlikte geliri az olan aile geçimini sağlamak için evde yaşayan diğer bireylerin de ekonomik katkı sağlamasını beklemektedir. Aile geliri ile çalışan çocuk sayısı arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Yani ailenin geliri arttıkça çocuk çalışan sayısında bir azalma meydana gelmektedir. Fallon ve Tzannatos (1998) yaptıkları araştırmalar sonucunda hanenin geliri ile çocuk işçiliği arasında negatif bir ilişkinin var olduğunu ortaya çıkarmışlardır (Acaroğlu, 2010: 40).

Ailelerin maddi durumu ve ailedeki çocuk sayısı çocuk işgücü açısından önemlidir. Araştırmalara baktığımızda maddi durumu kötü olan yani geliri daha düşük olan bir ailede çocuk işçiye rastlamak, maddi durumu orta veya yüksek düzeyde olan bir aileye göre daha yüksek bir ihtimaldir. Örneğin Kütahya’ da yapılan bir anket çalışması bu durumu doğrular niteliktedir. Çalışma sonucunda aylık geliri 250-500 TL arasında olan bir ailede çalışan çocuk sayısı ortalama 34, 750-1000 TL arası aylık gelire sahip ailede çalışan çocuk sayısı ortalama 19 ve 1000 TL üzeri gelire sahip bir ailede çocuk çalışan sayısının ortalama 7’dir (Kılıç, 2009: 101).

Çalışan çocuk sayısında ailedeki toplam çocuk sayısının da önemli olduğunu söyleyebiliriz. Ailede çocuk sayısının fazla olması gelirin yetmemesine neden olmakta ve ailedeki büyük yaştaki çocukların çalışma hayatına atılmasına neden olmaktadır. Çok çocuklu ailelerde çocukların erken yaşta çalışmasına aileler göz yummakta ve bu

durumu normal karşılamaktadırlar. Bu düşünceye sahip olunmasının nedeni ise ailelerin gelirlerinin ve eğitim seviyelerinin düşük olmasıdır (Yıldırım, 2008: 121).

1.4. ÇOCUK İŞÇİLİĞİYLE ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR

Çalıştırılma nedenleri, çalıştıkları sektörler ve çalışma şekilleri ne olursa olsun çocuk işçiler, çalışma yaşamlarında hem fiziksel ve psikolojik özelliklerinden hem de çalışma ortamındaki risk ve tehlikelerden dolayı psikolojik ve fiziksel sağlıklarının bozulması anlamında birçok sorunla karşı karşıya kalabilmektedirler. Çalışmanın bu aşamasında konu ile ilgili ayrıntılı belirlemeler ve değerlendirmeler, çocuk işçiliğinin neden olduğu sorunlar bağlamında “İşyerindeki Fiziksel Riskler” ve “İşyerindeki Psikolojik Riskler” alt başlıkları doğrultusunda ele alınacaktır.

1.4.1. İşyerindeki Fiziksel Riskler

İşyerindeki fiziksel riskler, çalışma ortamının ve çalışma koşullarının elverişsizliği anlamında çocukların beden sağlıklarını ve gelişimlerini olumsuz yönde etkileyen riskler olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda çalışma ortamının gürültülü, kirli ve nemli olması, yetersiz aydınlatma koşullarında çalışılması, kaygan zeminler ve merdivenler gibi etmenler çocuk işçilerin fiziksel anlamda zarar görmelerine neden olabilmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 2007 yılında gerçekleştirilen ve 25 ili kapsayan araştırmada; soğuk ve sıcak metal, ağaç işleri, şahsi hizmetler, hazır giyim, ayakkabı üretimi, mobilya üretimi, hazır kumaş üretimi, deri giysi üretimi, oto kaporta, motor bakım ve onarımı gibi alt iş kollarına bağlı olarak çalışan çocuk işçilerin aşağıda verilen olumsuz koşullarda çalıştırıldıkları belirlenmiştir (Tor, 2010: 34– 35);

- Üretim için yeterli altyapısı olmayan işyerleri;
- Eski üretim tekniklerinin kullanıldığı ve yeni üretim teknolojilerine yer verilmeyen işyerleri;
- Koruyucusuz makinelerle çalışılan işyerleri;
- Üretim tezgâhlarının ve aletlerinin parlayıcı ve patlayıcı zararlı ve tehlikeli maddelerle iç içe olduğu işyerleri;

- Çocukların içerisinde buldukları yaş dönemlerine, zihinsel ve bedensel gelişimlerine, bilgi ve beceri düzeylerine uygun olmayan işlerin yapıldığı işyerleri;
- Çok düşük ödeme yapan işyerleri;
- Çocukları belirli çalışma saatlerine göre değil gün boyu çalıştıran işyerleri;
- Hiçbir koruma önlemi almamış olan işyerleri vb.

Çalışma ortamının iş sağlığı ve güvenliği standartlarına uygun olmaması, işyerlerinin küçük ve gürültülü olması, yeterli havalandırmaya olanak sağlayacak düzenlemelerde bulunulmaması, çalışanların fiziksel ve/veya psikolojik sağlıklarını bozabilecek nitelikteki maddelerin kullanıldığı işyerleri, çocukların fiziksel ve psikolojik sağlıkları üzerinde ciddi tehlikeler oluşturmaktadır (Günöz, 2007: 21).

Türkiye’de İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Raporu (2010) kapsamında da çocuk işçilerin; ayakkabı, boya, saraciye ve deri konfeksiyon sanayinde çalıştırılmaları doğrultusunda, bu yönde üretim yapılan işyerlerinde kullanılan birtakım ilaç ve solüsyonlarla, zararlı kimyasallar içeren yapıştırıcılarla ve solvent gibi organik sıvılarıyla çalışmalarından dolayı kalp, akciğer, karaciğer ve böbrek hastalıkları bağlamında meslek hastalıklarına yakalanabildikleri ve bazı vakalarda da sinir fesli meydana gelebildiği ifade edilmektedir. Özellikle solvent içeren yapıştırıcıların bağımlılık yaratan özelliğe sahip olması dolayısıyla da, çocuk işçilerin sürekli koklama ihtiyacı duymaları ve bu nitelikteki maddelere bağımlı hale gelmeleri söz konusu olabilmektedir.

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK – İŞ) ve Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) ortak çalışması olarak gerçekleştirilen “Dünya’da ve Türkiye’de Çalışan Çocuklar (2007)” verilerine göre de; çocukların ilgi, beceri, fiziksel ve psikolojik düzeylerine uygun olmayan işlerde çalıştırılmadıkları ve çocukların fiziksel ve psikolojik düzeyleri açısından risk ve tehlike içeren işlerde istihdam edildikleri görülmektedir. Çocuk işçiler genel olarak yetersiz ücret almakta, olumsuz çalışma koşullarına uzun yıllar maruz kalmaya devam etmekte ve sosyal

güvenlik haklarından yararlanamamakta ve dolayısıyla da iş kazası yaşama ve meslek hastalığına yakalanma riskleri artmaktadır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 2007 yılında gerçekleştirilen ve 25 ili kapsayan araştırma sonuçları doğrultusunda yayımlanan “Çalışma Genel Müdürlüğü Çalışan Çocuklar Bölümü Raporu’na göre, ülkemizde 6 – 7 yaş arasında bulunan her 100 çocuktan en az birinin bir iş kazasına maruz kalması ya da meslek hastalığına yakalanması söz konusudur. Çalışma Genel Müdürlüğü Çalışan Çocuklar Bölümü Raporu doğrultusunda, belirtilen yaş grubunda yer alan çocukların maruz kaldıkları iş kazaları ve meslek hastalıkları ile ilgili aşağıda verilen tespitlerde bulunduğu görülmektedir (Tor, 2010: 35);

- Çocuk işçilerin maruz kaldıkları iş kazaları neticesinde % 26,1 oranında kırık – çukuk gibi sorunlar yaşamaları söz konusudur.
- Çocuk işçilerin maruz kaldıkları iş kazaları neticesinde % 19,5 oranında burkulma – incinme gibi sorunlar yaşamaları söz konusudur.
- Çocuk işçilerin maruz kaldıkları meslek hastalıkları neticesinde % 15 oranında enfeksiyon hastalıkları kapsamında sorunları yaşamaları söz konusudur.
- Maruz kalınan iş kazaları ve meslek hastalıkları dolayısıyla 74 çocuk iş göremez duruma düşmüştür.
- Maruz kalınan iş kazaları ve meslek hastalıkları dolayısıyla 14 çocuk yaşamını yitirmiştir.

Söz konusu edilen bu risk ve tehlikeler yanında çocuk işçilerin işyerinde fiziksel ve psikolojik anlamda zarar görmelerine neden olan bir diğer önemli etmen de, işyerindeki yetişkin çalışanlardan fiziksel şiddet görmeleridir. Konu ile ilgili araştırmaları doğrultusunda Bequele ve Myers (1998); özellikle küçük ve kendini koruma aczi içerisinde olan çocuk işçilerin, % 90 oranında gelişi güzel dövüldüklerini ve/veya hem fiziksel hem de psikolojik anlamda kötü muameleye maruz kaldıklarını belirlemişlerdir.

Belirli bir işyerinde çalışmıyor olmakla birlikte, sokakta çalışan çocuklar da olumsuz fiziksel koşullara maruz kalmak bakımından birçok sorunla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu bağlamda sokakta çiçek, su, balon, simit vb. satan, ayakkabı boyacılığı, hamallık vb. yapan, çöp toplayan çocuklar da, zaman zaman asgari ücretin üzerinde kazanç sağladıkları belirtilmekle birlikte yetersiz beslenmek, ağır yük taşımak, bu süreçte çeşitli kazalara maruz kalmak, fiziksel ve cinsel istismara açık ortam ve koşullarda bulunmak zorunda kalabilmektedirler (Tor, 2010: 35).

“Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations International Children’s Emergency Fund – UNICEF)” tarafından yayımlanmış olan “Sokakta Yaşayan ve/veya Çalışan Çocuklar: Kentsel Yoksulluk ve Dışlanma Halkasının Kırılması UNICEF Raporu (2014)” kapsamında; sokakta çalışan çocukların aynı zamanda zabıta ve polislerle sık sık karşı karşıya kalmak dolayısıyla ve bir şey satmak istedikleri kişilerden kötü muamele gördükleri, bu nedenle kendilerini korumak için sokak çetelerinin içerisinde yer almaya başladıkları, bu durumun sokakta çalışan çocukların suç işlemelerine neden olduğu ve zararlı madde alışkanlığını beraberinde getirdiği belirlenmiştir.

Aynı şekilde “Sokakta Yaşayan ve/veya Çalışan Çocuklar: Kentsel Yoksulluk ve Dışlanma Halkasının Kırılması UNICEF Raporu (2014)” kapsamında; sokakta çalışan çocukların neredeyse tamamına yakınının okulu terk etmek zorunda kaldıkları, ailelerinin baskısı dolayısıyla evden kaçtıkları ve yaşamlarının büyük bir bölümünü sokakta geçirdikleri belirlenmiştir.

Sonuç olarak hem fiziksel anlamda uygunsuz koşullarda hem de sokaklarda çalışan çocuklar anlamında çocuk işçiliği, çocukların fiziksel gelişimlerinin olumsuz yönde etkilenmesine neden olmakta ve bu durum da kaçınılmaz olarak psikolojik gelişimlerinin de olumsuz yönde etkilenmesini beraberinde getirmektedir.

1.4.2. İşyerindeki Psikolojik Riskler

Çocukların yaptıkları işler, fiziksel birtakım sorunlara neden olabildiği gibi, psikolojik birtakım sorunların da yaşanmasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda söz

konusu olan psikolojik problemler, ya çocukların maruz kaldıkları fiziksel sorunlardan kaynaklı olarak ortaya çıkmakta ya da direkt olarak psikolojik bütünlüğün zedelenmesine neden olan yaşantılar şeklinde görülebilmektedir. Konu ile ilgili araştırmaları doğrultusunda Dünya Sağlık Örgütü (WHO) , işyerindeki psikolojik riskler bağlamında çocuk işçileri dört grup kapsamında incelemiş ve bu çocukların aşağıda verilen sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını belirlemiştir (Tor, 2010: 34 – 36);

- **Birinci Grup Çocuk İşçiler: Çocuk Bakıcılığı ve Ev İşleri Yapan Çocuklar**

WHO tarafından bu grupta yer alan çocukların yaptıkları işler dolayısıyla sürekli itaat etmek durumunda kalmaları ve inisiyatif kullanma olanaklarının olmaması dolayısıyla genel olarak; içekapanık, çekingen, yaş döneminin altında fiziksel, zihinsel ve psikolojik gelişim gösteren, depresyon eğilimli, aşağılık duygusuna sahip ve anne – babalarına / ebeveynlerine karşı çıkan çocuklar oldukları ve bu yönde psikolojik sorunlar yaşadıklarını belirlenmiştir.

- **İkinci Grup Çocuk İşçiler: Tarım Sektöründe / Ekili Alanlarda ve Çiftliklerde Çalışan Çocuklar**

WHO tarafından bu grupta yer alan çocukların yaptıkları işlerin ağır ve yorucu olması dolayısıyla genel olarak; sürekli yorgun, bezgin, kayıtsız, içedönük vb. oldukları, kendilerini değersiz hissettikleri ve bu yönde psikolojik sorunlar yaşadıklarını belirlenmiştir.

- **Üçüncü Grup Çocuk İşçiler: Sokaklarda Çalışan Çocuklar**

WHO tarafından bu grupta yer alan çocukların yaptıkları işlerin genel olarak; ayakkabı boyacılığı, gazete satıcılığı, sokak süpürücülüğü, market ve/veya büfelerde ürün teslimatı yapılması gibi işleri kapsadığını ve bu çocukların da sokaklarda çalışmak dolayısıyla hırsızlık gibi yasadışı işlerde kullanılabildiği belirlenmiştir. Bu çocuklarda görülen psikolojik sorunlar ise WHO tarafından; düzenli ve programlı yapısal etkinliklere isteksizlik duyma, aşırı fiziksel ve psikolojik yorgunluk hissi, aşırı alkol ve

sigar kullanımı, zührevi hastalıkların neden olduğu fiziksel sorunlar dolayısıyla depresyona maruz kalma, aile tarafından kontrol edilmeye direkt olarak karşı çıkma, yasadışı yollarla para kazanma eğiliminde olma, fiziksel açıdan yetersiz gelişme dolayısıyla aşağılık duygusuna sahip olma vb. olarak belirlenmiştir.

- **Dördüncü Grup Çocuk İşçiler: Sanayi İşletmelerinde Çalışan Çocuklar**

Bu grupta yer alan çocuklar kapsamında da WHO tarafından, özellikle halı ve kibrit fabrikalarında çalışan çocuk işçiler incelenmiştir. Bu çocukların da yaptıkları işlerin rutin ve yorucu olması, yüksek düzeyde sorumluluk, dakiklik ve dikkat gerektirmesi dolayısıyla genel olarak stres düzeyinin artmasına neden olduğu ve bu durumun çocukların duygusal yaşamlarını körelttiği belirlenmiştir.

Fidan (2004) tarafından ülkemiz kapsamında gerçekleştirilen araştırma kapsamında da; çocuk işçilerde özsaygı ve özgüven eksikliği, utangaçlık, suçluluk duygusu, depresyon ve intihar eğilimi, olumsuz sosyal davranışlar sergilenmesi, karşı cinsle ilişki kurmaktan çekinme, uyumsuzluk ve anksiyete gibi psikolojik bozuklukların gözlemlendiği belirlenmiştir. Çocuk işçilerin bu yönde psikolojik sorunlar yaşamalarının temelinde ise; genel olarak işin yanlış yapılması durumunda işyerinde sık sık azarlanmanın ve fiziksel ve psikolojik anlamda kötü muamele ile karşılaşmanın neden olduğunu saptamıştır.

Çocuk işçilerin işyerinde fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalmalarının en önemli sonuçlarından bir diğeri de, zihinsel gelişimlerinin zayıflamaya başlaması olarak ifade edilmektedir. Zira çalışma yaşamının içerisinde yer almak adına eğitim olanaklarından yararlanamamak dolayısıyla zaten zihinsel gelişimleri yeterince desteklenmeyen çocuk işçilerin, bir de fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalmaları söz konusu olduğunda, çocukların kendilerini sosyal yaşamın dışında tutmaya başlamaları gündeme gelmekte ve bu durum bilgi ve becerilerinin körelmesini beraberinde getirmektedir (Yalçın, 2010: 13).

Çocukların çalışma yaşamının içerisinde yer almaları, iş dışında kendilerini geliştirebilmeleri ve kişisel gelişimlerini desteklemeleri için birtakım sosyal, kültürel,

sanatsal ve sportif etkinliklerin içerisinde yer almalarını da engellediğinden, bu durum çocukların psikolojik ve zihinsel gelişimlerinin desteklenememesine neden olmaktadır (Boz, 1994: 443– 467).

Çocukların uzun çalışma saatleri sonrasında kendilerine zaman ayırmak ya da sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif etkinlikler anlamında arkadaşları ile kaliteli zaman geçirmek yerine hemen eve gitmeyi istemeleri ve öncelikli olarak dinlenmeyi önemsemeleri de, çocukluk döneminin gerektirdiği etkinliklerin yapılamamasına neden olmakta, bu durum da yine çocuk işçilerin psikolojik ve zihinsel gelişimlerinin desteklenememesine neden olmaktadır (Fidan, 2004: 32).

Sonuç olarak çocukların çalıştırılmaları çocukluk dönemlerinin ve bu döneme özgü yaşantıların bir anlamda ellerinden alınması anlamına gelmektedir ki, bu durum da kaçınılmaz olarak çocukların psikolojik ve zihinsel gelişimlerinin desteklenememesi bir yana, bu yöndeki gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Çocukluk döneminin gereklerinin yaşanmasının ise her insan için bir hak olduğu noktasından hareketle, iş yaşamının içerisinde zorunlu olarak yer almaya başlayan çocukların bu hakları ellerinden alınmış olmakta ve bu durum, hem bireysel hem de toplumsal anlamda önü alınamayacak birtakım sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Yavuz, 2004: 182).

Zira çocuk işçiliği; çocukların fiziksel, zihinsel ve psikolojik gelişim düzeylerine uygun olmayan birtakım işlerde çalıştırılmaları ile birlikte, genel ve mesleki eğitim olanaklarından da yoksun kalmalarına neden olmaktadır ve bu yoksunluk genel anlamda ülke açısından niteliksiz işgücünün istihdam edilmesi zorunluluğu gibi başka birçok sorunun da ortaya çıkmasını gündeme getirecektir. Dolayısıyla da çocukların küçük yaşlardan itibaren çalıştırılmaya başlanması, kısa ve uzun dönemli birçok etki temelinde sorunların artmasına neden olacak ve ülkenin gelecekteki nüfus vasıfsız ve eğitimsiz olarak yetişecektir (Tor, 2010: 37).

Çalışmanın bu aşamasına dek söz konusu edilen bu ve benzeri sorunların bertaraf edilebilmesine yönelik olarak ülkemiz, konu ile ilgili birçok yasal düzenlemede

bulunmakla birlikte, uluslararası birçok düzenlemeye de taraf ülke olarak imza atmış durumdadır. Çalışmanın bu aşamasında, Türkiye’de çalışan çocukların korunmasına yönelik bu kapsamda yürütülen çalışmalar hakkında bilgilendirme ve değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1.5. TÜRKİYE’DE ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN KORUNMASINA YÖNELİK ÇALIŞMALAR

Günümüzde çocuk işçiliği sorunu, ülkelerin özel sorunları olarak değerlendirilmemekte ve konu uluslararası boyutları ile ele alınarak çözüm yolları bulunmasına çalışılmaktadır. Bu bağlamda çocuk işçiliği sorunu ülkemizin de en temel sorunları arasında değerlendirilmektedir. Sorunun çözümlenmesine yönelik birtakım politikalar ve stratejiler üretilmesi ve uygulanmasına çalışılmaktadır.

Çocuk işçilerin korunması için ulusal bir plan yapılması gerekir ve bu sorun sadece devlete bırakılmamalıdır. Devletin öncülük yaptığı derneklerin, sendikaların ve sivil toplum kuruluşlarının desteklediği bir planla çocuk işçilerin korunmasında daha karalı adımlar atılabilir (Yıldırım, 2008: 85).

Ülkemizde çalışan çocukların korunmasına yönelik çalışmaların öncelikli olarak sivil toplum kuruluşları (STK) tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Bu çerçevede Türkiye’de STK’lar, genel olarak tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi konunun hem ulusal hem de küresel boyutları ile ele alınması ve çocuk istismarına son verilmesi adına çalışmalarda bulunmaktadırlar (TİSK ve TÜRK-İŞ, 2007: 30–32).

Bununla birlikte ülkemizde çocuk işçiliği sorunu, devlet politikaları bağlamında özellikle 1992 – 1993 yılları arasında ele alınmaya başlanmış ve konu Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ölçeğinde değerlendirilir hale gelmiştir. Bu kapsamda ülkemizde “Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (International Programme on the Elimination of Child Labour – IPEC)” temelli çalışmalar başlatılmış ve bugün itibarıyla dünya genelinde 87 ülkede yürütülen IPEC Programları; kamu kurum ve kuruluşları, STK’lar, üniversiteler, sendikalar, meslek kuruluşları ve özel sektör tarafından desteklenmeye başlanmıştır (ILO, 2015).

IPEC Programları çerçevesinde Türkiye’de, 2014 yılı sonu kamu kurum ve kuruluşları, STK’lar, üniversiteler, sendikalar, meslek kuruluşları ve özel sektör tarafından 101 IPEC Projesi gerçekleştirilmiştir ve hâlihazırda da 11 IPEC Projesi devam ettirilmektedir.

Çocuk işçiliği konusunda toplumun her kesiminin harekete geçirilmesini amaçlayan IPEC Projeleriyle şu sonuçlara ulaşılması hedeflenmektedir; Çocuk işçiliğinin önlenmesi ve çocukların eğitim olanaklarından gereği gibi yararlanabilmelerinin sağlanması açısından zorunlu eğitimin önce 8 yıla ve ardından da 12 yıla çıkarılması, sokakta çalışan çocukların beslenme ve barınma ihtiyaçlarının karşılanmasına ve sokak çetelerinden uzak tutulmalarına yönelik olarak bakım merkezlerinin açılması, çocuklara yönelik meslek edindirme kursları açılması, sanayi sektöründe çalışan çocuklar için sağlık hizmeti sunulması, ilköğretim mezunu çocukların çıraklık eğitim merkezlerinden yararlanmalarının sağlanması ve KOBİ kapsamlı “İşyeri Danışma ve Denetleme Grubu” oluşturulması (ILO, 2015).

ILO/IPEC Programı kapsamında tamamlanan IPEC projeleri de şu şekildedir (ILO Çocuk İşçiliği Projesi, 2015): İş Müfettişlerinin Çalışan Çocuklar Konusunda Eğitimi Projesi (1993 – 1994), Çocuk Emeği Hakkında İş Denetim Politikalarının Uygulanması Projesi (1995 – 1996), “Çalışan Çocuğun Bir Günü” Filminin Diğer Ülkelerde Kullanılmak Üzere Çoğaltılması Projesi (1996), Çocuk Emeği Hakkında İş Denetim Politikalarının Uygulanması Projesi (1997 – 1999), Kimyasalların Çalışan Çocuklar Üzerindeki Etkisi Projesi (1995 – 1999), Yapıştırıcı Üreticilerine Duyarlılık Kazandırılması Projesi (1996 – 1999), Yapıştırıcı Üreticilerinin Duyarlılıklarının Artırılması Projesi (1996 – 1999), Çocuk İşgücünün En Kötü Biçimlerinin İzmir’de Seçilen Sınâî Meslek Dallarında 2003 Yılı İtibariyle Sona Erdirilmesi Projesi (2000 – 2004) ve Mobilya Sektöründe Çocuk İşçiliğine Yönelik Araştırma Projesi (2004).

Türkiye’de çalışan çocukların korunmasına yönelik olarak IPEC Programı kapsamında yürütülen IPEC Projeleri haricinde, AB Uyum Yasaları çerçevesinde

25.08.1971 Tarih ve 1475 Sayılı Mülga İş Kanunu değiştirilmiş ve 4857 Sayılı İş Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu doğrultuda 4857 Sayılı İş Kanunu kapsamında; 15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaklanmış, ancak 14 yaşını doldurmuş ve ilköğrenimini tamamlamış olan çocukların bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerini destekleyecek ve eğitimlerine devam etmelerini engellemeyecek hafif işlerde çalışmasına olanak tanınmıştır.

4857 Sayılı İş Kanunu kapsamında; çocuk ve genç işçilerin işe yerleştirilmelerinde ve çalışabilecekleri işlerde güvenlik, sağlık, bedensel, zihinsel ve psikolojik gelişmelerinin, kişisel yatkınlık ve yeteneklerinin dikkate alınması gerektiği hükmüne yer verilmiştir. 4857 Sayılı İş Kanunu konu ile ilgili olarak aşağıda verilen konuları içerecek şekilde hazırlanmıştır;

4857 Sayılı İş Kanunu'nun 53. maddesine göre; On sekiz ve daha küçük yaştaki işçilere verilecek yıllık ücretli izin süresi 20 günden az olamaz.

4857 Sayılı İş Kanunu'nun 71. maddesine göre; Temel eğitimlerini tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma saatleri günde yedi ve haftada otuz beş saatten fazla olamayacaktır. Ancak on beş yaşını tamamlamış çocuklar için bu süre günde sekiz ve haftada kırk saat kadar artırılabilir; okula devam eden çocukların eğitim dönemindeki çalışma süreleri ise, eğitim saatleri dışında olmak üzere, en fazla günde yedi saat ve haftada on saat olabilir.

4857 Sayılı İş Kanunu'nun 72. maddesine göre; 18 yaşını doldurmamış çocuklar, maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel işleri gibi yer altında veya su altında çalışılacak işlerde çalıştırılması yasaktır.

4857 Sayılı İş Kanunu'nun 73. maddesine göre; Sanayiye ait işlerde on sekiz yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçilerin gece çalıştırılması yasaktır.

Ülkemizde çalışan çocukların korunmasına yönelik olarak yukarıdaki değinilen çalışmalar dışında temel hukuk kuralı olan Anayasa'mızın 50. maddesinde, Umumi

Hıfzıssıhha Kanunu'nda, Sendikalar Kanununda, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nda, Borçlar Kanunu'nda, Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu'nda ve birçok tüzük ve yönetmelikte çalışan çocukların korunmasına yönelik düzenlemelere yer verilmiştir. Aşağıda bu kanunlarla ilgili bazı maddeler açıklanmıştır.

Anayasa'mızın 50. Maddesine göre; "Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar." ifadesiyle çalışan çocuklar yasal güvence altına alınarak korunmaya çalışılmıştır.

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu 173. Maddesi göre; 12 yaşından aşağı bütün çocukların fabrika ve imalathane gibi her türlü sanat müesseseleriyle maden işlerinde amele ve çırak olarak istihdamı memnudur. 12 – 16 yaş arası çocuklar günde azami sekiz saatten fazla çalıştırılmaz. 174. Madde ise, 12 – 16 yaş arasında bulunan çocukların saat yirmiden sonra gece çalışmalarını yasaklamıştır. Kanunun 176. Maddesi göre; mahalli belediyelerce bar, kabare, dans salonları, kahve, gazino ve hamamlarda 18yaşın altındaki çocukların çalışması yasaktır denilerek çocukların hakları yasal düzenlemelerle koruma altına alınmıştır.

1.6. DÜNYADA ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN KORUNMASINA YÖNELİK ÇALIŞMALAR

Çocuk işçiliği, ulusal olduğu kadar uluslararası bir sorun olarak da Dünya kamuoyunda konuşulan konular arasında kendine önemli bir yer bulmaktadır. Bu yüzden çocuk işçiliği ülkelerin karşı karşıya kaldığı bir sorun olmaktan çıkarak küresel bir sorun olarak Dünya gündeminde yer almaktadır (Kılıç, 2009: 23 – 24). Bu başlıkta da küresel bir sorun haline gelen çocuk işçiliği için uluslararası boyutlarda alınan çalışmalara ve yapılan yasal düzenlemelere değinilecektir.

Birleşmiş Milletler tarafından oluşturulan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 1948 tarihinde kabul edilmiş ve Türkiye tarafından da 1949 tarihinde onaylanmıştır. Bildirgenin 25 ve 26. maddeleri çocukların korunmasına yönelik bazı düzenlemeler içermektedir.

Bu bildirgenin 25. maddesinde çocukların özel bakım ve yardım alma hakları olduğu ve tüm çocukların aynı sosyal güvencelerden yararlanma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Madde 26 ise, herkesin eğitim hakkına sahip olduğu ve eğitimin en az temel eğitim düzeyinde zorunlu ve parasız olması gerektiği vurgulanmış, mesleki eğitimlerden herkesin faydalanabilmesi gerektiği belirtilmiştir.

1951 yılında kabul edilen Avrupa Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 9. maddesi ise çocukların her türlü sömürüye, istismara ve ihmale karşı korunması gerektiğini asla ticarete konu olmaması gerektiği belirtilmiştir. Çocukların asgari yaş sınırının altında çalıştırılmaması, eğitiminin engellenmemesi ve fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerine zarar verecek bir işte çalıştırılmalarına izin verilmeyeceği ve hiçbir şekilde zorlanmayacaklarına vurgu yapılmıştır.

1965 yılında yürürlüğe giren Avrupa Sosyal Şartı'nın 7. maddesinde ise, asgari çalışma yaşının hafif işler haricinde 15 olmasına, tehlikeli ve ağır işlerde ise bu sınırın daha yukarılara çekilebileceğine, çalışanların eğitimlerinin engellenmemesine ve 16 yaş altındakilerin çalışma saatlerinin sınırlandırılması gerektiğine değinilmiştir. Ayrıca 18 yaş altındaki çalışan çocuklara en az üç haftalık ücretli izin verilmesine ve düzenli olarak sağlık kontrollerinden geçmeleri gerektiği belirtilmiştir.

1989 Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. maddesi ise 18 yaşına gelene kadar her kişinin çocuk sayılması gerektiğine, 3. madde ise çocuğun yüksek yararının her durumda mutlak gözetilmesi gerektiği ve 6. madde ise çocuğun hayatta kalma ve gelişme hakkının korunması gerektiği belirtilmiştir.

138 Sayılı ILO İstihdama Kabulde Asgari Yaş Sözleşmesi ile sektörlere bakılmaksızın ülkelerin belirleyeceği asgari çalışma yaş sınırı 15 yaşın altında olmayacaktır denilmektedir. Türkiye tarafından da onaylanan bu sözleşme ile ülkemizde de asgari çalışma yaşı 15 olarak belirlenmiştir.

Son olarak Uluslararası Çalışma Örgütü'nün çocuk işçiliğinin kesin olarak önlenebilmesine kadar geçen sürede çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin ortadan kaldırılması gerektiğini ve bunun ilk olarak gerçekleşmesi gerektiğini düşünerek uygulamaya soktuğu 182 Sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılması İçin Acil Eylem Sözleşmesi 3. maddesine göre, çocuk alım satımı ve

ticareti, çocukların bağımlı olarak veya borç karşılığı çalıştırılması, çocukların pornografik yayınların üretilmesinde ve uyuşturucu maddelerin üretimde çalıştırılması kesin olarak engellenmesi gereken sorunlar olduğu belirtilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA ÇOCUK İŞGÜCÜ İSTİHDAMI

Çocuk işgücü dünya gündeminin zirvelerinde olan ve bir an önce çare bulunması gereken bir problemdir. Sayıca fazla olan küçük yaşta birey, toplumsal kanunlar ve milletlerarası kurallara aykırı şartlarda bedensel, zihinsel, eğitimsel, toplumsal ve geleneksel ilerlemelerine zarar verici işlerde çalıştırılmaktadırlar (Demir, 2012: 3).

ILO 2008 yılında yaptığı çocuk işgücü anketinde dünyada 5–14 yaş aralığında yaklaşık 177 milyon çocuk işçi ekonomik olarak aktif bulunmaktadır. Bu çocukların ise 153 milyon çocuk işgücü olarak nitelendirilmektedir. 5–17 yaş aralığına bakıldığında ise 306 milyon çocuk ekonomik olarak aktif çocuk çalışan olduğu görülmektedir ve 215 milyon çocuk işgücü olarak nitelendirilmektedir. Çocukların 115 milyon kadarı tehlikeli işlerde ve zor şartlarda çalışmaktadır. Bu hesaplamalar ise dünyada bulunan 1,5 milyar çocuk popülasyonunun yaklaşık olarak %20' sinin çalışma hayatında olduğunu gözler önüne sermektedir (Demir, 2012: 27).

2.1. TÜRKİYE'DE ÇOCUK İŞGÜCÜ İSTİHDAMI

Gelişimini devam ettiren devletler arasında bulunan Türkiye'de çocuk işgücü konusu önem derecesini kaybetmemekte olan sosyoekonomik problemlerden birisidir. Bu problem devam ettikçe Türkiye ve benzer devletler insan sermayesi yitilmesi gerçeğiyle karşı karşıya kalmaktadırlar (Acaroğlu, 2010: 38).

Ülkemizde 1994 senesinde 6-17 yaş aralığında küçük yaşta çalışan birey sayısı 2 milyon 269 bin, 1999 senesinde 1 milyon 630 bin, 2006 senesindeyse 958 bin kişidir. 1994-2006 seneleri arasında kurum olarak bulunmayan mülki nüfus yükselirken, 6-17 yaş aralığında bulunan bireylerin çalışma oranı %15.2'den, 1999 senesinde %10.3'e, 2006 senesinden sonrada %5.9'a inmiştir. Çocuk işgücünde oluşan bu gerileme; 1997 yılında mecburi eğitimin 5 yıldan 8 yıla yükseltilmesiyle beraber ILO ile ortaklık sınırında çocuk iş gücünü kaldırmak hedefi ile IPEC tarafından yapılan uğraşlarla ve kanuni derlemelerle de yakından alakalıdır (TÜİK, 2014).

Tablo 2.1. Yaş Aralıklarına, Cinsiyetlerine ve Sektörlerine Bağlı Olarak Çalışan Çocuklar (Bin Kişi)

	Türkiye Toplam (6-17 Yaş)	Kız	Erkek	Kent Toplam (6-14 Yaş)	Kız	Erkek	Kır Toplam (15-17 Yaş)	Kız	Erkek
Toplam									
1994	2.669	897	1.372	958	391	567	1.310	507	805
1999	1.630	675	954	609	269	340	1,02	406	615
2006	958	326	631	318	112	206	639	214	425
2012	893	279	614	292	108	185	601	171	430
Tarım									
1994	1.510	748	762	730	343	388	779	405	374
1999	990	529	460	461	235	226	529	394	235
2006	392	189	203	182	80	102	210	109	101
2012	399	163	236	200	83	117	198	80	118
Sanayi									
1994	385	109	276	106	37	70	279	73	206
1999	322	83	239	70	20	50	252	63	189
2006	271	85	186	50	19	31	221	66	155
2012	217	49	168	40	10	30	178	40	138
Ticaret									
1994	180	11	168	50	4	46	130	7	123
1999	159	34	125	31	4	27	128	30	98
2006	205	30	175	65	10	55	140	20	120
Hizmet									
1994	195	29	166	71	7	65	123	22	101
1999	159	29	130	47	10	37	112	19	93
2006	89	22	67	21	3	18	68	19	49
2012	277	67	210	52	15	37	225	173	52

Kaynak: : (TÜİK, Çocuk İşgücü İstatistikleri, 2014: 99)

Tablo 2.1'de de görüldüğü gibi sektörden sektöre çalıştırılan çocuklara bakıldığında, tarımda 1994'te 1 milyon 510 bin kişi çalıştırılıyorken, 1999 yılına kadar sayı 990 bin kişiye, 2006 yılına gelindiğinde ise 392 bin kişiye gerilemiştir. 1994-2006 yıllarının arasında bu alanda çalıştırılan çocukların oranlarında %74'lük azalmanın gerçekleştiği göz önündedir. Fakat 2012 yılında tarım sektöründe çalışan çocuk sayısında 2006 yılına göre 7 bin kişi bir artış yaşanmıştır.

Tablo 2.1'de görüldüğü gibi tarım sektöründe 2006 yılında çalıştırılan çocuklar 392 bin iken 2012 yılında çalıştırılan çocuk sayısı 398 bine çıkmıştır. Bu artış hizmetler sektöründe 2006 yılında 89 bin çocuk çalıştırılırken 2012 yılında 277 bin çocuğun çalıştırılmasıyla görülmüştür. Tarım ve hizmetler sektörü çalıştırılan çocuk sayısı artış gösterirken 2006 yılında 271 bin çocuk çalıştırılırken 2012 yılında 217 bin çocuk çalıştırılmasıyla sanayi sektöründe azalma görülmüştür.

Çalışmalar insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için ana araçtır. Ancak çalışmak, toplum tarafından yetişkinlerden beklenen bir sorumluluktur. Bu sebeple çocuk kavramı ve çalışma kavramı beraber kullanılmaması gereken kavramlardır. Çocukların çalıştırılmaması konusunda her insan tarafından öngörülen böyle bir konu olmasına rağmen, geçmişte olduğu gibi günümüzde bile çocuklar çalıştırılmaktadır (Bekdaş, 2009: 7).

2.1.1. Çocuk İstihdamının Genel Görünümü

Ülkemizde çalıştırılan çocukların büyük bir problem sayılması ülkemizde önemli oranlarda 1990 yılları sırasında adaletli olmayan gelir dağılımlarının oluşturduğu ailelerin mecburi göçlerinden sonra çocuklarının sayısal olarak da artmaları, kişisel olarak Türkiye'de çalışan çocukların önemli bir sorun olarak kabul edilmesi büyük oranda 1990'lı yıllarla birlikte adaletsiz gelir dağılımının yarattığı zorunlu göç süreçleri sonrası çocukların gerek sayı olarak artması, gerekse kişisel gelişimlerini engelleyecek türde iş çeşitlerinin ortaya çıkması ile gerçekleşmiştir (Filiz, 1999: 51).

Türkiye genç nüfus oranı olarak önde gelen ülkelerden biri olduğundan dolayı, çalıştırılan çocuklar açısından dünyada incelenmesi gereken ülkeler arasında ilk sıralarda yer almaktadır. 1998 yılında yapılan bir araştırmaya göre Türkiye nüfusunun %48.26'sı, 0-24 yaş aralığını kapsayan gençlerden ve çocuklardan oluşmaktadır.

Çalıştırılma oranları ise %49,34'tür. Bu oran Türkiye'de çalıştırılan çocuk sayısının göz ardı edilemeyecek kadar yüksek olduğunu da gözler önüne sermektedir (Filiz, 1999: 51).

1994 yılında yapılan çocuk işgücü anket sonuçlarına göre 6-17 yaş arası çocuk nüfusu yaklaşık 15 milyon iken, 1999 yılında bu sayı yaklaşık olarak 16 milyona, 2006 yıllarda ise bu sayı neredeyse 16,5 milyona gelmiştir. Türkiye'de bulunan 6-17 yaş arasında bulunan çocuklar, 72 milyon 957 bin kişilik kurumsal olmayan sivil nüfusunun %22,3'ünü oluşturmaktadır. 6-17 yaş grubundaki istihdam edilen çocukların sayısı 1994 yılında neredeyse 2,5 milyon iken, 2006'lı yıllara gelindiğinde bu sayı 1 milyonun altına düşmüştür (TÜİK, 2014). Görüldüğü gibi 1994 yılından itibaren 6-17 yaş arasındaki çocuk nüfusu artmasına rağmen, bu yaş aralığındaki çalışan çocukların sayısında önemli miktarda azalma vardır. Buna paralel olarak da, bu yaş aralığında istihdam oranı gerilemektedir (Günöz, 2007: 26).

Tablo 2.2. Çocuk İşçiliğinin Global Eğilimi 5-12 Yaş Grubu - 2012

Cinsiyet ve Yaş Grubu	Yıl	Toplam Çocuk	İstihdamda Yer Alan Çocuk		Çocuk İşçi		Tehlikeli İşler	
			('000)	(%)	('000)	(%)	('000)	(%)
Erkekler	2000	786,500	184,200	23.4	132,000	16.8	95,700	12.2
	2004	804,000	171,150	21.3	191,575	14.9	74,414	9.3
	2008	819,891	175,777	21.4	127,761	15.6	74,019	9.0
	2012	819,877	148,327	18.1	99,766	12.2	55,048	6.7
Kızlar	2000	744,900	167,700	22.5	113,300	15.2	74,800	10.0
	2004	762,300	151,579	19.9	102,720	13.5	53,976	7.1
	2008	766,397	129,892	16.9	87,508	11.4	41,296	5.4
	2012	765,690	116,100	15.2	68,190	8.9	30,296	4.0

Kaynak: (Efe ve Uluoğlu, 2015: 62)

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün yayınlamış olduğu tablo 2000-2012 yılları arasının verilerini içeren, başlığı "Çocuk İşçiliğine Karşı Mücadelede Alınan Yol" olan rapor, çocukların emeğine el konulmasına karşı verilen savaşta önemli adımlar atıldığını göz önüne sermektedir. Raporda, 12 yıllık süreçte kat edilen mesafeye rağmen çocuk işçiliğinin tamamen bitmesinin 2016'ya kadar olamayacağını üzerine basmaktadır (Efe ve Uluoğlu, 2015: 60).

Tablo 2.3. 5-17 Yaş Aralığı, 2000-2012 Verileri

		İstihdamda Yer Alan Çocuk		Çocuk İşçi		Tehlikeli İşler	
		('000)	%	('000)	%	('000)	%
Dünya	2000	351,900	23.0	245,500	16.0	175,100	11.1
	2004	322,729	20.6	222,294	14.2	128,381	8.2
	2008	305,669	19.3	215,209	13.6	115,314	7.3
	2012	264,427	16.7	167,956	10.6	85,344	5.4

Kaynak: (Efe ve Uluoğlu, 2015: 61)

Belirtilen rapor detaylı bir biçimde incelediğinde, 2000'de bütün dünyada çalışan çocukların sayısının 351 milyon 900 bin iken kademeli olarak 2004 yılında 322,729'a 2008 yılında 305,669' ve son olarak 2012'de 264 milyon 427 bin kişiye gerilediğini tablodan çıkartabiliriz. Oransal olarak da 2000 yılında %23 iken 2012 yılında bu oranın %16,7'ye gerilediğini söyleyebiliriz.

2.1.2. Çalışan Çocukların Çalışma Nedenleri

Ülkemizde çocukların çalışmalarının ana sebepleri ile çocukların çalışmasıyla ilgili uluslararası seviyede yapılan çalışmaların neticeleri, yüksek oranda birbirine benzemektedir. Genellikle çocuk işçiliğinin ana sebepleri; fakirlik, göç, eğitim imkânlarının yetersiz olması ve aktif uygulanamayıdır. Bu sebeplerin hepsi

diğerlerinin hem sebebi hem neticesi olabilmekte, bu şekilde kısır döngü oluşmaktadır. TÜİK tarafından yapılan 2012 çocuk işgücü istatistiklerine baktığımızda da çocukların %41,4'ü hanehalkının gelirine katkıda bulunmak için çalıştığı görülmektedir ve bu durumdan, çocuk işçiliğinin temel sebebinin fakirlik olduğunu söyleyebiliriz. (TÜİK, 2012).

Fakirlik, minimum hayat standartlarına erişememek ve ana ihtiyaçlarını karşılayamamaktır. Fakirlik problemi ise; dengesiz gelir dağılımı, işsizlik, kaynaklarının verimli kullanılmaması, nüfusun şiddetli artışı, göç gibi birçok problemden dolayı meydana gelmektedir. Ülkemizde fakirlik oranı %0.20'dir. Kırsal alanlarda fakirlik kentsel alanlardakilere oranla daha fazladır. Ailedeki birey sayısı arttıkça fakirlik de artmaktadır. Araştırmalar, çalışan çocukların genellikle fazlasıyla kalabalık hanelerde yaşadığını göstermektedir (Tor, 2010: 32).

Tablo 2.4. Milli Gelir Düzeyine Göre 5-17 Yaş Arası İşçi Çocukların Dağılımı-2012

Milli Gelir Kategorisi	Toplam Çocuk ('000)	Çocuk İşçi ('000)	Çocuk İşçi %
Düşük Gelir	330,257	74,394	22.5
Orta Alt Gelirli	902,174	81,306	9.0
Orta Üst Gelirli	197,977	12,256	6.2

Kaynak: (Efe ve Uluoğlu, 2015: 52)

Çalışan çocukların genellikle; eğitim sistemi dışarısında, farklı nedenler sunularak itilmiş çocuklardan olduğu gözler önündedir. Fakat bu ittirilmenin tek sebebi fakirlik değildir. Bununla birlikte çocuklar arasında farklı sebeplerden dolayı eğitim müesseselerine olan güvensiz hissetme durumu ve isteksiz olmanın da olduğu görülmüştür. Tablo 2.4.'te de yaş olarak büyük çocuklarında anket kapsamına dâhil olması neticesinde, çocukların çalışma sebeplerinden, ailesinin ihtiyaçlarını karşılamasında yardım etmek ve ailesinin isteği doğrultusunda işe yönelen çocukların

sayısı azalırken, işleri öğrenmek, eline meslek alabilmek, kendi isteklerini karşılayabilmek ve diğer nedenlerin oranı artmaktadır (TÜİK, 2007).

Tablo 2.5. Yaş Grupları ve Çalışma Sebeplerine Göre Ekonomik Alanlarda Çalışan Çocuklar, 2012

Yaş Grubu	Toplam	Çalışma Nedenleri				
		Hane Halkının İhtiyaçlarına Katkıda Bulunmak	Kendi İhtiyaçlarını Karşılama	İş Öğrenmek, Meslek Sahibi Olmak	Ailenin İsteği	Diğer
Türkiye	893	370	61	138	54	16
6-14	292	87	9	16	35	3
15-17	601	282	52	121	18	13
Kent	400	182	44	101	18	12
6-14	79	31	6	11	7	-
15-17	322	151	38	91	10	12
Kır	493	187	17	35	36	4
6-14	214	56	3	5	28	2
15-17	279	131	14	30	8	1

Kaynak: (TÜİK, İstatistiklerle Çocuk, 2014: 101)

Tablo 2.5’de görüldüğü gibi genel olarak bakıldığında çalışan çocukların çalışma sebebi diğer nedenlerle karşılaştırıldığında hane halkının ihtiyaçlarına katkıda bulunma daha fazladır.

Ülkemizde ve diğer ülkelerde bakıldığında çalışan çocukların çoğunlukla aile nüfusu fazla olan ailelerde olduğunu görmekteyiz. Bunun sebebi ise aile nüfusunun fazla olması ve ailenin gelirinin düşük olmasıdır. Ailedeki birey sayısı ne kadar fazla ise bu da kişi başına düşen gelir miktarını azaltır. Bütün bunlarda çocukları okumak yerine çalışmaya itmektedir. Ailelerin çocuklarını çalışmaya itme sebeplerinden en önemlisi

ise yoksulluktur. Aile geliri ve çalışan çocuk oranı arasında negatif bir ilişki vardır (Efe ve Uluoğlu, 2015: 51).

2.1.3. Çalışan Çocukların Okul Durumları

Hem çalışıp hem de okuyan çocuklar vardır. Bu çocukların eğitime harcamaları gereken zamanlar ellerinden alınıp çalıştırılmaktadırlar. Çocuğun zamanı okul ve çalışmayla geçer. Çalışması ailenin gelirinin yükselmesine yardım eder. Eğitim ise aile için hem masraftır hem de gelir kaybıdır. Okulun ayrıca ders, kitap, okul üniforması, ulaşım ve diğer malzemeler şeklinde artan bir masraf potansiyeli vardır. Ancak çocuğun çalıştırılmak yerine eğitime yönlendirilmesi çocuk ve aile açısından gelecekte çok daha fazla gelir demektir. 1994 yılında yapılan Çocuk İşgücü Anketi'nin sonuçları doğrultusunda, ülkemizde okula gidebilen çocuk sayısı 11 milyon 279 bin kişiydi. 1999'da Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarında 12 milyon 526 kişiye, 2006'da yapılan Çocuk İşgücü Anketi'nde ise sonuçlar 13 milyon 772 bin kişiye yükselmiştir. 1994 yılından 2006 yılına kadar geçen süreçte ülkemiz genelinde okula giden öğrenci sayısında %22,1 oranında yükseliş olmuştur. Okula giden öğrenci sayısında, 6-14 yaş aralığında %21,7, 15-17 yaş aralığında ise %24,4 miktarında artış olmuştur (Günöz, 2007: 34).

Eğitim problemi, çocuk işçiliğinin mühim boyutlarından biridir. Fakirlik sebebiyle aileler, çocuğun eğitim giderlerini karşılayamayacak durumda olması, çocuğun okula devam etmesine engel olmakta; çocuk yeterli eğitimi alamazsa çoğunlukla ileride ailesindeki bireyler gibi donanımsız bir birey olmasına ve geliri az vasfı olmayan bir birey olmasına sebep olmaktadır. Bu durumda fakirlik açısından bir kısır döngü içine girmiş olacaktır. Çocukların işgücünden, çalışmaktan uzak durmasını sağlamanın en sağlıklı yolu onları okula göndermek, eğitim sistemine ve sosyal yaşantıya atılmalarını sağlamaktır. Çocuklar için eğitim sisteminde, mecburi okuma süreci uzatılarak daha uzun süre eğitim alıp daha bilinçli ve işgücü açısından vasıflı bireyler yetiştirmek çok daha sağlıklı olacaktır (Karaman ve Özçalık, 2007: 38).

Tablo 2.6. Yaş Gruplarına Göre Eğitime Devam Edemeyen Çocuklar, 2006-2012

Yaş grubu		Toplam çocuk sayısı		İstihdam edilen		Ev işlerinde Faaliyette bulunan		Çalışmayan	
		2006	2012	2006	2012	2006	2012	2006	2012
Toplam	Toplam	15.025	15.247	890	893	6.540	7.503	7.596	6.850
	Erkek	7.767	7.775	601	614	2.589	3.243	4.486	3.917
	Kız	7.349	7.472	289	279	3.950	4.261	3.109	2.933
6-14	Toplam	11.378	11.386	285	292	4.504	5.290	6.590	5.804
	Erkek	5.809	5.794	190	185	1.864	2.401	3.755	3.208
	Kız	5.589	5.592	95	108	2.639	2.889	2.835	2.596
15-17	Toplam	3.647	3.861	605	801	2.036	2.213	1.006	1.047
	Erkek	1.868	1.981	411	430	725	842	732	710
	Kız	1.780	1.880	194	171	1.311	1.372	274	337

Kaynak: (TÜİK, İstatistikleri Çocuk, 2014: 97)

Tablo 2.6’da görüldüğü gibi genel olarak okula devam edemeyen çocukların okula devam edememe nedenlerinde çalıştırılması durumu diğer nedenlere göre düşüktür. 2012 yılında okula edemeyen çocuk sayısı 2006 yılına göre düşük olması gerekirken aksine biraz daha fazladır. Yaş gruplarını göz önüne alacak olursak 6-14 yaş grubunda 15-17 yaş grubuna göre okula devam edemeyen çocuk sayısı daha fazladır.

Tablo 2.7. Ülkemizde Çocukların Okulu Bırakmalarının Nedenleri, 2006

Okula gitmeme veya yarıda bırakma nedeni	TÜRKİYE			KENT			KIR		
	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız
Toplam	3.955	1.610	2.345	1889	806	1.083	2.065	804	1.262
Uygun okulun olmaması	385	172	213	152	76	76	233	96	137
Okula ilgi duymaması	1.220	587	633	558	283	276	662	304	358
Okul masraflarının fazla olması	937	340	597	551	224	327	386	116	271
Ailesine ev işlerinde yardım etmek zorunda olması	320	44	258	92	6	86	210	39	171
Ailesinin izin vermemesi	277	39	238	111	13	98	165	26	140
Diğer	834	428	406	425	204	220	409	223	185

Kaynak: (TÜİK, Hanehalkı Anketi, 2007)

2006 Çocuk İşgücü Anketi neticelerine göre, çocuklardan %30,8'i okulu sevmemesi, %23,7'si okulun giderlerinin fazla olmasından, %9,7'si muvafik okul olmaması, %7,6'sı evdeki işlerde ailesine yardım edenler, %7,0'ı ailesi engel olduğundan, %21,1'i ise diğer sebeplerle okula gidememektedir.

2.1.4. Çalışan Çocukların Sektörel Dağılımı

Dünyada 5-17 yaş aralığındaki bireylerin sektörlere bağlı dağılışı incelendiğinde 2004 senesinde %69'u gibi yüksek bir kısmının tarım kolunda, %22'sinin hizmet kolunda ve %9'unun sanayi kolunda çalıştığı görülmektedir. 5-17 yaş aralığındaki istihdam edilen bireylerin 2008 senesindeki sektörel dağılımı incelendiğindeyse bireylerin %60'ının tarım kolunda, %26'sının hizmet kolunda, %7'sinin sanayi kolunda çalıştığı gözlemlenmektedir. 2008 yılında 2014'e göre tarım ve sanayi kolunda çalışan birey sayısı düşerken hizmet kolunda çalışan birey sayısı yükselmiştir. Fakat her iki devir için de tarım kolu, dünyada çocukların fazlaca çalıştığı sektör olarak tavrını korumaktadır (Demir, 2012: 43).

2006 yılı Çocuk İşgücü Anketi göre; 958 bin çalıştırılan çocuktan; 392 bin kişisi tarım sektörü, 271 bin kişisi sanayi sektörü, 205 bin kişisi ticaret sektöründe, 89 bin kişisi hizmetler sektöründe çalıştırılmaktadır. 6-14 yaş arasındaki çalıştırılan çocuklardan %57,2'si tarım sektörü, %15,7'i sanayi sektörü, %20,4'ü ticaret sektörü ve %6,6'sı hizmetler sektöründe çalıştırılmaktadır. Ağırlık olarak azalma olsa da, 6-14 yaş aralığındaki çocukların büyük bölümünü tarım sektöründe çalıştırılmaktadır. Tarım sektöründe çalıştırılan çocukların %90 kırsal alanlarda, %10'u ise kentsel alanlarda çalıştırılmaktadır. 2006 Çocuk İşgücü Anketi neticelerine göre; 6-14 yaş aralığında kentsel alanlarda tarım sektöründe çalıştırılan çocukların oranlarında diğer yıllara göre bir yükseliş söz konusudur (Günöz, 2007: 39).

Tablo 2.8. Yaş Aralıklarına, Cinsiyetlerine, Sektörlerine Göre Çalışan Çocuklar

	Türkiye Toplam (6-17 Yaş)	Kız	Erkek	Kent Toplam (6-14 Yaş)	Kız	Erkek	Kır Toplam (15-17 Yaş)	Kız	Erkek
Toplam									
1994	2.669	897	1.372	958	391	567	1,31	507	805
1999	1,63	675	954	609	269	340	1,02	406	615
2006	958	326	631	318	112	206	639	214	425
2012	893	279	614	292	108	185	601	171	430
Tarım									
1994	1,51	748	762	730	343	388	779	405	374
1999	990	529	460	461	235	226	529	394	235
2006	392	189	203	182	80	102	210	109	101
2012	399	163	236	200	83	117	198	80	118
Sanayi									
1994	385	109	276	106	37	70	279	73	206
1999	322	83	239	70	20	50	252	63	189
2006	271	85	186	50	19	31	221	66	155
2012	217	49	168	40	10	30	178	40	138
Ticaret									
1994	180	11	168	50	4	46	130	7	123
1999	159	34	125	31	4	27	128	30	98
2006	205	30	175	65	10	55	140	20	120
Hizmet									
1994	195	29	166	71	7	65	123	22	101
1999	159	29	130	47	10	37	112	19	93
2006	89	22	67	21	3	18	68	19	49
2012	277	67	210	52	15	37	225	52	173

Kaynak: (TÜİK, Çocuk İşgücü İstatistikleri, 2014).

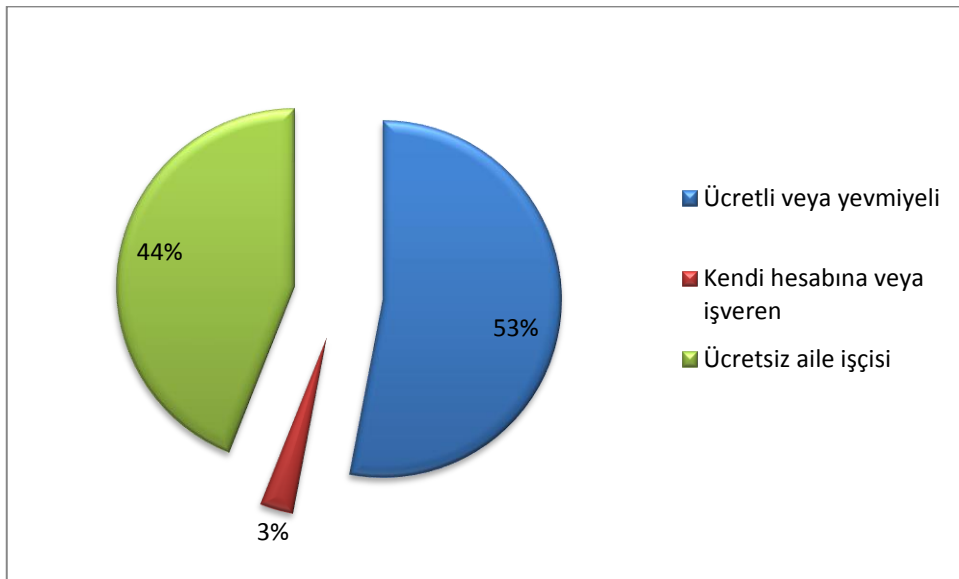
Sektörlerde çalıştırılan çocuklar çalıştırıldıkları bölümlere göre bakıldığında, tarımda 1994’de 1 milyon 510 bin kişi çalıştırılıyordu, 1999’da 990 bin kişiye, 2006’da ise 392 bin kişiye gerilemiştir. 1994-2006 arasındaki yıllarda bu sektörlerde çalışan çocuk yüzdesinde %74’lük bir gerileme gözler önündedir. 2012 yılında ise tarım sektöründe çalışan çocuk sayısı 399 bin kişiye çıkmış ve 2006 yılına göre yaklaşık %2’lik bir artış yaşanmıştır.

Çalıştırılan çocuk miktarındaki düşüş hizmetler sektöründe de düşüş olmasına sebep olmuştur. 1994 yılında 195 bin kişi çalıştırılırken bu sayı 1999 yılına gelindiğinde 159 bin kişiye, 2006 yılına gelindiğinde ise 89 bin çocuğa düşmüştür. Fakat 2012 yılına bakıldığında hizmet sektöründe çalışan çocuk sayısında büyük bir artış yaşanmış ve 277 bin kişiye ulaşmıştır (Tor, 2010: 29).

2.1.5. Çalışan Çocukların İşteki Durumları

2006 Çocuk İşgücü Anketi neticelerine göre; ülkemizde çoğunluğu ekonomik faaliyetlerinde çalışan çocuklarda 513 bin kişi ücretli yada yevmiyeli idi, 420 bin kişi ücretsiz çalışan aile işçisiydi, 26 bin kişiyse kendi hesabı için yada iş veren sıfatında çalışmaktadırlar (Günöz, 2007: 41).

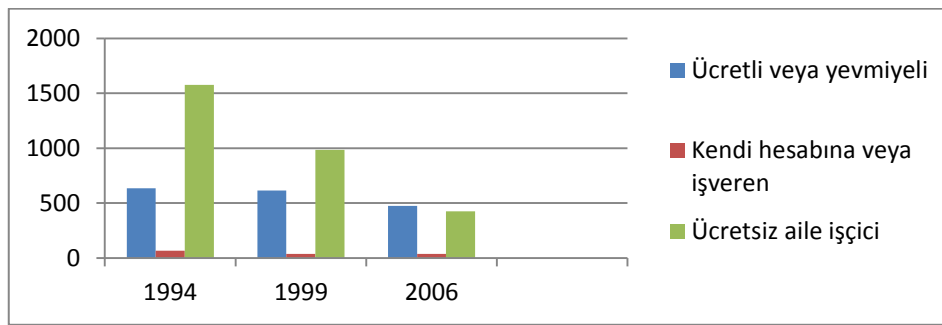
Grafik 1. 2006 Yılı Çocuk İşgücü Anketi Ekonomik Faaliyetler ve Çalışmakta Olan Çocukların İş Durumları Dağılımı

Kaynak: (TÜİK, Çocuk İşgücü Anketi, 2006).

Türkiye’de çalıştırılan veya kendi isteğiyle çalışan çocuklarda kendilerine karşı olan saygılarında eksiklik, intihara yönelim, suçluluk duygusu hissetme, sosyal davranışlarda olumsuzluk, özgüven eksikliği, karşı cinslerden korkmak sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bir diğer olay ise çocukların iş yerlerinde bir işi yanlış veya istenilenin dışında yaptıklarında azarlanmaları ve kötü muamele görmeleri korku duygusunda büyük miktarda artış olduğu gözlenmiştir (Tor, 2010: 36).

Grafik 2. 1994, 1999 ve 2006 Yıllarında Ülkemizde Çocuk İşgücü Anketi Neticesinde Ekonomik Faaliyetler Alanında Çalışanların İş Durumu

Kaynak: (TÜİK, Çocuk İşgücü Anketi, 2007).

2006 Çocuk İşgücü Anketi neticelerine bakıldığında; ekonomik faaliyetlere çalışmakta olan çocuklarda büyük oranda ücretli ve yevmiyeli çalıştıklarını görmekteyiz. Kendi hesabına veya işveren olarak çalışmak en küçük orandadır. Bunun temel sebebi çocukların yaşları gereği gerekli olgunluğu ve iş tecrübesini kazanamamış olmalarıdır. Tarım sektöründe çalışan çocuklarda ise çoğunluğun ücretsiz olarak ailesi için çalıştırılması vardır, işgücü dünyasının çoğunluğuna nazaran daha fazladır (Günöz, 2007: 41).

2.1.6. Çalışan Çocukların İşyerlerinin Kayıtlılık Durumları

İş yerlerinin kayıtlı olma durumları kentsel-kırsal ayrılığında farklılıklar bulunmaktadır. Hiçbir yere kaydı bulunmayan iş yerlerinin oranı kentsel alanlarda %16,7 iken; bu oran kırsal alanlarda %86,7’ye yükselmiştir. Kentsel alanlarda, mesleki dernekler ve ticaret odalarına kaydı bulunan iş yerlerinin oranları %76,9’dur. Kırsal alanlarda bu oranın %12,1’e gerilediğinin görmekteyiz. Kentsel ve kırsal alanlardaki mesleki derneklere veya ticaret odalarına kaydı bulunmayan iş yerlerinin sayısının kırsal alanlarda bu kadar çok fazla olmasının ana nedeni kırsal alanlarda çalışan

çocukların daha çok tarım sektöründe çalışmalarından kaynaklanmaktadır. Tarım sektörüyle ilgili kırsal alanlarda bulunan birçok iş yerinin mesleki derneklere veya ticaret odalarına kaydı bulunmamaktadır (Günöz, 2007: 44).

Tablo 2.9. İşyerlerinin Kayıtlılık Durumları ve Ekonomik Faaliyetlere Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışanlar

İşyeri Kayıtlılık Durumu	Toplam	Ekonomik Faaliyetler Kolu			
		Tarım	Sanayi	Ticaret	Hizmetler
TÜRKİYE					
Toplam	1.635	942	355	167	170
Ticaret Odası	239	5	132	71	31
Mesleki Dernek	317	7	164	59	87
Bilmiyor	47	4	20	7	16
Kayıtlı Değil	1.032	926	40	30	36
KENT					
Toplam	552	26	265	136	125
Ticaret Odası	194	1	106	61	26
Mesleki Dernek	231	-	120	47	63
Bilmiyor	35	-	16	5	15
Kayıtlı Değil	92	25	24	23	21
KIR					
Toplam	1.083	916	91	31	45
Ticaret Odası	45	4	26	11	5
Mesleki Dernek	86	7	44	12	24
Bilmiyor	13	4	4	2	2
Kayıtlı Değil	939	901	17	6	15

Kaynak: (TÜİK, Çocuk işgücü Anketi, 2007)

Çocuk İşgücü Anketi neticelerine göre, ülkemizde, ekonomik faaliyetlerinde çalışan çocukların, çalıştıkları iş yerlerinin %19,4'ü mesleki derneklere %14,6'sı ticaret odalarına kayıtlıdır. İş yerlerinin %63,1'i ise hiçbir yere kayıtlı olmamaktadır. Çocukların 2,9'u bu konu hakkında bilgi sahibi değildir (Günöz, 2007: 43).

2.1.7. Çalışan Çocukların Çalışma Süreleri

Çocuk işçiliği mühim bir problem iken, çocukların tabloda da gösterildiği gibi çok uzun sürelerce çalıştırılması çok büyük riskleride beraberinde getirmektedir. Bu kadar uzun süre çalışan çocuklarda meslek hastalıklarına yakalanma, yorulma, fiziksel ve zihinsel olarak yüklenimler iş kazalarının olma olasılığını arttırmaktadır (Günöz, 2007: 47).

Tablo 2.10. Fiili Çalışma Süresi ve Çalışan Çocukların Çalıştıkları Sektörler

Fiili Çalışma süresi	Toplam	Ekonomik Faaliyet Kolu			
		Tarım	Sanayi	Ticaret	Hizmetler
Toplam	1.635	942	356	167	170
1-15	386	369	4	6	5
16-31	215	171	16	13	15
32-39	182	140	21	8	13
40-47	271	116	92	23	40
48-55	235	35	109	41	51
56-63	161	39	56	38	29
64+	185	73	57	37	17

Kaynak: (TÜİK, Çocuk İşgücü Anketi, 2012).

2012 yılının son aylarında uygulanan çalışan çocukların anketinin neticelerine göre 6-17 yaş aralığında ekonomik işler içinde çalıştırılan çocukları haftalık fiili çalışma süreleri 7 saat ve az olanlar için oran %15,5'dir. Bununla beraber çalışan çocuklardan %46,7'sinin anketinin referans haftasında 40 saat ve 40 saatten fazla çalıştıkları

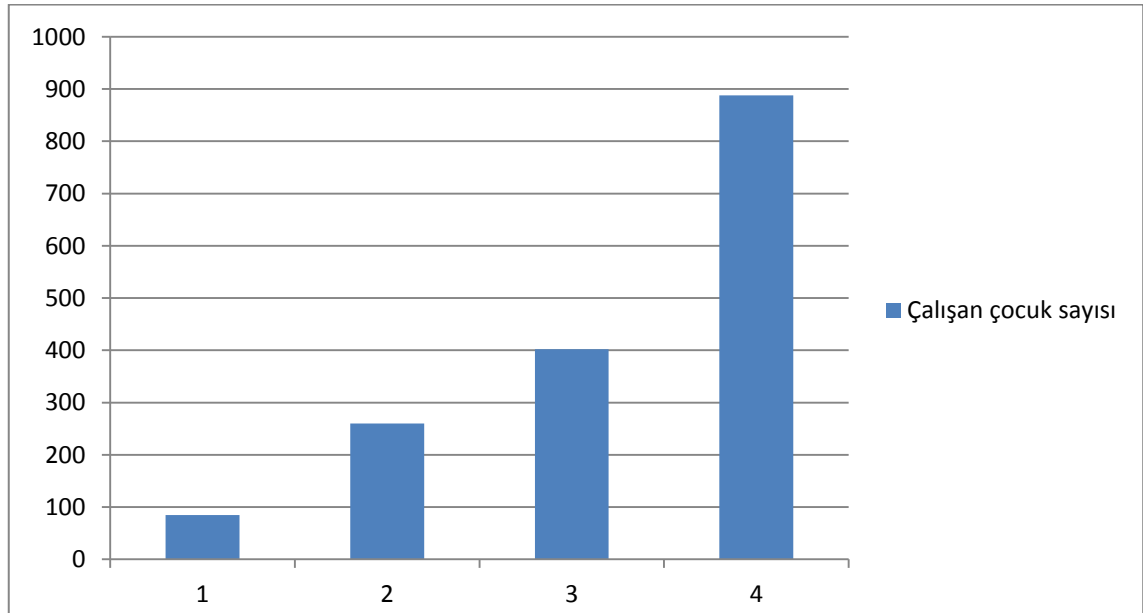
görülmüştür. Kentsel bölgelerde bu şekilde 40 saat ve 40 saatten fazla çalışanların sayısı kırsal bölgelere oranla daha fazladır (Aydemir, 2013: 21).

2.1.8. Hanehalkı Sayısının Çocuk İstihdamına Etkisi

Hanehalkının sayısı arttıkça çalışan çocuk sayısı da artar çünkü evin ihtiyaçlarını karşılayan birey, sayısı fazla olan hane halkının giderlerini tek başına karşılayamaz ve belirli bir yaşa gelmiş özellikle erkek çocuklarını okuldan alarak hane halkının ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için çalıştırılır (Tunçcan, 2000: 246).

İstanbul Valiliği ve İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nde görevli sosyal hizmet uzmanlarının, İstanbul' un 23 ilçesinde yaklaşık 905 adet sokakta çalışan çocukla yaptığı araştırma neticesinde bu çocukların kardeş sayısının ortalama 6 olması hanehalkı sayısının çocuk istihdamına olan etkisini gözler önüne sermektedir (Yıldırım, 2008: 49)

Grafik 3. Hanehalkı Sayısı ve Buna Bağlı Olarak Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocuk Sayısı

Kaynak: (Günöz, 2007: 47)

Genel olarak bakıldığı zaman çalışan çocukların ailesi çok fazla sayıda bireyden oluşmaktadır. Birey sayısı arttıkça çalışan çocuk yüzdesi de artmaktadır. Hatta çalışan çocukların bir çoğunun annesi ve babası dahil olunca hanehalkı 7 belki de daha fazla

kişiyeye ulaşıyor. Hanehalkının sayısı büyüdükçe çocukların eğitim hakları ellerinden alınıp kısıtlanıyorlar ya da küçük yaşta çalışmaya itiliyorlar (Günöz, 2007; 47)

2.2. DÜNYADA ÇOCUK İŞGÜCÜ İSTİHDAMI

Uluslararası Çalışma Örgütü, 2002 yılında Cenevre’de düzenlenen konferansta 12 Haziran gününü Dünya Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Günü olarak ilan etmiştir. 2002 yılından bu yana her yıl 12 Haziranda çocuk işçiliği sorunlarına küresel ölçekte dikkat çekilmesi, dünya kamuoyunda bilinç ve duyarlılık yaratılması amacıyla çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Çocuk işçiliğine karşı küresel mücadeleye destek olmak amacıyla ülkemizde de benzer etkinlikler yapılmaktadır. Dünya Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Günü’nün 13. yılında ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından çeşitli raporlar hazırlanmakta, çocuk istihdamıyla ilgili anketler yapılmakta, sonuçlar kamuoyuyla paylaşılmaktadır. Raporlardan ve anketlerden elde edilen veriler, günümüzde çocuk işçilerin karşı karşıya buldukları olumsuz koşulları ortaya koymaktadır (Karabulut, 2015: 1).

2.2.1. Dünya’da Çalışan Çocukların Durumu

Çocuk işçiliği dünya gündeminde de üst sıralara yerleşen manşetlerden biridir. Bu konu hakkında kesin bir çözümün bulunması gerekmektedir. Bir çocuğun çalışması, neredeyse bütün ülkelerde yaşanan bir olaydır. Sosyal açıdan da mühim bir sorundur. Ulusal yasalar ve uluslararası bazı standartlar olmasına rağmen, dünyanın birçok yerinde milyonlarca çocuk sağlıklarını, geleceklerini, hayatlarını hiçe sayarak zor şartlar altında çalışıyorlar. Bölgelerin gelişmişlik düzeylerine göre de dünya genelinde ortalama her 5 ile 3 çocuktan biri çalışmaktadır. Bu çocukların büyük bir kısmı gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadırlar (Tor, 2010: 30).

“Çalıştırılan çocuk”, “genç çalışan” kelimeleri kültürleri farklı milletlerde farklı şekilde tanımlanmaktadır. Bu kavramlar ülkeden ülkeye, gelişmiş ve gelişmemiş toplumlar arasında farklı açıklanmaktadır. Küçük yaştaki çocukların çalışma alanlarının çoğunda çalıştırılması bu konuyu daha da önemli hale getirmektedir (Karaman ve Özçalık, 2007: 32).

Bangladeş'te tarım, sanayi ve hizmet sektörü başta olmak üzere ülkedeki 5 – 17 yaş arası çocuk nüfusunu 7.4 milyonu tehlikeli ve ağır işlerde istihdam edilmektedir. Bangladeşli çocukların toplamda yaklaşık olarak %17.5'i istihdam edilmektedir. İstihdam edilen çocukların yaklaşık 4.2 milyonu tarım sektöründe çalışmaktadır. Bu sektörü 1.9 milyon ile hizmet sektörü ve 1.3 milyon ile sanayi sektörü izlemektedir. (Demir, 2012: 35).

Kolombiya'da işsizlik oranlarının yüksek olmasından dolayı çocukların da ailelerine katkıda bulunmaları için çalışma hayatında kendilerine yer buldukları görülmektedir. Yetişkin nüfusun işsiz kalması yoksulluğa bu da çocuk çalışanların sayısının her geçen gün artmasına neden olmaktadır. Çocukları madencilik, taş ocakları ve tuğla imalattı gibi ağır ve tehlikeli işlerde çalışarak hanehalkının gelirine katkı sağlamaktadır (Yıldırım, 2008: 15).

Dünya genelinde çocukların çalıştırılması büyük bir problemdir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün yayınlamış olduğu son raporda belirtildiğine göre 2008'de 5-17 yaş grubunda bulunan 308 milyon çocuk çalışmaktadır. 2004 yılıyla karşılaştırma yapıldığında bu yaş aralığındaki çalıştırılan çocuklarda 17 milyon kişilik bir azalma olduğu göz önündedir. Aynı yıllarda 5-14 yaş grubundaki çalıştırılan çocuklardaki sayı 196 milyon çocuktan 176 milyon çocuğa düşmektedir. 15-17 yaş aralığındaki çalıştırılan çocukların sayısında ise bu 4 yıllık sürede 2 milyon yükselerek 127 milyon kişiden 129 milyon kişiye yükselmektedir (Köseoğlu, 2012: 4).

Tablo 2.11. Dünya'da Çalışan Çocuklar, 2008 (Bin)

Yıllar	5-17 Yaş Grubu	
	Çocuk Nüfus	Ekonomik Olarak Aktif Çocuk
2004	1.566.300	322.729
2008	1.586.288	305.669
Değişim (%)	1.2	-5.2

Kaynak: (ILO: 2010: 7)

Gelişmekte olan dünyanın pek çok yerinde, çocuk işgücü endişe verici bir konudur. Çocuklar ailelerine ekonomik destek sağlayabilmek adına kendi çocukluklarını unutup çalışmaktadırlar. Uluslararası Çalışma Örgütüne göre Latin Amerika'da 5.7 milyon çocuk işçi çalıştırılmaktadır. Resmi iş gücüne katılmayan çocuklar, çocuk işçi değil, yaygın bir yanılgıdır. Ancak Uluslararası Çalışma Örgütü çocuk için zararlı olan herhangi bir iş için çocuk işçi refahını tanımlar. . Çocuk işçi olarak geniş kapsamlı nedenleri birçok kategoriler ve sınıflandırmalar mümkündür. Latin Amerika'da çocuk işçiliği ile mücadele zordur. Yoksulluk sadece doğrudan bir sonucu değildir (Tunçcan, 1999: 341).

Sanayi Devriminden sonra yoğun miktarda başlayan çocuk işgücü, çocukların istihdam edilmesinin yaşandığı İngiltere'de parlamentoda, çalıştırılan çocukların korunmasıyla ilgili çalışmalar 1802 yılında başlamış günümüze kadar devam etmiştir. 1802'de kabul edilen bir kanun ile çalıştırılan çocuklar için günlük çalıştırılma sürelerinin 12 saat olarak belirlenmiştir. Bu kanunla birlikte işveren kişi çalıştırdığı çocuk için kalacak yerini, yılda bir defa kıyafetini almak, okula gitmesini ve devam etmesini sağlamakla görevlendirilmiştir. Bu kanunun ardından işveren kişiler fakir ve kimsesi olmayan çocukları çalıştırmak yerine bu kanunun kapsamına girmeyen çocukları çalıştırmamanın yollarını aramışlardır. 1819'da çalıştırılan çocuklar için, ilk kanuna göre daha çok korumaya yönelmiş kuralları olan, ikinci kanunu kabul etmişlerdir. İkinci kanunla beraber çalıştırılmak istenen çocuğun yaşının minimum 9 yaş olmasına karar verilmiştir. 1825-1831 yıllarında değinmiş olduğumuz iki kanunda bazı maddeler iyileştirilmiş, 1833 yılında kabul edilmiş olan yeni kanun korumaya yönelik maddelerin kapsamını genişletmiş ve bu yasadan daha fazla çocuğun yararlanmasını sağlamıştır. Parlamentoda alınan karar sonrası 1842'de 13 yaşından küçük çocuklar için çalıştırılma yasağı getirilmiş, 1870 yılında da mecburi tam gün eğitim kabul edilmiştir (Demir, 2012: 23 – 24).

Tablo 2.12. Avrupa'da Çocukların Zorunlu Eğitim Süresi

ÜLKE	ZORUNLU EĞİTİM SÜRESİ
Almanya	12 Yıl
Belçika	12 Yıl
Hollanda	12 Yıl
İngiltere	10 Yıl
Fransa	10 Yıl
İtalya	9 Yıl
Danimarka	9 Yıl
Luxemburg	9 Yıl
Yunanistan	9 Yıl
İrlanda	9 Yıl

Kaynak: (Tunçcan, 1999: 346)

Fransa'da çocukların çalıştırılmasıyla ilgili yasa 1841 yılında onaylanmıştır. Bu yasaya göre 16 yaşının altındaki çocuklar tehlikeli ve ağır işlerde çalışamazdı ve 8-12

yaş arasındaki çocuklar işe kabul edilebilirler ancak bu çocukların günlük çalışma süreleri 8 saat olacaktır şeklinde karara bağlanmıştır. 1874’de çocuklar için bir yasa daha kabul edildi. İlk başlarda sadece kız çocuklarının kapsayan bu yasanın kapsama alanı zaman içinde genişletilmiş bütün sınıai işyerlerine çalıştırılan bütün çocukları kapsar hale getirilmiştir. Ayrıca bu yasa çalıştırılan çocukların işe başlama yaşları ve günlük çalışma süreleriyle ilgili maddelerde bulunmaktadır. 1892’de kabul edilen üçüncü bir yasayla ilk iki yasadaki yer alan maddeler çalıştırılan çocukların lehine daha çok iyileştirilmiş ve uygulanacakları alanlar daha da çok genişletilmiştir (Tunçcan, 1999: 341).

Almanya’da çocuklar için onları korumak adına atılan ilk yasal adım 1839’da Prusya’da mecliste görüşülmüştür. Yasa 9 yaşına gelmemiş çocuklar için madenlerde ve fabrikalarda çalıştırılmalarına yasak getirirken 9-16 yaş grubundaki çocuklar içinde gece çalışmayacaklarına dair hüküm vermişlerdir. Ayrıca bu çocukların günlük çalıştırılma süreleri için maksimum 10 saat olabileceği belirlenmiştir. İkinci yasa düzenlemesinde ise fabrikalarda çocukların çalışma yaşları 14 şeklinde karara bağlanmıştır (Tunçcan, 1999: 342).

Tablo 2.13. Bölgeler ve Ekonomik Faaliyetlerde Yer Alan Çocuklar

Bölge	Çocuk Nüfusu (milyon)		Ekonomik olarak Çocuklar (milyon)		Faaliyet Oranı	
	2000	2004	2000	2004	2000	2004
Asya Pasifik	655.1	650	127.3	122	19.4	18.8
Latin Amerika ve Karayipler	108.1	111	17.4	5.7	16.1	5.1
Sahra Güneyi Afrika	166.8	186.8	48	49.3	28.8	26.4
Öteki Bölgeler	269.3	258.8	18.3	13.4	6.8	5.2
Dünya	1119.3	1206	211	191	17.6	15.8

Kaynak: (TÜİK, İstatistiklerle Çocuk, 2014)

Bütün dünya genelinde gelişme yolunda ilerleyen veya az gelişmiş ülkelerdeki çocukların istihdam edilmesi çok mühim bir problemdir. 28 Eylül 1999'da yayınlanmış olan bir haber Uluslararası Çalışma örgütünün istatistikleri sonucunda dünya genelinde 5-14 yaş arasında bulunan 250 milyon çalıştırılan çocuk olduğunu belirtmektedir. Asya, Afrika ve Latin Amerika da çocukların iş gücünün, toplamdaki iş gücünün büyük bir miktarını oluşturmaktadır (Özalpuk, 2006: 22).

Tablo 2.14. İstihdamda Yer Alan Çocuklar, Tehlikeli İşler ve Çocuk İşçi, 2000-2012

		İstihdamda Yer Alan Çocuk		Çocuk İşçi		Tehlikeli İşler	
		('000)	%	('000)	%	('000)	%
Dünya	2000	355.900	23.0	245.500	16.0	170.500	11.1
	2004	322.729	20.6	222.294	14.2	128.381	8.2
	2008	305.669	19.3	215.209	13.6	115.314	7.3
	2012	264.427	16.7	167.956	10.6	85.344	5.4

Kaynak: (Efe ve Uluoğlu, 2015: 61)

Çocuklar açısından çalışmakta oldukları yerler sektörel anlamda göz önünde bulundurulduğunda dört başlıklı bir yapı karşımızda yer alır. Bu yapı; sanayi- ticaret ve hizmet alanlarında çalıştırılan çocuklar, ev işleri bakımından çalıştırılan çocuklar ve sokaklarda çalıştırılan çocuklar olmaktadır (Yıldırım, 2008: 21).

Çocuk çalışan kavramı, çalıştırılan çocuk kavramı, çocuk istihdamı gibi kavramlar yeni oluşmuş kavramlar değildir, tarihsel açıdan geçmişte de bu kavramlarla karşılaşılacaktır. Mezopotamya medeniyetleri içinde bulunan Sümerler de, çalıştırılan çocuklar olduğu hatta bu çocuklarında çalıştırılan kadınlar misali tam gün çalıştırılıp yarım gün çalışmış gibi ücret verilmektedir. Bir başka tablette ise ailelerde çalışan çocukların olduğundan ve bu çocukların aile geçimi sağladıklarından bahsedilmektedir (Kılıç, 2009: 13).

Gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere gelişmiş ülkelerde çocuk işçiliğinin çok yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Buna kayıt dışı ve ülkelerin çalışma yaşında olmayan ama ekonomik olarak bir işle uğraşan çocuk işçileri gizli tutmasını da eklersek çalışan çocuk sayısının daha yüksek rakamlarda olduğunu belirtebiliriz (Candan, 2007: 26).

2.2.2. Dünya Üzerinde Toplam Çalışan Çocukların Ülkelere Göre Dağılımı

Tablo 2.15'de belirtildiği üzere çalışan çocuk sayısının en fazla olduğu ülke Uganda'dır. Bu ülkeyi Kenya ve Senegal takip etmektedir. Türkiye ise bu sıralama içerisinde 10.sırada yer almaktadır. Türkiye'de çocuk çalışmasının fazla olması Türkiye'nin tam anlamıyla eğitime önem veremediğini göstermektedir. Çocukları okullara yönlendirmek eğitim ve öğretime önem vermek ülke gelişmişliği açısından önemli bir durumdur. %24 gibi bir oranla Türkiye'de de bu sorunun ciddi olduğu görülmektedir.

Tablo 2.15. Dünyadaki Toplam Çalışan Çocuk Sayısının Ülkelere Göre Dağılımı

ÜLKE	YÜZDE	ÜLKE	YÜZDE
Uganda	45.31	Mısır	11,23
Kenya	41.27	Endonezya	9,55
Senegal	31.36	Paraguay	7,87
Bangladeş	30.12	Meksika	6,73
Zimbabve	29.44	Guatemala	6,22
Zambiya	29.44	Kolombiya	6,22
Nijerya	25,75	Fas	5,61
Haiti	25,30	Arjantin	4,53
Kamerun	25,25	Nikaragua	4,05
TÜRKİYE	24	Uruguay	2,08
Pakistan	17,67	Portekiz	1,76

Brezilya	16,09	Cezayir	1,63
Hindistan	14,37	İtalya	0,38
Bolivya	14,36	Macaristan	0,17
Çin	11,55		

Kaynak: (Karaman ve Özçalık, 2007: 35)

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün yayınladığı Üçüncü Küresel Rapor'a göre, 5-17 yaş grubunda ekonomik faaliyetlerde bulunan çocuk işçi sayısı 352 milyondur. ILO, bu çocuk işçilerden 246 milyon çocuk işçinin durumunu kabul edilemez nitelikte bulurken, 106 milyon çocuk işçinin koşullarını, ILO'nun 138 sayılı İstihdamda Asgari Yaş sözleşmesine uyması, çocukların aileleriyle birlikte çalışması ve eğitim olanaklarından yararlanmaları bakımından kabul edilebilir nitelikte bulmaktadır. Küresel Rapor'a göre, çocuk işçi çalıştıran bölgelerin başında, Asya-Pasifik ülkeleri gelmektedir. Bu ülkelerde 5-14 yaş grubunda çalışan çocuk işçi sayısı 127 milyondur. Aynı yaş grubunda Güney Sahra ülkelerinde 48 milyon, Latin Amerika ve Karayipler'de 17.4 milyon, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde 13.6 milyon, Doğu Avrupa ülkelerinde 2.4 milyon, gelişmiş ülkelerde ise 2.5 milyon çocuk işçi çalışmaktadır. Küresel Rapor'a göre, bu ülkelerden Kenya, Brezilya ve Meksika'da 5-14 yaş grubu çocuk işçilerin toplam işgücünün yüzde 25-30'nu oluşturması dikkat çekicidir (Karabulut, 2015: 1).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÇOCUK İŞGÜCÜ İSTİHDAMININ EKONOMİK ETKİLERİ

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından gerçekleştirilen 2012 Çalışan Çocuklar Anketine göre, Türkiye’de 6-17 yaş aralığında olan çocuk nüfus 15 milyon 247 bin kişi olarak belirlenmiştir. Çocuk sayısından 2006 yılına göre bir artış yaşanmış ve bu duruma paralel olarak okula devam eden çocuk sayısında da bir artış meydana getirmiştir. 2012 verilerine göre çocukların 893 bini ekonomik bir işte çalışmaktadır. Çalışan çocukların 493 bini kırsal yerlerde 400 bini ise kentsel yerlerde yaşamaktadır. 2006 yılında ise 890 bin çalışan çocuğun olduğu dikkate alınırsa 2012 yılında çalışan çocuk sayısında 3 bin kişilik bir artış gerçekleşmiş ve çalışan çocuk sayısı 893 bin kişiye ulaşmıştır (TÜİK, 2012: 16).

TÜİK' in 2006 yılı anketi tarafından elde edilen neticelere göre; ekonomik çalışma ortamlarında bulunan çocuklardan 538 bini ücretli, günlük ödemeli, kendi hesabına yada patron olarak bir gelire sahip olmaktadır. Bununla beraber çocukların %68 oranı kadar erkektir. %68.9 kadarı şehirlerde yaşamlarını sürdürmektedir. %80 civarı asgari ücret düzeyinin aşağısında bir kazanç sağlamaktadır. Sağladıkları net aylık gelirin ortalaması 234 Türk Lirasıdır. Erkek çocukların aylık kazançları 230 TL iken kız çocuklarda bu rakam 244 TL'dir. Şehirlerde sahip olunan net aylık kazanç 241 TL iken köy yerlerinde 219 TL aylık kazançta sahip olunmaktadır (Acaroğlu, 2010: 50).

Bu bölümde Türkiye’de çocuk işgücünün ekonomik etkilerine değinilerek çocuk işçiliğinin olumlu ve olumsuz etkilerini anlatılacaktır.

3.1. ÇOCUK İSTİHDAMININ OLUMLU EKONOMİK ETKİLERİ

Çocuk istihdamının ekonomiye katkısı; istihdam değerlerinin artırılması, gelir düzeyinde yaşanan artış, etkin kaynak dağılımının sağlanması ve piyasa ekseninde firmaların rekabet edebilirlik düzeyinin artırılması olarak sayılabilir. Bu başlık altında çocuk istihdamının ekonomiye olan olumlu etkilerinden bahsedilecektir.

3.1.1. İstihdamın Artırılmasına Katkısı

Ekonomik anlamda gelişme ve gelir dağılımı, yoksulluğa etki etmektedir. Ekonomik gelişmenin yoksulluk sayısını düşürmede gerekli olduğu genel olarak onaylanmakta aynı zamanda yoksulluk üzerindeki etki seviyesi tartışmaya açık bir konudur. Ekonomik gelişmenin üretimi artırması yeni istihdam fırsatlarını ortaya çıkarmaktadır. Netice olarak işsiz olanların ekonomik etkinliğe katılımı kazançlarının artmasını sağlamaktadır. Yoksul kesimin kazançlarındaki fazlalaşma eğitim, sağlık ve bireysel gelişim bütçelerini artırarak yoksul olan kesimin verimliliğini yükseltecek ve neticede artan istihdam sayesinde ekonomik bir büyüme ortaya çıkaracaktır (Kulaksız, 2014: 96).

Çocuk işgücü istihdamının en önemiyet teşkil eden etkisi şüphesiz istihdam ortaya çıkarması ve işsizliği engellemesidir. Çocuk işgücünde ekonomik faaliyetler yoğun olmasından dolayı, üretim faktörü olarak emek dikkat çekmektedir. Bu şekilde ekonomide istihdam edilmeyen veya yeteri kadar istihdam edilemeyen işgücü, toplumsal gereksinimleri bitirip toplumsal yararı en yükseğe çekecek şekilde araya girmektedir. Bu durumda çocuk işgücü istihdamının işsizlik olayını düşürücü niteliğine dikkat çekmektedir. Kayıtlı sektörde kişinin kendisine iş imkânı bulamaması bireylere hem çalışma hem de kazanç sağlayabilme olanağı çıkarmakta, bu tarz etkinlikler doğal işsizlik sigortası rolüne geçmektedir (Candan, 2007: 73).

3.1.2. Çalışanların Gelir Düzeylerinin Artırılmasına Katkısı

Şehirlerde işgücü pazarındaki değişikliklerinden dolayı ortaya çıkan zorlukları en çok hisseden toplumsal kesim, başka bir kişiye bağlı olarak çalışan kişilerdir. Başka bir kişiye bağlı olarak çalışmanın yanında kazançların en önemiyetli kaynağını teşkil eden ücretlerin belli zamanlarda sabit bir şekilde kalması ve ortaya çıkan negatif ekonomik şartlar sebebiyle gün geçtikçe yetersiz olması, bu kesimin en büyük sorununu dikkat çekmektedir. Gelişmişlik gösteren sanayi toplumlarında da eş değer özellikte problemlerle karşılaşmak muhtemel bir durumdur. Ancak, bahsi geçen toplumlarda mevcut durumda olan iş güvencesi, etkin emek pazarı politikaları, işsizlik sigortası, kıdem tazminatı gibi kuruluşlar, problemin ciddiyetini düşürürken, Türkiye gibi gelişip büyümekte olan toplumlarda birine bağlı olarak çalışan bireyler kazançtaki

farklılaşmalara karşı fazla güvensiz bir şekilde bulunmaktadır. Bu kazanç kayıplarına karşı resmi olan ve kalıcı olan çözümler olmaması karşısında, çocuk işgücü kendi problemlerine kendileri bazı çözümler ortaya çıkarmakta ve ek bir işte çalıştırılmaktadırlar (Candan, 2007: 73).

Özellikle, kazancın yetmemesi ve kazançlardaki ciddi azalmalar karşısında birine bağlı olarak çalışan bireylerin doğal bir şekilde bazı ilave işler ortaya çıkardıkları görülmektedir. Ek işçi özelliği taşıyan bayan ve ihtiyarların aile bütçesine fayda sağlamak gayesiyle, durgunluk süreçlerinde emek pazarına katılım sağladıkları görülmekte, çocuklar eğitimlerin devam etmemesi karşılığında bile olsa, kazanç sağlayıcı çalışmalara girmek zorunda kalmaktadır (Güloğlu, 2003: 456).

3.1.3. Kaynakların Etkin Dağılımını Sağlaması

Çocuk işgücü esasında bir istihdam eylemidir ve bu eylem neticesinde bazı kişiler kazanç sağlamakta ve bu doğrultuda yaşamlarını sürdürmektedir. Ülke eğer, kayıtlı sektörden toplamış olduğu fonları istihdam yaratacak şekilde yönlendiremiyorsa, vergi ve fonların girişimcilerin elinde kalması iktisadi büyüme açısından daha olumlu olacağı düşünülmektedir (Kararslan, 2010: 144). Sebebi ise vergiden kaçan işveren ve vatandaşların ellerinde kalan fonlar daha ucuzdur. Bu fonlar üretime dönüştüğü zamana üretim de bir artışın meydana geleceği beklenmektedir (Aydemir, 1994: 212). Bu hususta esas nokta girişimci kişilerin ülkeye vermeleri lazım gelen vergi, SSK primi gibi maddi gerekliliklerin, çocuk işgücü istihdamı sonucunda ülkeye vermeyip, imalata kanalize etmeleridir (Candan, 2007: 74). Artan üretim çoğaltan etkisi oluşturarak tasarrufların yatırımlara geçiş hızını ve oranını fazlalaştırarak ekonomiye bir hava katacaktır. Aynı zamanda daha çok yatırım ve daha fazla istihdam yapılabilecektir (Ekin, 1995: 21).

Aynı zamanda, bu hususta bürokratik ve düzenleyici ödemelerin olmamasından dolayı kaynaklar direk olarak ürün ve hizmetlerin imalatına kanalize olmakta ve imalat fazlalaşmaktadır. İmalat daha az bir bütçeyle yapılmakta ve bunun kapsamında fiyatlar resmi sektörle karşılaştırıldığında daha az düzeyde olduğu belirlenmektedir. Bunun neticesinde ekonominin canlı olması sağlanmakta ve kaynakların aktif ve faydalı kullanılmasına imkân sağlanmaktadır. Klasik İktisat Ekolündeki gibi, çocuk işgücü

olarak ülke otoritesine belirtilmeden çalıştırılması; işgücü pazarının görünmeyen el nedeniyle dengeye ulaşmasına ve bütün çalışanların istihdam edilmesine sebebiyet vereceği biçiminde anlaşılmaktadır. Bu şekilde işgücü fiyatını, işgücü isteğini pazar kendisi belirlemekte ve ekonomide tam istihdam ve ücret düzenliliği sağlanmış olmaktadır. Neticede çocuk işgücü istihdamın sonucunda pazarlardan devletin müdahalesini yok edilirse, pazarlar bir dengeye ulaşmakta ve aktif ir kaynak dağılımı ortaya çıkmaktadır (Candan, 2007: 74 – 75).

3.1.4. Firmaların Rekabet Gücünün Artırılmasına Katkısı

Vergi gibi, çalışan işçiler üzerinden verilen yüksek miktarlarda kamusal yükümlülükler çocuk işgücü ekonomisinde olmadığından ötürü bu sektördeki üretim maliyetleri az olacak, bunun neticesinde satış ücretleri az olacak, ülke içi ve ülke dışı piyasalarda firmaların rekabet gücü artacaktır. Vergi ve benzeri fon şeklinde, çalışan üstünden ödenen fazla rakamlarda kamusal yükümlülükler kayıt dışı mali alanlarda bulunmadığından sebeple bu sektördeki imalat maliyetleriz az seviyede olacak, bunun neticesinde satış fiyatları düşük olacak, ülke içi ve ülke dışı piyasalarda firmalar rekabet gücü kazanacaktır (Candan, 2007: 75).

3.2. ÇOCUK İSTİHDAMININ OLUMSUZ EKONOMİK ETKİLERİ

Çocuk işgücü istihdamı; Türkiye'deki topluma ve ekonomiye verdiği zararlar birlikte en büyük negatif etkiyi, yabancı kaçak işçilerin artmasına vermektedir. Çocuk işçileri iş kazasına uğradığında ya da mesleki bir hastalığa yakalandığında veyahut rahatsızlık geçirdiğinde SSK'nın tedavi olanaklarından faydalanamaz. Hastalığı boyunca geçici olarak sağlanan iş göremez ücretinden yararlanamaz. Çocuk işçiye, sakatlandığı zaman malullük maaşı; öldüğünde ailesine ölüm maaşı; işsiz kaldığında işsizlik maaşı verilmez. Çocuk işçi, asgari ücretten daha az, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinden faydalanamayarak herhangi bir ücret verilmeden (herhangi bir tazminat) her vakit işi bıraktırma tehlikesi ile çalışmaktadır (Kanlı, 2007: 36).

İş yasası haftalık 45 saatten daha fazla olan çalışmalar asgari olarak %50 zamlı olarak ödemeyi ihtimal olarak vermektedir. Çocuk işçiler için mesai saati olayı bulunmamaktadır. Patronun emir ve talimatlarınca normal olarak öngörülen çalışma

saatlerinden fazla olarak, bazen hafta sonu tatili, bayram tatili gibi çalışanın hakkı durumundaki tatillerde de çalışmaz durumunda bırakılmaktadırlar (Candan, 2007: 75).

3.2.1. Vergi Gelirlerinin Azalmasına Etkisi

Kayıt dışı bir ekonominin bulunması da, çocuk işçiliğini etkilemektedir. Kayıt dışı ekonomi, ekonomiyi değiştiren kanunlara karşı olarak oluşturulan belgeye bağlı olmamış faturasız satışlar, sigortası bulunmaya çalışanın olması gibi ekonomik işlemler olarak tanımlanmaktadır. Vergi kaçakçılığına sebebiyet veren bu olay ikinci bir ekonomi dalını teşkil etmektedir. Basit Parasal Oran Yöntemince; 2001 senesinde Türkiye içerisinde kayıt dışı GSMH, kayıtlı GSMH'nin %66,2'si kadarına varmıştır. 1968-2001 senelerinde genel rakam ise %45 civarındadır. 2006 senesi Hanehalkı İşgücü Anketi neticelerince; toplam istihdamın %48,5'i kayıtlı değildir. Türkiye'de hem maddi sektörde hem de işgücü pazarında kayıt dışılık rakamları fazladır. Kayıt dışı ekonominin genişlemesi, resmi istatistiklerin doğru olmamasına, kaynakların fayda vermeyen alanlara yönelmesine, kamu gelirlerin düşmesine ve çocuk işçiliğine sebebiyet vermektedir (Günöz, 2007: 50).

İstihdam edilenlerin çocuk olmasından dolayı ülkenin sigorta prim kazançlarıyla birlikte vergi gelirlerinde de düşüş gerçekleşir. İstihdam etkinliklerinin çocuk olarak gerçekleştirilmesi sonucunda sağlanan kazanç ile oluşturulan katma değer vergilendirilmemesi sebebiyle ülkede ciddi seviyede bir kazanç kaybı oluşur. Ülkede kazanç kaybı olması sonucunda bütçede bir açık meydana gelmekte ve sosyal güvenlik kuruluşlarının dengesinde bir bozulma meydana gelmektedir. Bu durum ülkenin yapması lazım gelen ve ehemmiyet teşkil eden kamu hizmetlerinin kaynaklarını güç bir duruma sokmakta ve kamu hizmetlerinin gerçekleşmemesine sebebiyet vermektedir (Candan, 2007: 76).

Devletin çocuk işgücü istihdamı sebebiyle alamadığı vergilerden dolayı düşen kazançlarını yükseltmek gayesiyle dolaylı olarak vergilerde bir artış yaratmakta veya borçlanma oluşmaktadır. Bu durum ekonomik dengeyi net olarak bozmaktadır. Ekonomide aracılı vergilerin fazlalaşması kazanç adaletinin bozulmasına, kazançta adaletin bozulması ise sosyal yapının kaymasına sebebiyet vermektedir. Aynı zamanda ülkenin uzun soluklu borçlanması sonucunda ise ekonominin uzun soluklu dengelerinin

alt üst olacağından dolayı, ekonomik yapıyı düzensiz bir duruma sokacaktır. Bu durum devleti krizlere ve borçlanmaya açık bir duruma sokacaktır. Aynı zamanda sosyal güvenlik primleri net olarak alınmadığında, sosyal güvenlik kuruluşları üzerinde negatif bir baskının oluşacağı aşikârdır. Patronlar sosyal güvenlik sisteminin prim gelirlerinde bir düşüş meydana gelince etkin kayıtlı olan sigortalılardan aldıkları prim rakamlarını fazlaştırmakta, emekli olanlarına hayat kalitesinin altında emekli maaşı vermek durumunda kalmakta ve uzun süreçte ödenek rakamlarını fazlaştıramamaktadır (Candan, 2007: 77).

3.2.2. Vergi Adaletinin Ortadan Kaldırılmasına Etkisi

Çocuk işgücü istihdamı vergilemede bir adaletsizliğe sebebiyet vermesi, ekonomik göstergelerin güvenilirliğini düşürerek ekonomi idaresini güçleştirmesini, haksız bir rekabetin oluşması ve sosyal güvenlik sisteminde bir dengesizliğe sebebiyet vermesi, hukuk ülkesine ve rejime olan itimadını düşürerek etnik değerleri bozmaktadır. Çocuk işgücü istihdamı sonucunda ortaya çıkan vergi kazancı kaybı, etkinliklerini kayıtlı bir şekilde devam ettiren mükelleflere yansıtılarak vergide adaletin kaybolması durumunu meydana getirir. Çalıştırdığı çalışanları kayıtlı bir şekilde vergi ve sigorta gibi maddi ve sosyal vazifelerini gerçekleştiren patronlar ile çocuk çalıştıran patronlar arasında vergi adaleti ortadan kaybolur. Bu durum, toplumsal yapıda moralleri düşüren, halk otoritesine karşı bir itimatsızlığı ortaya çıkaran ve bunun kapsamında kişisel veya organize vergi direncini fazlaştıran bir oluşum olmaktadır (Kanlı, 2007: 35 – 36).

3.2.3. Haksız Rekabete Etkisi

Patronlarca çocuk işçiliği doğrultusundaki istek, çocuk işçiliğinin oluşmasının bir sebebidir. Piyasa koşulları, ekonomik ve maddi sorunlar, bazı patronlarca çocukların daha az ücret ve uysal işgücü olarak değerlendirilmesi ve bu hususta yeteri kadar bilincin olmaması, küçük çaplı firmaların ekonomik ve teknik olanaklarının yeteri kadar olmayışı, bazı ailelerin ise evlatlarının iş sahibi olabilmesi amacıyla patronlardan istekleri gibi nedenler, patronların çocuk çalışan almasına sebebiyet vererek haksız bir rekabet ortamı oluşturmaktadır. Aynı zamanda çocukların fiziksel niteliklerinden doğan bazı yetenekleri, çocuk işgücü talebini ortaya çıkaran ehemmiyet teşkil eden sebepleri içerisindedir. Özellikle el dokuması halı imalatında çocukların daha hareketli ve

becerikli olması, bu sektörde çocuk çalışan talebinin artmasına sebebiyet vererek bu sektörde haksız bir rekabete sebebiyet vermektedir. 1980 senelerinden başlayarak gelişim gösteren devletlerin sanayileşme tekniklerini benimsemesi sebebiyle bu devletler, kendi aralarındaki rekabette üstünlük kurabilmek için işgücü harcamalarında bir azaltma gereksinimi duymuştur. Özellikle emeği fazla olan sektörlerde çocuk işgücünden faydalanmanın fazlalaşmasına sebebiyet veren bu oluşum bazı vakitlerde çocuk çalışan almakla birlikte bir istismar söz konusu olmuştur (Kulaksız, 2014: 108).

Çocukların haklarını gerektiği gibi muhafaza eden hukuksal düzenlemelerinin bulunmadığı veya yeteri kadar bir denetimin olmadığı ülkelerde maliyeti az çalışanlardan faydalanarak haksız rekabete bir adım öne geçmek ve daha fazla kazanç sağlayabilmek isteyen özellikle küçük firmalar, çalışmasında bir sorun olmayan yaşlardaki bireyler yerine daha düşük miktarlarda iş yapan ve haklarını bilmeyen çocuk çalışanları kullanmayı tercih etmektedir. Örnek verilecek olursa; çocuk çalışanlar Hindistan içerisinde bulunan şişe imalatında, Peru içerisindeki tuğla imalatında, Brezilya içerisindeki şeker kamışı kesiminde vb. gibi işlerde günde 14 saate kadar çıkan ve ücreti 60 Cent kadar olan ücretler karşılığında işe alınmaktadır (Efe ve Uluoğlu, 2015: 55).

Çocuk işgücü istihdamı, firmalar arası rekabet ortamlarına negatif etki yapar ve resmi sektörde etkinlik gösteren firmalara yani kayıtlı firmalara, kayıtlı olmayan yani resmi olarak varlığı görülmeyen firmalar tarafından dolaylı yollarla ceza verilmiş olur (Kanlı, 2007: 36).

3.2.4. Ekonomik Verilerin Doğru Değerlendirilmesinin Engellenmesine Etkisi

Fazla gelişme gösteremeyen devletlerde maddi kaynakların ve sağlanan kazancın adil olmayan bir dağılımı nedeniyle kaynaklanan göç hareketi, bahsi geçen devletlerde şehirleşmenin hızlı bir şekilde olmasına ve çarpık bir gelişme göstermesine sebebiyet vermektedir. Bununla beraber, çok gelişme gösteremeyen devletlerde şehirleşme olgusu, batı örneklerinde değişik olarak, ekonomik gelişmeyle bir alakası olmayıp daha hızlı bir gelişme söz konusu olmaktadır. Bu değişiklik dolayısıyla batı devletlerinde şehirlere göçülmesinin sebebiyet verdiği istihdam potansiyeli çok

gelişmemiş devletler için bir anlam ifade etmemekte, köy yerlerinden şehirlere gelen nüfus hareketi gizli işsizlik olayını açık bir duruma sokan ve işsizlik fazlalaştıran bir rol üstlenmektedir (Tunçcan, 2000: 245).

Gelişim göstermeye devam eden devletlerde kişi başına düşen kazancın sınırlı olması okul dönemindeki çocukların eğitimlerinden ayrılmasına sebebiyet veren en ciddi nedendir. Bu durumdaki aileler ve çocukları için, eğitim ve öğretimin ortaya çıkardığı maddi maliyet çift boyutludur. Bunlardan birincisi ve dolaylı olmayanı eğitim harcamaları için aile gelirinden bir kaynak sağlanması zorunludur. İkinci olan ve dolaylı olan maliyetse; okumaya yönelen çocuk bireyin çalışma piyasalarına emek teşkil etmemesi neticesi ailenin eksi kalacağı potansiyel bir gelirden ortaya çıkan fırsat maliyetidir (Tunçcan, 2000: 248).

Çocuk işgücü istihdamı resmi ve maddi göstergelerin sağlıklı olmaması ve noksan olması sebebiyle maddi göstergelere karşı bir itimsizliği ortaya çıkarmakta ve maddi durumun yanlış olarak değerlendirilmesine sebebiyet vermektedir. İdareye göre, idare zaman zarfında planlama evresinde problemi çözmek amacıyla hedef belirlemek ve kaynakların aktif kullanımında zorunlu olan önlemleri oluşturmak olanaklı bir durumda olmayacaktır (Candan, 2007: 78).

3.2.5. Çalışma Hayatının Verimliliğinin Azalmasına Etkisi

Çocuk işgücü istihdamıyla işe alınan çocuk işçiler az bir ücret, sosyal bir güvencenin bulunmayışı, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinde noksan olarak istihdam edildiklerinden dolayı çalışma yaşantısında bir verimlilik söz konusu olmamaktadır. Çocuk istihdamından dolayı işe alınan çocukların büyük bir bölümü normal iş saatlerinden daha çok çalıştırılmakta hem vücut olarak hem de ruhsal olarak sömürülmektedirler. Bundan dolayı çalışmalarında bir verimlilik olmamaktadır (Tor, 2010: 34 – 35).

Çalışan bireyler çalışma ortamlarında çok sayıda risk ile burun burunadır. Çocuk işçi herhangi bir çalışma kazası yada mesleki bir hastalık ile burun buruna gelmeleri durumunda aralarında bir iş sözleşmesi bulunmadığından dolayı patronlar tarafından basit bir şekilde işten atılabilmektedirler. Sosyal bir güvencesi bulunmayan çocuk işçi maddi olarak kuvveti olmadığından dolayı hastalığını yada çalışma esnasında oluşan

kazadan dolayı bir tedavi imkanı bulamamaktadır. Nitekim Türkiye'de 2006 senesinde toplamda 79.027 adet iş kazası ve mesleki hastalı ortaya çıkmış ve toplam 1.601 adet işçi yaşamlarını yitirmiştir (Candan, 2007: 78).

3.2.6. Çocuk Emeğinin Sömürülmesine Etkisi

Gelişimlerini tamamlamış olan devletlerin genelinde 18 yaş altı işçiler maddi olarak büyük bir ehemmiyet teşkil etmektedirler. Bununla beraber hiçbir devlet tam manasıyla bu genç potansiyeli fiziksel, sosyal ve maddi risklerden muhafaza edememişlerdir. Kayıt dışı çocuk işgücü bu hususun eylem olarak yapılabilmesinin somut numunelerindedir. Bu hususta az sayıda devlet lazım gelen önlemleri alabilmiş fakat yapılması lazım gelen çok sayıda şey bekleme durumundadır. Çocuklar ruhen ve bedenen gelişimlerini sürdürmekte olduklarından dolayı, çalışıp maddi bir gelir sağlama gibi önemli bir hususta kendi kendilerine ve hür olarak sağlıklı bir şekilde karar alma yetkisinden noksanıdır. İstismara çok açık bir durumda bulunan konular, halk ve toplumsal örgütlerin odak noktası haline gelmiş ve bu hususta tanımsal ve hukuki değişiklikler yapılmıştır (Kulaksız, 2014: 107).

Çocuk işgücüne karşı kanunları olan endüstrileşmeyi başarmış devletlerin bir kaçında, yaşları sebebiyle çalışması illegal olan çok sayıda çocuğun sağlıksız şartlarda ve kayıt dışı çalışma ortamlarında iş yapıyor oldukları görülmüştür. Bu çocuk grubunun yaşlarının bir getirisi olarak bilinç düzeylerinden doğan yasal haklarının bilincinde olmamaları ve uygunsuz koşullarda geleceklerini tehlikeye atarak iş yapmaları ciddi bir sorundur. Bundan daha kötü olarak bu çocuklarının ailelerinin de bunları bilmiyor olmalarıdır (Kulaksız, 2014: 107).

Çalışmaya başlamış olan çocukları çocuk işgücünün negatif kısımları hususunda bilgi vermek ve onlara eğitim vermek bu işi daha da önceden yapmaya kıyasla ehemmiyet teşkil edecek seviyede noksan ve yeterli olmamaktadır. Eğitimi sürdürüp de çalışan çocuklar için bundan kurtuluşun tek yöntemi okullarda sağlanacak sağlık eğitim seminerleri ve rehberlik hizmeti olabilmektedir. Ülkelerin okullarda göstereceği sağlık ve rehberlik eğitimlerini teşvik etmesi büyük bir ehemmiyet teşkil etmektedir (Kulaksız, 2014: 107).

Çocuk işçilerin herhangi bir güvencesi bulunmamaktadır. Çalışma zamanları uzun, verilen paralar azdır. Çocuk çalışanlar çalıştıkları işyerlerinde patron veya olgun işçilerce kötü davranışlarla karşılaşmaktadır. Çocukluk zamanı kişinin kişilik evresinin gelişim gösterdiği ve eğitime en fazla gereksinim duyulan bir vakittir. Eğitim ve öğretim veren kurumlarda eğitim verilmesi lazım gelen bir yaşta çocukların iş hayatına atılması, ilerleyen zamanlarda eğitimi bulunmayan bir nesille toplumun karşılaşmasına sebebiyet verecektir (Candan, 2007: 79).

3.2.7. Yabancı Kaçak İşçiliğin Artmasına Etkisi

Çocuk işgücü istihdamının çok az da olsa pozitif etkileri bulunmasına rağmen, yabancı kaçak çalışan istihdamının toplumun ve ekonominin üzerinde bütünüyle negatif etkileri bulunmaktadır. Yabancı kaçak çalışanlar; çalıştıkları devletin asgari ücret seviyesinin aşağısında, sağlık bulunmayan çalışma ortamlarında, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinden yoksun bir biçimde istihdam edilmektedirler. Yabancı kaçak çalışanların esas gayesi para biriktirip kendi ülkelerine tez bir vakitte geri dönmektir (Candan, 2007: 79).

Yabancı kaçak çalışanlar ülkeye giriş müsaadesi, oturma müsaadesi gibi resmi durumlar karşısında da kaçak olduklarından dolayı illegal olarak çalıştırıldıklarını resmi kurumlara bildirmemektedirler. Patronlar yabancı ve kaçak çalışanların bu durumundan yarar sağlayarak az paralarla çalıştırılmakla kalmayıp bazı vakitler emeklerinin gereği olan ücreti alamamakta ya da eksik olarak almaktadırlar. Yabancı kaçak çalışanların fazlaşması sonucunda ülkenin vatandaşları işsiz kalmakta, toplum içerisinde işsizlik sorununun sebebiyet verdiği sosyal patlamalar ortaya çıkmaktadır. Yabancı kaçak çalışanlarla mücadele neticesinde ülkenin vatandaşlarına istihdam olanağı sağlanacak, devletin vergi ve sigorta primi kazançları fazlaşacak ve işsizlik sorunuyla olan savaşta ara açılmış olacaktır. Çocuk işgücü istihdamı, ülkenin bazı kazançlarına engel olmakta, yoksulluğa, adaletsiz gelir dağılımına, firmalar arasında haksız rekabet ortamının oluşmasına ve birçok negatif etkiye sebebiyet vermektedir (Candan, 2007: 80).

3.2.8. Sosyal Güvenlik Sisteminin Mali Yapısına Etkisi

Çocuk işgücü istihdamının maddi tutarı reel olarak çok fazladır. 2006 senesinde 17,6 milyar TL olarak oluşan sosyal güvenlik açığı 2007 senesinde 26,4 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2008 senesinde ise bu husus 28,8 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu açıkların ehemmiyet teşkil edenlerin içinde en ciddi olanı çocuk işgücü istihdamıdır (ÇSGB, 2007).

Düşük prim vererek daha çok hizmet isteyen bir toplumun ortaya çıkmasına sebebiyet veren erken emeklilik kanunları neticesinde sosyal güvenlik sistemi aktüeryal dengeleri alt üst olmuştur. Aynı zamanda çocuk işgücü istihdamı sonucunda prim alacakları yetersiz olması sosyal güvenlikteki açığın gün geçtikçe genişlemesine sebebiyet vermiştir. Her sene hazırlanan bütçelerin en ehemmiyetli problemlerinden birisi sosyal güvenlik açıklarının kaynağı olmuştur (Candan, 2007: 80).

Tablo 3.1. Sosyal Güvenlik Açığının Yıllar İtibariyle Seyri

(Milyar YTL)	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
SSK	1.108	2.236	4.808	5.757	7.411	8.297	11.285
BAĞKUR	1.779	2.930	5.078	5.712	6.880	4.712	8.432
EMEKLİ SANDIĞI	1.483	2.648	3.533	4.465	5.273	5.027	6.728
TOPLAM	4.370	7.964	13.419	15.934	19.564	18.036	26.445

Kaynak: (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2007)

Tablo 3.1'de görüldüğü gibi sosyal güvenlik açıklarının zaman geçtikçe yükseldiğini, sistemin ilerleyen zamanlarda tıkanacağı gözlemlenmektedir. Bu hususa göre 2008 senesi bütçesinin %13 civarında oranı, emeklilere verilen ilave ödemeler içerisine katıldığında ise %16,6 gibi bir oranı, sosyal güvenlik kurumlarının açıklarının giderilmesi için harcanmış olacaktır. SSK, BAĞ-KUR ve Emekli Sandığı masraflarını içerisinde bulunduran sağlık harcamaları 2007 senesinde 2006 senesine göre %15,9 oranında fazlalaşarak 20.3 milyar TL'ye yükselmiştir. 2008'de sağlık harcamaları 23,1 milyar TL olmuştur (ÇSGB, 2007).

3.2.9. Sendikalaşmaya Engel Olması

Çocuk çalışan bulunduran illegal sektörler, sosyal güvenlik sistemini bitirmekte, vergi gelirlerinde bir düşüşe sebebiyet vermekte ve sendikaları tehlikeye sokmaktadır. Çocuk işgücü istihdamı sebebiyle çalışanların sendikalaşmaya karşı oldukları görülmektedir. Bu nedenle sendikaların bazı sorumlulukları bulunmaktadır. Yoksulluğu engelleyici politikalar ortaya çıkarmalı ve hayata geçirilmesinde etkin bir rol oynamalıdır. Asgari ücretin belirlenmesinde sosyal yan olarak tarafını belli etmeli ve bir tek asgari ücret olayını faaliyete geçirmede gayret göstermelidir. Çocuk işçiliğine dönük ve hukuki imalar normlarının yerleşmesini sağlayıcı etkinlikler oluşturarak bir denetim organı olarak rol üstlenmelidir. Taşeron veya diğer imalar şekillerinde çocuk çalışan çalıştırılmayacağı hakkında toplu sözleşmelere hüküm vermek ve bunları kontrol etmek esas vazifeleri içerisinde olmalıdır. Küçük ve illegal olarak varlığını sürdüren işyerlerini de örgütleyebilecek bir sendikal perspektifi ortaya çıkarmalıdır. İşyerlerinde çalıştırılan çırak ve kalfaların gayesine uygun istihdamına özen gösterilmeli ve bunların problemleri ile alakadar olunmalıdır (Güneş, 2001: 8).

Çocuk işçi bulunduran firmalarda sendikaların etkinlikleri güçleşmektedir. Çocuk işgücü istihdamının fazlalaşması ile birlikte sendika bünyesindeki işçi adedi düşmektedir. Sendikalaşma oranının azlığı gerçek ücretlerin düşmesine, örgüt olmadan ve dağınık bir toplum yapısına sebebiyet vermektedir. Çalışanlar iş hayatıyla alakalı mevzuat ve ellerinde bulunan haklar hususlarında bilgisiz kalmaktadır. Çocuk işgücü istihdamında çocuklar toplu pazarlık, sendika üyeliği ve grev haklarından eksik kalırlar. Çocuk işçiler patronu ile aralarında oluşan problemlerini kişisel olarak halletmeye çabalamaktadırlar (Candan, 2007: 82).

SONUÇ

Tarihsel süreç içerisinde çocuk kavramı, farklı bakış açıları doğrultusunda farklı temellerde algılanmış ve bu doğrultuda anlamı da süreç içerisinde değişiklik göstermiştir. Örneğin; geleneksel aile modelinin hâkim olduğu kırsal toplum yapısında çocuk, aile için sadece duygusal anlama sahip bir aile ferdi olarak görülmemekte, aynı zamanda fazla işgücü bunun yanında yaşlılık döneminde anne ve babaya bakacak bir sosyal güvenlik aracı olarak değerlendirilmektedir.

Çocuk kavramının tanımlanmasında ülkelerin gelişmişlik düzeyleri etkili olduğu gibi, farklı yaş dönemlerinin de ölçü olarak kabul edildiği görülmektedir. Sosyolojik, psikolojik, hukuki, siyasi vb. birtakım ölçütlere göre farklı kapsamlarda değerlendirilmesi adına farklı şekillerde tanımlanabilen çocukluk döneminin hangi yaşlarda başladığı ve hangi yaşlarda sona erdiği de bu nedenle toplumdaki farklılıklarla gösterilmektedir.

Ülkelerin hukuki mevzuatları temelinde de çocuk kavramının ve çocukluk dönemi yaş sınırının farklı ele alındığı görülmektedir. Bu çerçevede Türk Hukuk Sistemi'nde de konu ile ilgili birçok yasal düzenlemede bulunulması söz konusudur. Örneğin; 22.11.2001 Tarih ve 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu kapsamında bir kimsenin reşit olabilmesi için, evlilik ve ergin kılınma gibi birkaç istisna dışında 18 yaşını tamamlamış olması gerektiği hükme bağlanmıştır. Bu nedenle de 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nda yer verilen hüküm gereği, 18 yaşını tamamlamamış olan tüm bireyler çocuk olarak kabul edilmektedir.

Türkiye tarafından onaylanmış olan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde – 1 kapsamında da 18 yaşından küçük herkesin “çocuk” olarak tanımlandığı görülmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından ise; 15 – 25 yaş grubunda yer alanlar “genç işçi” olarak kabul edilmekteyken, 15 yaşın altında olan ve aile bütçesine katkıda bulunmak ya da yaşamını kazanmak amacıyla çalışanlar “çocuk işçi” ya da “çocuk çalışan” olarak nitelendirilmektedir.

Çocuk işgücü, gelişmekte olan ülkelerde daha çok karşılaşılan bir durum olmakla beraber gelişmiş ülkelerde de görülen ve hala çözülemeyen bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Temel nedeninin, fakirlik, gelir dağılımındaki adaletsizlikler,

hızlı nüfus artışı, eğitim imkânlarına ulaşmada yaşanan zorluklar, eğitimin maliyeti, eğitimin niteliği, hanehalkının geliri ve tutumu, ailelerin çocuklarını aile kazancına katkıda bulunan bir üretim aleti olarak görmeleri, firmaların ise dünya çapında bir rekabette üstünlüğe sahip olmak amacıyla ucuz işgücünden yararlanmayı arzulamaları, geleneksel bakış açısı ve çocuk işgücüne ait kanunların faaliyete geçirilmesi ve kontrol edilmesi hususunda gösterilen zafiyet vb. gibi farklı nedenlerin var olduğu çocuk işgücü, son zamanlarda sıkça tartışılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocuk işgücü problemini, devletlerin içerisinde olduğu sosyal ve ekonomik şartlardan soyutlamak ihtimal dışıdır. Bu kapsamda, çocuk işçi problemi sadece birtakım hukuki düzenlemeleri faaliyete geçirerek değil, her devletin kendi sosyal, kültürel ve ekonomik yapısına müsait bir şekilde, olağan makroekonomik ve sosyal problemlerin çözülmesi ile yok edilebilecektir. Aynı zamanda çocukların muhafaza edilmesini ve çocuk işçiliği ile olan savaşı amaçlayan düzenlemeler de her devletin kendi ihtiyaçlarına göre olmalı ve ilgili düzenlemeler, aktif bir kontrol mekanizması kapsamında faaliyete geçirilmelidir.

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2012 yılında yapılan Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre ülkemizde toplam 15 milyon 247 bin çocuk nüfusunun 893 bini istihdam edilerek çalışma hayatında yer almaktadırlar. 1996 – 2006 yılında yapılan anket çalışmasında çalışan çocuk sayısının 2 milyon 270 bin olduğunu düşünülürse çocuk işçiliğiyle mücadelede başarılı olduğumuz söylenebilir. 2012 verilerine göre istihdam içinde değerlendirilmeyen ve ev işlerinde çalışan çocuk sayısı ise 7 milyon 503 bin civarındadır. 2006 verileri dikkate alındığında 6 milyon 540 bin olan ev işlerinde çalışan çocuk sayısında yaklaşık 1 milyon kişilik bir artış yaşandığı görülmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından 2008 yılında yapılmış olan çalışmaya göre Dünya genelinde yaklaşık olarak 1 milyar 586 milyon 288 bin çocuk nüfusunun yaklaşık olarak 306 milyonu ekonomik anlamda aktif olarak yaşamlarını sürdürdükleri belirtilmektedir. Bu çocukların ise yaklaşık 215 milyonu “çocuk işçi” olarak nitelendirilmekte ve 115 milyon çocuğun tehlikeli ve zor koşullar altında çalışma zorlandıkları tespit edilmiştir.

Konu ile ilgili araştırmaları doğrultusunda Bequele ve Myers (1998); özellikle küçük ve kendini koruma aczi içerisinde olan çocuk işçilerin, % 90 oranında gelişi güzel dövüldüklerini ve/veya hem fiziksel hem de psikolojik anlamda kötü muameleye maruz kaldıklarını belirlemişlerdir.

Yapılan çalışmalara bakarak çocuk işçiliğinin genel olarak hanehalkının gelir seviyesinin düşük olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Fallon ve Tzannatos (1998) yaptıkları araştırmalar sonucunda hanenin geliri ile çocuk işçiliği arasında negatif bir ilişkinin var olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Örneğın Kütahya’ da yapılan bir anket çalışması bu durumu doğrular niteliktedir. Çalışma sonucunda aylık geliri 250-500 TL arasında olan bir ailede çalışan çocuk sayısı ortalama 34, 750-1000 TL arası aylık gelire sahip ailede çalışan çocuk sayısı ortalama 19 ve 1000 TL üzeri gelire sahip bir ailede çocuk çalışan sayısının ortalama 7’dir. Geliri düşük ve birey sayısının fazla olduğu bir hanede çocuk çalışan sayısının daha yüksek olduğu görülmektedir. Çocuklar genellikle aile bütçesine katkıda bulunmak için çalışmak zorunda kalmaktadır. Ülkelerin ekonomik büyümeyi sağlayıcı tedbirler olarak büyümesi ve kişi başına düşen gelirin artması, gelirin adaletli dağıtılması çocuk çalışan sayısında bir azalma meydana gelmesini sağlayabilir.

Sonuç olarak, çocuk işçiliğinin en az seviyelere ve hatta tamamen kaldırılabilmesi için, fakirlik, gelir dağılımı, istihdam, eğitim, sosyal güvenlik vb. gibi problemleri çözmeye çaba gösterilmelidir. Çocuk işçiliğinin bitirilebilmesi için yapılan yasal düzenlemelere ek olarak kadın istihdamı artırılabilir, çocukların eğitim masrafları devlet tarafından karşılanabilir ve okuyan her çocuğa burs verilebilirse çocuklar okula devam eder ve çalışmak zorunda kalmazlar. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı denetimlerini artırarak işverenler ve çocuk işçi çalıştıranlar daha sıkı bir denetimle karşı karşıya bırakılarak çocuk işçiliğiyle mücadelede başarıya ulaşılabilir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından aileleri bilinçlendirme seminerleri yapılabilir. Aileler bilinçlendirilerek çocukların iş hayatında değil eğitim alanlarında kendilerine yer bulmaları sağlanmalıdır. Özellikle çocuk bireylerin esas ihtiyaçları üstüne ayrılması gereken bütçe, birtakım sivil toplum kurumlarının gönüllü çalışmalarına bırakılmamalıdır. Kendi içerisinde çok düzeyli bir yapı olan çocuk işçiliğinin bitirilmesine ait politikalar da çok düzeyli, uzun dönemli ve devamlılığı olan politikalar

olması gerekir. Bu yaklaşım kapsamında, çocuk işçiliğinin bitirilmesi daha uzun dönemli bir çalışmayla gerçekleştirilebileceği ve sabırla üzerine gidilerek çözüme kavuşturulabileceği unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

- ADNSK Sonuçları – 2014, (2015). “TÜİK Haber Bülteni”, Ocak Sayısı, Ankara.
- Acaroğlu, H. (2010). “Türkiye’de Çocuk İşgücüne İnsan Sermayesi Açısından Bir Yaklaşım: Yoksulluk, Çocuk İşgücü Ve İnsan Sermayesi Döngüsü” Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Eskişehir.
- Ağcabay, M. (2012). “Türkiye’de Çocuk İşçiliği”, Eğitim Dergisi, Ocak Dönemi, Sayı: 33, s. 1 – 4.
- Akpınar, T. (2010). “Türkiye’de Çalışan Çocukların Hukuki ve Sosyal Konumu”, Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Metinleri, Sayı: 1, s. 1 – 32.
- Akşit, B., Karancı, N. ve Gündüz Hoşgör, A. (2001). “Turkey Working Street Children in Three Metropolitan Cities: A Rapid Assessment”, International Labour Organization International Programme on the Elimination of Child Labour (IPEC) Investigating the Worst Forms of Child Labour No: 7, November, Geneva.
- Avşar Kurnaz, Ş. (2009). “Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu”, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Yayınlanmamış Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Avşar, Z. ve Ögütoğulları, E. (2012). “Çocuk İşçiliği ve Çocuk İşçiliği ile Mücadele Stratejileri” , Sosyal Güvenlik Dergisi, Sayı: 1, s. 9 – 40.
- Aydemir B. (2012). “Çalışan Çocuklar” Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- Aydemir, Ş. (1994). Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi, Acar Yayınevi, İstanbul.
- Berberoğlu, N. (1995). Çalışma Ekonomisi, Ant Matbaacılık, Eskişehir.
- Bakırcı, K. (2004). “Türkiye’de Çocuk ve Genç İşçiliği”, Görüş Dergisi, Sayı: 58, s. 52– 56.
- Bekdaş N. (2009). “Türkiye’de Çocuk İşçiliği, Örgün Eğitim Ve Çalışma Hayatı: Hekimbaşı Örneği” Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Bequele, A. ve Myers, W. E. (1998). Çocuk işçiliğinde Öncelikler Çocuklar İçin Zararlı Olan İşlerde Çocuk Çalıştırılmasının Önlenmesi, Çeviren: Baykaldı, R., ILO

- Uluslararası Çalışma Bürosu ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Ortak Yayını, Ankara.
- Boz, H.A. (1994). “Ankara İli’nde Çıraklık Meslek Eğitimi Yasası Kapsamındaki Meslek Alanlarında Çalışan Çocukların Çalışma Yaşamı ve Eğitim – Öğretim Uygulamalarına İlişkin Görüşler”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 40 Sayı: 1, s. 443 – 467.
- Candan, M. (2007). “Kayıt Dışı İstihdam, Yabancı Kaçak İşçi İstihdamı Ve Toplumumuz Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkileri”, Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Çapur, O. Ç. (2006). “Çalışan İlköğretim Öğrencilerinin Eğitim Beklentileri”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Çetinkaya, S. (1999). “Çalışan Çocukların Sosyal Güvenlik Hakları”, Sosyal Güvenlik Dünyası Dergisi, SSK Sigorta Müfettişleri Derneği, Sayı: 2, s. 15, Ankara.
- Çocuk Vakfı, (2014). “Dünya Çocuk Günü’nde Yenibinyıl’ın Dünya Çocukları Sayısal Çocuk Uyarı Raporu”, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Çolak, Ö. F. (1998). Küreselleşme, Beşeri Sermaye ve Çocuk İşgücü, ILO-TİSK Ortak Yayını, Ankara.
- Darbaz, B. ve Uysal – Kolaşın, G. (2009). “125 Bin Çocuk İşçi Okula Gitmiyor – 30 Bini Hiç Gitmemiş” BETAM Yayınları, İstanbul.
- Demir, S. (2012). “Türkiye’de ve Dünya’da Çocuk İşgücü”, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Dinler, Z. (2007). İktisada Giriş, Ekin Kitabevi Yayınevi, Bursa.
- DİSK, (2010). Türkiye’de İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Raporu, DİSK Yayınları, Ankara.
- Dünya Bankası. (2014). Resmi İnternet Sitesi, www.worldbank.org, Erişim: 20.11.2015.
- Efe H. Ve Uluoğlu S.A. (2015). “Dünyada Çocuk İşçiliğiyle Mücadelede Gelinek Nokta Ve Geleceğe Dair Bazı Öngörüler” Eğitim Bilim Toplum Dergisi, Cilt:13 Sayı:51, 2015.
- Ekin, N. (1995). “Kayıt Dışı Ekonomi, Enformel İstihdam”, İTO Yayınları, İstanbul.

- Fallon, P. ve Tzannatos Z. (1998). Child Labour: Issues and Directions for the World Bank (Word Bank, Washington DC).
- Fidan, F. (2004). “Çalışan Çocuk Olgusuna Sosyo – Psikolojik Bakış”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1, s. 30 – 49.
- Filiz, N. (1999). “Türkiye’de Kayıt Dışı Çocuk İstihdamı” Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Güloğlu, T. (2003). “Türkiye’de Kayıt dışı İstihdam Gerçeğine Bir Bakış”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları 45.Kitap, İstanbul.
- Güneş T. (2001). “Çalışan Çocuklar” Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Sayı: 4.
- Günöz M. (2007). “ Türkiye’de Çocuk İşçiliği Sorunu Ve Çözüm Önerileri” Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- ILO, (2010). “Accelerating Action Against Child Labour”, Global Report under the follow-up to the ILO Declaration on Fundamental and Rights at Work, International Labour Conference, 99th Session 2010.
- ILO – TÜİK Ortak Yayını, (2013). “Çalışan Çocuklar – 2012”, Ankara.
- ILO Çocuk İşçiliği Projesi, (2015). T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, <http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/itkb/dosyalar/faaliyetler/denetimdisi/ilococuk>, Erişim: 19.06.2015.
- İlik, B. ve Türkmen, Z. (1994). “Çocuk İşçiliğinin Temel Nedenlerinden Birisi Olan İç Göç Araştırma Projesi Dokümanı”, ILO Yayınları, Ankara.
- Kalkınma Atölyesi, (2012). Mevsimlik ve Gezici Tarım İşlerinde Çalışan 6 – 14 Yaş Grubu Çocuklar İçin Temel Araştırma Raporu, Kalkınma Atölyesi Yayınları, Ankara.
- Kanlı, M. (2007). Dolaylı Vergiler ve Kayıt Dışı Ekonomi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Karabulut, Ö. (2015). “12 Haziran Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Günü’nde Türkiye’de ve Dünyada Çocuk İşçiler”, Türk Metal Sendikası İnternet Sitesi, <http://www.turkmetal.org.tr/default.asp?page=arastirmalar&id=14909>, Erişim: 17.11.2015.

- Karaman, B. ve Özçalık, M. (2007). “ Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü” Yönetim ve Ekonomi Cilt:14 Sayı:1, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Manisa.
- Karamanoğlu, E. (1996). “Türkiye’ de Çalışan Çocuklar Sorunu ve Çözüm Yolları”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Friedrich Naumann Vakfı, Ankara.
- Kılıç, F. (2009). “Çocuk İşçiliği Ve Ailenin Rolü” Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- Köseoğlu, Ö. (2012). “Çalışan Çocukların Psikolojik Sorunları Ve Etkileyen Faktörler” İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans, İstanbul.
- Kulaksız Y. (2014). “Yoksulluk Bağlamında Çocuk İşgücü”, ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3, Eylül - Aralık 2014, s. 91-111.
- Lordoğlu, K. ve Başyatmaz, T. (1984). “12 – 18 Yaş Arası Çalışan Çocuklar İçin Bölgesel Bir Analiz Örneği: Bursa”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı: 33, s. 337 – 352.
- MEB Bütçesi Üzerinde Değerlendirmeler, (2014). “Sabancı Üniversitesi Eğitim Reformu Girişimi (ERG) Politika Notu”, Sayı: 13, s. 1 – 4.
- Mevsimlik Tarım Göçünden Etkilenen Çocuklara (6 – 14 Yaş Grubu) Yönelik Müdahaleler Programı, Kalkınma Atölyesi Yayınları, www.kalkinmaatolyesi.org, Erişim: 10.05.2015.
- OECD, (2015). “OECD Eğitim Harcamaları Raporu – 2007”, *OECD Resmi İnternet Sitesi*, <http://www.oecd.org/>, Erişim: 15.06.2015.
- Özalpuk, B. (2006). “Sokakta Çalışan Çocuklar” Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Polat, F.Ö. (2004). “Çocuk İşçiler”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 4, s. 5 – 13.
- Ranjan, P. (2001). “Credit Constraints and the Phenomenon of Child Labor”, *Journal of Development Economics*, c.64, s.1 (2001): 81 – 102.
- Sarı, C. (2006). “Formel ve Enformel Arasında: Ankara’da Atık Kâğıt Toplayıcılarının Deneyimine Eleştirel Bir Bakış”, Türkiye’yi Sınıf Gerçeğiyle Anlamak, Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul.

- Selim, R., Günçavdı, Ö. ve Bayar, A. A. (2014). “Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı Eşitsizlikleri: Fonksiyonel Gelir Kaynakları ve Bölgesel Eşitsizlikler”, TÜSİAD Yayınları, İstanbul.
- Sönmez, İ. (2007). “Concentrated Urban Poverty: The Case of Izmir Inner Area”, *European Planning Studies*, Volume: 15, pp. 319 – 338.
- Sunal, O. (2011). “Gelir Düzeyi ve Çocuk Emeği Arasındaki İlişki: Ülkelerarası Bir Karşılaştırma”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 66, Sayı: 1, s. 117 – 128.
- Şişman, Y. (2004). “Sokakta Çalışan Çocukların Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentileri: Sorunlar ve Çözüm Önerilerine Yönelik Eskişehir Örneği”, *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, Eskişehir.
- Taş – Karaduman, A. ve Karakaya, Z. (1997). “Çocuk İşgücünde Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık: Türkiye İçin Nicel Bir Yaklaşım”, III. Kadın Çalışmaları Toplantısı Bildirgesi, Adana.
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2007). “Türkiye’de Çocuk İşçiliği ile Mücadele”, 2. Baskı, Genel Yayın No: 134, Ankara.
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Organizasyon Yapısı, (2015). *T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi*, <http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/csgeb.portal>, Erişim: 17.06.2015.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2015). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Çocuk Özel İhtisas Komisyon Raporu*, T.C. Kalkınma Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- TİSK ve TÜRK – İŞ Ortak Yayını (2007). “Dünyada ve Türkiye’de Çalışan Çocuklar”, Yayın No: 281, Ankara.
- Tor, H. (2010). “Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin Boyutları” *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, Vol.2 No.2.
- Tunçcan N. (1999). “Küreselleşen Dünyada Çocuk İstihdamı” İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Tunçcan, N. (2000). “Çocuk İşçiliği: Nedenleri, Boyutları ve Küreselleşen Dünyadaki Konumu”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, s. 43-44.
- TÜİK, (2015). “İşgücü İstatistikleri – 2015”, TÜİK Haber Bülteni, Haziran Dönemi, Ankara, s. 1 – 3.
- TÜİK, (2013). “Hanehalkı İşgücü Anketi – 2012”, TÜİK Yayınları, Ankara.

- UNİCEF, (2014). “Sokakta Yaşayan ve/veya Çalışan Çocuklar: Kentsel Yoksulluk ve Dışlanma Halkasının Kırılması UNICEF Raporu”, UNICEF Yayınları, Ankara.
- Ünal, C. (2014). “Çocukların Korunması Hakkı Kapsamında Çocuk İşçiliği Sorununun Çözümü ve Çözumsuzlüğü”, VI. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Yalçın, N. (2011). “Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Çözüm Önerileri”, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı Hastane Ve Sağlık Kurumları Yönetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Projesi, İstanbul.
- Yavuz, S. (2004). “Çalışma Hayatındaki Çalışan Çocuklar ve Dokumacılık Sanayinde Çalışan Kız Çocuklarının Sosyo-Ekonomik Sorunları”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- Yıldırım, O. (2008). “Dünyada ve Türkiye’de Çocuk İşçiliği ve Özel Bir Örnek Olarak İstanbul İlinde Otomotiv Küçük Sanayiinde Çalışan Çocuk İşçi ve Çıraklar” Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Yükseler, Z. ve Türkan, E. (2008). “Türkiye’de Hanehalkı: İşgücü, Gelir, Harcama ve Yoksulluk Açısından Analizi”, Yayın No: TÜSİAD-T/2008-03/45, İstanbul.

YARARLANILAN KANUNLAR

24.04.1930 Tarih ve 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu.

25.08.1971 Tarih ve 1475 Sayılı Mülga İş Kanunu.

22.11.2001 Tarih ve 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu.

22.05.2003 Tarih ve 4857 Sayılı İş Kanunu.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Tarık EGE

Doğum Yeri ve Tarihi: Ankara, 1987

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, 2012.

Yüksek Lisans: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, 2016.

Yabancı Dili: İngilizce

İletişim

E-Posta Adresi: tarikege1987@gmail.com